

ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม
ในพื้นที่ตำบลคลองหริ่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
Recycling Communities: Creating Social Networks for Participatory
Waste Management in the Area of Khlongrang Namom District,
Songkhla

ปสุตา มัททวากญจน์
Pasuta Matthawakarn

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม
ในพื้นที่ตำบลคลองหริ่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

Recycling Communities: Creating Social Networks for Participatory
Waste Management in the Area of Khlongrang Namom District,
Songkhla

ปสุตา มัทวกาญจน์

Pasuta Matthawakarn

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลคลองหริ่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ผู้เขียน นางสาวปสุตา มัทวกาญจน์

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานดา จันทร์แย้ม)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรไทย ศิริสาธิตกิจ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากการ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากการ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานดา จันทร์แย้ม)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฟ้ารุ่งแสง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานดา จันทร์แย้ม)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากฏ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ลงชื่อ.....

(นางสาวปสุตา มัทวกาญจน์)

นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวปสุตา มัทวกาญจน์)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	ชุมชนไร้ไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาวปสุตา มัทวกาญจน์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนไร้ไซเคิลและการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็นตีความสร้างข้อสรุป

ผลการศึกษาพบว่า ผู้วิจัยค้นพบว่า 1. การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนไร้ไซเคิล มีการคัดแยกขยะแล้วก็นำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัตถุดิบอุปกรณ์เครื่องใช้ ธนาคารขยะ และการทำน้ำหมักชีวภาพ 4 ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการขยะของชุมชนคลองหรีงประสบความสำเร็จ สำหรับหมู่ที่ 1 จะเป็นรูปธรรมที่สุดเพราะประสบผลสำเร็จในการจัดการขยะอย่างเข้มแข็งทำให้ได้รับรางวัล หมู่ที่ 1 จึงเป็นชุมชนไร้ไซเคิล คือ ชุมชนต้นแบบ เป็นกระบวนการคัดแยกขยะทั้งระบบของตำบลคลองหรีงขยายไปยังอีก 5 หมู่บ้าน มีนโยบายให้หน่วยงาน กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนภายในชุมชนมารวมตัวกันอย่างมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำนโยบายการจัดการขยะ โดยหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลนาหม่อม สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด และศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน รวมทั้งประชาชนภายในชุมชนคลองหรีงทั้ง 6 หมู่บ้าน 2. การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา การจัดการขยะของชุมชนคลองหรีงที่ประสบความสำเร็จนั้นโดยพื้นฐานแล้วมาจากปัจจัยภายในเกื้อหนุน คือทุนชุมชน การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่ายของหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง กลุ่มแกนนำชุมชน และประชาชน ส่งผลให้ขยะมูลฝอยและขยะครัวเรือนมีจำนวนลดลงเป็นผลสำเร็จอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองหรีง นำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนไร้ไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรีง แบ่งเครือข่ายเป็น 2 ประเภท 1. เครือข่ายแนวราบ 2. เครือข่ายแนวตั้ง

Title of Thesis	Recycling Communities: Creating Social Networks for Participatory Waste Management in the Area of Khlong Rang Na Mom District, Songkhla
Author	Miss Pasuta Matthawakarn
Major Program	Human and Social Development
Year	2018

ABSTRACT

This research aims to study the participatory waste management of Khlong lung community to be a recycling community and to create a social network for participatory waste management in the community of Khlong Ho Rang District Mothers of Songkhla use qualitative research. Use participatory observation. And nonparticipant observation. Use in-depth interviews. Bring information into categories by interpretation, create conclusions.

The study indicated that The researcher found that 1. Participatory waste management of Khlong Rang Sub-district to become a recycling community. There is a sorting of garbage and then the garbage that has been segregated and used for use, such as recycling to make objects, equipment, waste bank equipment and the production of bio-fermentation. success For the 1st group, it is the most concrete because it is successful in solid waste management, thus receiving the 1st prize. Therefore, it is the recycling community, which is the prototype community, which is the process of separating the whole system of Khlong Rang Subdistrict to another 5 villages. Have a policy for agencies Community leaders and people within the community gather together to create a waste management policy by the organization consisting of Na Mom Subdistrict Administration Organization. Na Mom Agricultural Office, Health Station, Temple School and Child Center Community leaders group consists of leaders in the creation of recycled materials. Public Health Volunteers Health officer, abbot, school director Including the people in the 6 villages of Khlong Khlong. Village 2. Creating a social network for managing waste in the community of Khlong Rang Subdistrict, Na Mom District, Songkhla Province The

waste management of the Khlong Rang community that has been successfully funded by internal factors. Namely, community participation in waste management with the participation of all departments of the Khlong Rang Subdistrict Administration Organization Community and public leaders groups have reduced the amount of solid waste and household waste into sustainable results in the Khlong Rang community. Leading to the creation of a social network in waste management with the participation of the recycling community: Khlong Rang Sub-district Dividing the network into 2 types 1. horizontal network 2. vertical network

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยการอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานดา จันทร์แย้ม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวาท บัญญาการ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่เมตตากรุณาให้คำแนะนำ และคำปรึกษาที่มีประโยชน์กับงานวิจัยตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ คอยให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้า และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาของการดำเนินการวิจัย ขอขอบพระคุณกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรไทย ศิริสาธิตกิจ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เทพสิงห์ ที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัย เพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้สามารถสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง หมู่ที่1 บ้านคลองหรีง ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ซึ่งให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเป็นอย่างดีรวมถึงในการอนุเคราะห์ให้ข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบพระคุณกลุ่มแกนนำชุมชน หมู่ที่ 1-6 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ที่ให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณประชาชนในหมู่ที่ 1-6 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณครอบครัว และเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกคน สำหรับกำลังใจและสนับสนุนส่งเสริมให้ข้าพเจ้าได้มีเวลาสำหรับการจัดทำวิจัยในครั้งนี้

นางสาวปสุตา มัทวกาญจน์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(8)
สารบัญ.....	(9)
สารบัญภาพ.....	(10)
สารบัญตาราง.....	(13)
รายการผลงานที่ตีพิมพ์.....	(14)
สำเนาฉบับที่ได้รับการตอบรับให้นำเสนอบทความ.....	(15)
สำเนาดัชนีฉบับที่ได้รับการตอบรับจากวารสารเพื่อตีพิมพ์บทความ.....	(16)
เนื้อหา	
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของงานวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
การทบทวนวรรณกรรม.....	8
แนวคิดการจัดการขยะ.....	8
แนวคิดการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม.....	29
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	30
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน.....	36
แนวคิดเครือข่ายทางสังคม.....	37
แนวคิดทุนชุมชน.....	48
บริบทพื้นที่คลองหรั่ง.....	50
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	54

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
วิธีดำเนินการวิจัย.....	56
พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย.....	56
ผู้ให้ข้อมูล.....	58
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	58
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
ผลการวิจัย.....	61
การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหริ่งให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล.....	61
ที่มาของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหริ่ง.....	61
การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง.....	64
การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล.....	71
การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะ.....	78
การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ.....	83
การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลอง หริ่ง.....	89
เครือข่ายชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหริ่ง.....	89
การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหริ่ง.....	98
ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของ ชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบล คลองหริ่ง.....	100
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	103
สรุปผลการวิจัย.....	103
อภิปรายผล.....	108
ข้อเสนอแนะ.....	112
ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	112
ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ.....	112
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	113
บรรณานุกรม.....	114
บุคลากร.....	119

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก.....	121
ภาคผนวก ก บทความในที่ประชุมวิชาการ.....	122
ภาคผนวก ข บทความตีพิมพ์ในวารสาร.....	140
ประวัติผู้วิจัย.....	162

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ระบบการคัดแยกขยะไปใช้ประโยชน์.....	24
2 แผนที่ทางกายภาพจังหวัดสงขลา.....	54
3 กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ในการวิจัย.....	56
4 แผนที่เดินดินตำบลคลองหริ่ง.....	58
5 โครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง.....	71
6 สิ้นค้ารีไซเคิลในโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง.....	77
7 การประดิษฐ์อุปกรณ์วัสดุรีไซเคิลในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก.....	78
8 รางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยและรางวัลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัด.....	82
9 รูปแบบธนาคารขยะ.....	82
10 โรงเรือนน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ.....	87
11 น้ำหมักชีวภาพของโรงเรือน ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ.....	88
12 น้ำหมักชีวภาพในโครงการบริหารจัดการขยะ.....	89

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางที่ 1 ระบบการคัดแยกขยะ 3 ชนิด ได้แก่ ขยะอินทรีย์/ขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย.....	19
2 ตารางที่ 2 ตารางข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลคลองหริ่ง.....	52

รายงานบทความเพื่อตีพิมพ์และการประชุมวิชาการ

ปสุตา มัทวกาญจน์ เกียรติถาวา บุญปรากฏ และกานดา จันทร์แย้ม. (2561). *การจัดการขยะชุมชนให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา*. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9, วันที่ 20-21 กรกฎาคม 2561 ณ ห้อง Blue Ocean Hall อาคารคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่ สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ปสุตา มัทวกาญจน์ เกียรติถาวา บุญปรากฏ และกานดา จันทร์แย้ม. (2561). *การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัวเรือน ในพื้นที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา*. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีถัดมา. (อยู่ในระหว่างการพิจารณาของกองบรรณาธิการ)

สำเนาฉบับที่ได้รับการตอบรับให้นำเสนอบทความ

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
HATYAI UNIVERSITY

ขอมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

ปสุตา มีทวากัญจน์

ได้เข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัย ภาคบรรยาย
เรื่อง การจัดการขยะชุมชนให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล”
ของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ในการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9
มอบไว้ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม 2561

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยหาดใหญ่

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับจากวารสารเพื่อตีพิมพ์บทความ

ISSN 2351-0420

วารสาร อักษรมริการ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Academic Services Journal

Prince of Songkla University

HOME
ABOUT
USER HOME
SEARCH
CURRENT
ARCHIVES

Home > User > Author > Active Submissions

Active Submissions

ACTIVE
ARCHIVE

ID	MM-DD SUBMIT	SEC	AUTHORS	TITLE	STATUS
1388	09-07	RSA	มีทวกาญจน์, บุญปรการ, จันทร์แย้ม	การสร้างเครือข่ายนำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัว เรือน...	IN REVIEW

1 - 1 of 1 Items

Start a New Submission

CLICK HERE to go to step one of the five-step submission process.

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญในระดับโลกที่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่ต้องประสบปัญหาเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีการประดิษฐ์ และพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้อำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์มากขึ้น เป็นสาเหตุให้มีจำนวนขยะเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งมีทั้งขยะจากภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร ครีวเรือน และสารเคมีอันตราย เป็นเหตุให้เกิดขยะเศษสิ่งของเหลือใช้มีปริมาณมากขึ้น ในทศวรรษที่ผ่านมาที่เรียกว่า “ ทศวรรษแห่งการพัฒนา ” นั้น ปรากฏว่าได้เกิดปัญหาขยะรุนแรงขึ้น และปัญหาจากของเหลือทิ้ง เป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติขยะ ที่ยังไม่สามารถกำจัดได้หมด และมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่กระบวนการกำจัดขยะตกค้างยังไม่ได้รับการแก้ไข และการบริหารจัดการยังไม่ถูกหลักวิชาการเท่าที่ควร (ณิชชา บุรณสิงห์, 2558, น.1)

จากสถานการณ์ที่ผ่านมา จะพบว่าขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นมีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงทุกปี ในขณะที่อัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัด และอัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้ วิกฤติปัญหาขยะมูลฝอย จึงถือเป็นหนึ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน รวมทั้งสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ดำเนินการไม่ถูกต้องยังคงไม่ได้รับการปรับปรุง รวมทั้งในสังคมเมืองที่มีการขยายตัวสูงตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการบริโภคเพิ่มสูงขึ้น ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยในสังคมเมืองเพิ่มขึ้นตามไป จากการสำรวจข้อมูลด้านการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย พบว่า ในปี 2559 มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนเกิดขึ้น ประมาณ 27.06 ล้านตัน หรือประมาณ 74,130 ตันต่อวัน โดยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา) จำนวน 7,777 แห่ง มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการดำเนินการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยชุมชน จำนวน 4,711 แห่ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีการดำเนินการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยชุมชน จำนวน 3,066 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการดำเนินการให้บริการเก็บขนขยะมูลฝอยชุมชน จำนวน 4,711 แห่ง พบว่า มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนเกิดขึ้นทั้งหมด ประมาณ 21.05 ล้านตัน หรือประมาณ 57,663 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 78 ของปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ โดยพบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่มีการดำเนินการเก็บขน เพื่อนำไปกำจัดทิ้งสิ้น ประมาณ 15.76 ล้านตัน หรือประมาณ 43,173 ตันต่อวัน โดยขยะมูลฝอยชุมชนที่เก็บขนได้ ถูกขนส่งไปยังสถานที่กำจัดขยะมูล

ฝอยที่ถูกต้องประมาณ 9.75 ล้านตัน หรือ 26,721 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 62 ของปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เก็บขนได้ ทั้งนี้ ภายในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องมีการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปกำจัด ทำให้ขยะมูลฝอยที่เข้าสู่ระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องมีปริมาณ 9.75 ล้านตัน หรือ 26,221 ตันต่อวันในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องและใช้งานได้ จำนวน 328 แห่ง

สำหรับปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนอีกประมาณ 6.01 ล้านตัน หรือ 16,452 ตันต่อวัน หรือคิดเป็นร้อยละ 38 ของปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เก็บขนได้ จะถูกนำไปกำจัดยังสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้อง เช่น การเผากลางแจ้ง การเทกองทิ้งในบ่อดินเก่าหรือพื้นที่รกร้าง การกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ฝังกลบขยะมูลฝอยแบบเทกองควบคุมที่มีขนาดรองรับขยะมูลฝอยมากกว่า 50 ตันต่อวัน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กและในพื้นที่ห่างไกล พบว่ามีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องจำนวน 2,468 แห่ง (กรมควบคุมมลพิษ, 2559, น.6)

นโยบายการบริหารจัดการขยะในชุมชนของภาครัฐภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้กำหนดให้มีการจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะ จนถึงการกำจัดขั้นสุดท้าย และให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยและวัสดุที่เหลือจากกระบวนการผลิตเป็นพลังงาน โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและประชาชนเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดในภาคใต้ที่มีปริมาณขยะเยอะที่สุดในแต่ละวัน โดยเฉลี่ยแล้ว 1,501-2,000 ตัน/วัน จะเห็นได้ว่ามีในปริมาณที่เยอะมาก เยอะกว่าจังหวัดอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงจากรายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2560 ปริมาณขยะมูลฝอย (หมายถึง ขยะทั่วไปที่เกิดจากการอุปโภค บริโภค กิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน ชุมชน ตลาด ร้านค้า และโรงงาน) ในปี 2560 เกิดขึ้นประมาณ 27 ล้านตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.15 เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การขยายตัวของเมือง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไปเป็นชุมชนเมืองในหลายพื้นที่ พฤติกรรมการบริโภคของประชาชนและการเติบโตของการท่องเที่ยว ปัญหาอื่นนอกจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ก็คือประสิทธิภาพในการกำจัดขยะยังมีขยะมูลฝอยอีก 7.17 ล้านตัน (ร้อยละ 26) กำจัดอย่างไม่ถูกต้อง เช่น การเทกองหรือเผากลางแจ้ง ลักลอบทิ้งในพื้นที่สาธารณประโยชน์ ลักลอบทิ้งลงสู่แหล่งน้ำ (<https://www.hatyaifocus.com>, 2561)

จังหวัดสงขลา มีระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักวิชาการ 4 แห่ง เป็นระบบระบบฝังกลบ อย่างถูกหลักสุขาภิบาล 3 แห่ง คือ 1) เทศบาลนครสงขลา 2) เทศบาลเมืองบ้านพรุและ 3) เทศบาลเมืองสะเดา และเป็นระบบกำจัดขยะมูลฝอยเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า 1 แห่ง คือ เทศบาลนครหาดใหญ่ นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการจัดการขยะมูลฝอยแบบรวมกลุ่ม คือ เทศบาล

ตำบลจะนะ ซึ่งได้ขอรับการสนับสนุนงบประมาณผ่านแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด พ.ศ. 2558 เพื่อก่อสร้างระบบฝังกบขยะมูลฝอยแบบถูกหลักสุขาภิบาล และพื้นที่เทศบาลตำบลบ่อตรุ ซึ่งได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สำหรับการศึกษาระบบและออกแบบรายละเอียดโครงการก่อสร้างระบบฝังกบขยะมูลฝอยแบบถูกหลักสุขาภิบาล ทำให้จังหวัดสงขลาจะมีพื้นที่ที่มีศักยภาพที่รองรับขยะมูลฝอยในพื้นที่ได้ครอบคลุมทั้งจังหวัด (แผนบริหารจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดสงขลา ระยะ 5 ปี, 2558, น.32)

ชุมชนคลองหรีง ตั้งอยู่ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยชื่อตำบลคลองหรีงมาจากในสมัยก่อนนั้น บ้านคลองหรีงจะมีคลองเป็นจำนวนมาก มีคนกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาขุดแร่ดีบุกและได้ทำเหมืองแร่ขึ้นในบริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “บ้านกลุ่ม” (เหมืองกลุ่มหมู่บ้าน) ภูมิประเทศเป็นลำคลองธรรมชาติไหลผ่านพื้นที่ดังกล่าว เมื่อเริ่มมีการขุดครั้งแรกได้ขุดพบแร่ดีบุกเป็นจำนวนมาก และเมื่อขุดลงไปสภาพดินจะเป็นลูกรัง ต่อมาชาวบ้านได้เรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านคลองหรีง” จากเหตุการณ์ในอดีตที่ชุมชนคลองหรีงได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะมูลฝอยซึ่งทำให้เกิดสถานการณ์โรคไข้เลือดออกกระบาดในพื้นที่เกิดจากสภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอย ต้นตอก็เกิดจากประชาชนในพื้นที่คลองหรีงที่ทิ้งขยะไม่เป็นระบบรวมถึงการทิ้งขยะของประชาชนจากพื้นที่อาณาเขตในตำบลที่อยู่ติดกับตำบลคลองหรีง ส่งผลให้เกิดกลิ่นเสียตามมาและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่เห็นพาหะนำโรค ในปัจจุบันเหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการแก้ไข จึงทำให้พื้นที่ชุมชนคลองหรีงประสบผลสำเร็จในเรื่องการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมอย่างเด่นชัดที่สุดในทุกตำบลของอำเภอนาหม่อม ซึ่งชุมชนริเริ่มของตำบลคลองหรีงสามารถสร้างมูลค่ารายได้และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชนคลองหรีงได้เป็นอย่างดี

สถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในตำบลคลองหรีง เมื่อ 5-6 ปีที่แล้วได้เกิดปัญหาขึ้นคือ ขยะมูลฝอยทุกประเภท ประกอบด้วย กระดาษ พลาสติก แก้ว โลหะ กระจกและแผ่นซีดี ของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป พลาสติกห่อขนม เศษผักผลไม้ และวัตถุไวไฟได้กระจายกระจายในทุกหมู่ของตำบลคลองหรีง เมื่อขยะมีเต็มทั่วพื้นที่ในชุมชนก็ทำให้เกิดกลิ่นเสียที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งเมื่อเกิดฤดูฝนน้ำที่ขังไว้ตามซอกขยะหลากหลายชนิดได้เป็นพาหะให้เกิดยุงลายในพื้นที่ของคลองหรีงได้ ซึ่งขยะมากมายที่กระจายอยู่ในพื้นที่คลองหรีงก็มาจากการทิ้งขยะที่ไม่เป็นระบบของประชาชนในพื้นที่คลองหรีงนั่นเอง โรคไข้เลือดออกจึงได้ระบาดไปทั่วตำบลคลองหรีง โดยมีผู้ติดเชื้อในแต่ละปีตามสถิติ ดังนี้ ปี พ.ศ. 2555 ผู้ติดเชื้อจำนวน 45 ราย พ.ศ. 2556 ผู้ติดเชื้อจำนวน 29 ราย (กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรีง, 2561) รวมถึงประชาชนในพื้นที่ตำบลอื่นที่ติดกับอาณาเขตตำบลคลองหรีงซึ่งอยู่ในอำเภอนาหม่อมได้มีการทิ้งขยะมูลฝอยไปยังชุมชนคลองหรีงจึงยังทำให้ขยะมูลฝอยมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจัยที่เป็นสาเหตุทำให้สถานการณ์โรคไข้เลือดออกกระบาดในพื้นที่เกิดจากสภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอยและการทิ้งขยะของประชาชนจากพื้นที่อาณาเขตในตำบลที่อยู่ติดกับตำบลคลองหรีง ส่งผลให้เกิดกลิ่นเสียตามมาและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่เห็นพาหะนำโรค ดังนั้นทาง

ชุมชนคลองหรั่งได้สังเกตเห็นถึงปัญหาขยะมูลฝอยที่ต้องได้รับการแก้ไขจึงคิดเหตุที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง การจัดการขยะชุมชนคลองหรั่งได้มีรัฐเป็นตัวหนุนด้านงบประมาณแต่หากรัฐจัดการฝ่ายเดียวโดยได้มีท้องถิ่นเข้ามาเสริม จะทำให้การจัดการขยะในพื้นที่คลองหรั่งไม่ครอบคลุม เพราะรัฐเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้น้อยกว่าท้องถิ่นท้องถิ่นจึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชนจึงมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งคิดรูปแบบโครงการต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนคลองหรั่งมีการจัดการด้านขยะที่ดีขึ้น จากการดำเนินงานดังกล่าวได้พบว่าในปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้รับรางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางพระราชรัฐและแผนปฏิบัติการเดินหน้าสงขลาสะอาด เมืองสว่นน้ำใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2560 (โครงการบริหารการจัดการขยะ ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ,2561) ซึ่งสถิติผู้ป่วยไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2560 นั้นสามารถลดลงเหลือเพียง จำนวน 3 รายเท่านั้น

จุดเริ่มต้นการจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งที่ประสบความสำเร็จนั้นโดยพื้นฐานแล้วมาจากปัจจัยภายในเกื้อหนุน คือทุนชุมชน ทุนชุมชนจะต้องมีสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางชุมชนขึ้น มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบด้วย ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการเงินและทุนธรรมชาติ ซึ่งควรให้ความสำคัญกับ “ชุมชน” เป็น กลไกในการขับเคลื่อนโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนา และจัดกระบวนการ “โดยชุมชนเพื่อชุมชน” สอดคล้องกับชุมชนริโซเคิล ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ที่มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยการทำให้กลายเป็นชุมชนริโซเคิลที่เข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัยทุนชุมชนเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญ ส่วนพื้นฐานปัจจัยภายนอกนั้นเกิดจากรัฐ ท้องถิ่นประชาชน รัฐเป็นผู้จัดสรรงบประมาณเพื่อที่จะให้มีการดำเนินงานการจัดการขยะอย่างต่อเนื่องโดยมีท้องถิ่นเข้ามาดูแลจัดสรรแก้ไขปัญหาขยะภายในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง ส่วนประชาชนเป็นทั้งผู้ส่งเสริมและเข้าร่วมตามการจัดสรรดูแลแก้ไขของท้องถิ่น ทำให้การจัดการขยะภายในพื้นที่สำเร็จได้อย่างแท้จริง โดยริเริ่มการแก้ไขปัญหามาการจัดการขยะในชุมชนคลองหรั่งจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางในหมู่ที่ 1

จากปรากฏการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า ชุมชนในตำบลคลองหรั่งมีการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมจนกลายเป็นชุมชนริโซเคิลได้อย่างไร มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างไร เพื่อให้ได้แนวทางในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะจนกลายเป็นชุมชนริโซเคิล นำไปสู่การปฏิบัติเข้าร่วมในการจัดขยะอย่างมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชนตนเองและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ชุมชนและการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมและสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนรีไซเคิลให้เกิดขึ้นในชุมชนอื่นได้ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ชุมชนตำบลคลองหรีงมีการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิลอย่างไร
2. ชุมชนตำบลคลองหรีงมีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล
2. เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้แนวทางในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะจนกลายเป็นชุมชนรีไซเคิล นำไปสู่การปฏิบัติเข้าร่วมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชนตนเอง
2. หน่วยงานเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชนอื่นได้ต่อไป

ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้เน้นศึกษาการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล ประกอบด้วยที่มาของชุมชนรีไซเคิล การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะ การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ

และศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรั่ง ประกอบด้วยเครือข่ายชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหรั่ง ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การศึกษา ศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ในหมู่ที่ 1- 6 ซึ่งตั้งอยู่ในอาณาเขตของตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา สาเหตุที่เลือกทำการศึกษา เนื่องจากในอดีตชุมชนคลองหรั่งมีปัญหาโรคไข้เลือดออกสาเหตุหลักมาจากขยะมูลฝอยตามแหล่งชุมชน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาในเรื่องการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมซึ่งควบคุมดูแลโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งโดยได้รับรางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางพระราชรัฐและแผนปฏิบัติการเดินหน้ารณรงค์ลดมลพิษเมืองสวยน้ำใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2560 ทำให้แนวคิดการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนมีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง โดยมีการขยายการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนครอบคลุมทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยทำให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิลที่มีการจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งอย่างเป็นระบบ คือ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง, การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้เป็นสินค้าส่งออก, การทำธนาคารขยะ, การทำน้ำหมักชีวภาพ

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยศึกษาโดยการเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลา 5 มกราคม – 9 พฤศจิกายน 2561

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนรีไซเคิล หมายถึง ชุมชนคลองหรั่งที่มีการรวมกลุ่มกันจัดการขยะอย่างเป็นระบบ คือ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง, การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้เป็นสินค้าส่งออก, การทำธนาคารขยะ, การทำน้ำหมักชีวภาพ ทำให้ชุมชนสามารถมีรายได้จากผลผลิตรวมถึงและมีสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกด้วย ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล เช่น ของบะหมี่สำเร็จรูป เปลือกลูกอม ถูขนมและถุงพลาสติกเศษ

ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารและพืชผักที่เหลือจากการรับประทานและการประกอบอาหาร สามารถนำไปหมักทำปุ๋ยได้

ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ เช่น แก้ว, กระดาษ, พลาสติก โลหะ/อโลหะ

การสร้างเครือข่ายทางสังคม หมายถึง การร่วมกันก่อตั้งกลุ่มชุมชนรีไซเคิล ทำให้มีการเชื่อมโยงของกลุ่มคนที่สมัครใจภายในชุมชนคลองหรั่ง ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันภายใต้การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกันในสังคม องค์ประกอบสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชนรีไซเคิล ประกอบด้วย มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน มีการเกื้อหนุนพึ่งพากันและมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเรื่อง ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลคลองหรี อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการขยะ
2. แนวคิดการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม
3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
5. แนวคิดเครือข่ายทางสังคม
6. แนวคิดทุนชุมชน
7. บริบทพื้นที่คลองหรี
8. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดการจัดการขยะ

นิยาม “ การจัดการขยะ ”

โดย นภวัธ บัวสรวง วานิช สาวาโย ไชยา บุญชิต และวาสนา แจ่มประจักษ์ (2551, น.9-12) ได้นิยามความหมายเฉพาะไว้ให้มีความหมายดังต่อไปนี้

1. ขยะหรือมูลฝอย (Solid Waste) หมายความว่า เศษกระดาษ, เศษผ้า, เศษอาหาร, เศษสินค้า, เศษวัตถุถุงพลาสติก, ภาชนะที่ใส่อาหาร, แก้ว, มูลสัตว์, ชากสัตว์ หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และ หมายความว่ารวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษ หรืออันตรายจากชุมชนหรือคร้วเรือน

2. วัสดุเหลือใช้ (Waste Residues) หมายความว่า สิ่งของ เครื่องใช้หรือสินค้าที่ผ่านการ
ใช้
งานแล้วหรือหมดอายุการใช้งานแล้ว หรือที่เหลือจากความต้องการและไม่เป็นที่ต้องการจะใช้อีกต่อไป

2.1 วัสดุเหลือใช้ทั่วไป หมายความว่า สิ่งของหรือสินค้าที่ไม่ใช้แล้วแต่ไม่เป็นอันตรายต่อบุคคล ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ยางรถยนต์เศษผ้า เศษไม้

2.2 วัสดุเหลือใช้ที่เป็นอันตราย หมายความว่าถึงสิ่งของหรือสินค้าที่ไม่ใช้แล้วและปนเปื้อนหรือสัมผัสหรือมีส่วนประกอบของวัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 เช่น แบตเตอรี่, ถ่านไฟฉาย, น้ำมันเครื่องใช้แล้ว, ตัวทำละลาย

3. ภาชนะรองรับขยะ (Storage Container) หมายความว่าถึงภาชนะสำหรับเก็บกักและรวบรวมขยะแต่ละประเภท ณ แหล่งกำเนิดต่างๆ เพื่อให้การจัดเก็บรวบรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และลดการปนเปื้อนของขยะที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งสามารถนำขยะไปกำจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การคัดแยกขยะ (Waste Separation) หมายความว่าถึงกระบวนการหรือกิจกรรมจัดแบ่งหรือแยกขยะออกเป็นประเภทต่างๆ ตามลักษณะองค์ประกอบ เช่น แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ อลูมิเนียม โดยใช้แรงงานคนหรือเครื่องจักรกล เพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ หรือใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์

5. การใช้ประโยชน์ขยะ (Waste Utilization) หมายความว่าถึงการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในรูปแบบต่างๆ เช่น การแปรรูปใช้ใหม่ การใช้ซ้ำการใช้ประโยชน์ด้านพลังงาน การหมักปุ๋ย และการนำขยะมาเป็นเชื้อเพลิงแข็ง เป็นต้น

6. การใช้ซ้ำ (Reuse) หมายความว่าถึง การนำขยะรีไซเคิล ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้อีกในรูปลักษณะเดิมโดยไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปหรือแปรสภาพ

7. การแปรรูปใช้ใหม่ (Recycling) หมายความว่าถึง การนำขยะรีไซเคิล ของเสียบรรจุภัณฑ์หรือวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตหรือเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

8. การหมักทำปุ๋ย (Composting) หมายความว่าถึง การนำเอาขยะที่ย่อยสลายได้มาแปรสภาพโดยวิธีการหมัก โดยอาศัยกระบวนการทางชีววิทยาของจุลินทรีย์ในการย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ

9. ธนาคารขยะ หมายความว่าถึง กิจกรรมการซื้อขายขยะรีไซเคิลในโรงเรียนหรือชุมชนโดยรายได้ที่เกิดขึ้นจะถูกบันทึกลงบนสมุดคู่ฝากของสมาชิก ซึ่งสามารถฝากหรือถอนได้ในลักษณะเดียวกันกับธนาคารพาณิชย์ขยะรีไซเคิลจะถูกเก็บรวบรวมไว้และจำหน่ายให้กับชาละ็งหรือร้านรับซื้อของเก่าต่อไป

10. สถานที่รับซื้อของเก่า (Junk Shop) หมายความว่าถึง สถานที่หรือบริเวณที่จัดไว้เพื่อการซื้อ-ขายขยะรีไซเคิล วัสดุเหลือใช้หรือของเก่าที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้เช่น กระดาษ ขวด กระจก แก้ว พลาสติก และวัสดุอื่นๆ และมีการรวบรวมไว้เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องต่อไป ทั้งนี้ไม่รวมถึงสถานที่ดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะ หรือสถานที่รับซื้อวัสดุรีไซเคิลชุมชน หรือศูนย์วัสดุรีไซเคิลชุมชนที่มีขนาดน้อยกว่า 1 ตันต่อวัน

11. สถานที่หมักทำปุ๋ย (Composting facility) หมายความว่าสถานที่ที่มีการนำเอาขยะย่อยสลาย เศษวัสดุจากการเก็บเกี่ยว กากตะกอนจากระบบบำบัดน้ำเสียหรือของเสียอื่นๆ ที่สามารถย่อยสลายได้มาแปรสภาพ โดยวิธีการหมักโดยอาศัยกระบวนการทางชีววิทยาของ จุลินทรีย์ในการย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ ซึ่งจะได้ผงหรือก้อนเล็กๆ สีน้ำตาล เรียกว่า “คอมโพสท์” ที่สามารถใช้เป็นสารบำรุงดิน รวมถึงสถานที่หมักทำปุ๋ยเพื่อผลิตก๊าซชีวภาพ เพื่อใช้ประโยชน์ด้านพลังงานด้วย ทั้งนี้ไม่รวมถึงการหมักทำปุ๋ยของชุมชน ซึ่งได้คอมโพสท์น้อยกว่า 1 ตันต่อวันหรือก๊าซชีวภาพ น้อยกว่า 1 ลบ.ม.ต่อวัน

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยมีหลายชนิด หากจะจำแนกโดยใช้แหล่งกำเนิดเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท (ธเรศ ศรีสถิตย์, 2553) คือ

1. เขตที่พักอาศัย (Domestic Area) ได้แก่ มูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมประจำวันในการดำรงชีวิตตามบ้านเรือนของประชาชนทั่วไป ส่วนใหญ่แล้วมูลฝอยมาจาก ห้องครัว อาทิ เศษอาหาร ผักผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเศษกระดาษ พลาสติก ปะปนมาตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น

2. เขตธุรกิจการค้า ตลาดสด (Commercial Area) ได้แก่ มูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมประเภทธุรกิจการค้าขายของชุมชน โดยเฉพาะตามเขตย่านพาณิชย์กรรม ตลาด สด มูลฝอยส่วนใหญ่ ได้แก่ พวกเศษสินค้าที่ไม่ต้องการ อาทิ บรรจุภัณฑ์ พลาสติก กระดาษ เป็นต้น หากพิจารณาในตลาดสด จะพบมูลฝอยส่วนใหญ่เป็น สารอินทรีย์ อาทิ เศษผัก ผลไม้ ที่เกิดจากการค้าขายอาหารสด โดยทั่วไปมูลฝอย จากเขตนี้ไม่ค่อยก่อปัญหามากนัก เพราะมูลฝอยประเภทเศษกระดาษ พลาสติก มักถูกคัดแยกออกไปก่อนโดยกลุ่มแม่ค้าหรือพวกเก็บเศษมูลฝอยไปจำหน่าย รวมทั้งพวกเศษอาหาร ผักสด ผลไม้ จะมีคนมารับซื้อไปเลี้ยงสัตว์

3. เขตสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา (Institution Area) ได้แก่ มูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมบริการของทางราชการ การเรียนการสอน ที่มีมูลฝอยส่วนใหญ่เป็นพวก เศษกระดาษ พลาสติก นอกจากนี้ยังมีพวกของเสียอันตรายบ้างในบางส่วนที่มาจากอาคารที่มีการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หรือการเพาะเลี้ยง เชื้อ หรือมีสารเคมีประเภทอันตราย อาทิ โลหะหนัก สารรังสี เป็นต้น มูลฝอย อันตรายจากบริเวณนี้สามารถควบคุมได้ง่ายกว่าจากชุมชน

4. เขตอุตสาหกรรม (Industrial Area) ได้แก่ บริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ตั้งอยู่และมีการผลิตมูลฝอยเกิดขึ้น ทั้งที่เกิดจากกระบวนการผลิตโดยตรงและ โดยอ้อม อาทิ เกิดจากบรรจุภัณฑ์หรือของเสียจากการผลิตเอง องค์กรประกอบของ มูลฝอยจากแหล่งอุตสาหกรรม แบ่งเป็นมูลฝอยทั่วไปและมูลฝอยอันตราย โดย ลักษณะมูลฝอยอันตรายขึ้นอยู่กับประเภทอุตสาหกรรม มูลฝอยที่เป็น

อันตราย อาจมีประโยชน์ต่อกิจกรรมอื่นได้ อาทิ น้ำมันเก่าหรือเศษน้ำมันเชื้อเพลิง สารทำลายที่ใช้แล้ว สามารถนำไปปรับปรุงคุณภาพหรือผสมกับน้ำมันเชื้อเพลิงชนิด อื่นได้ ส่วนมูลฝอยทั่วไปจากเขตอุตสาหกรรมมีลักษณะเหมือนกับมูลฝอยชุมชน ทั่วไป ทั้งนี้อาจเกิดจากกิจกรรมประจำวันของคนงานหรือพนักงาน

5. เขตเกษตรกรรม (Agricultural Area) ได้แก่ บริเวณเขตการเกษตรกรรมที่มีการเพาะปลูก หรือฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ดังนั้น มูลฝอยส่วนใหญ่มักเป็นสารอินทรีย์ที่พร้อมจะเน่าเปื่อยย่อยสลาย และส่งกลิ่นเหม็นรบกวน อาทิ พืชเศษผัก เศษผลไม้ มูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูลจากสัตว์เลี้ยง หากบางแห่งมีการจัดการที่ดีมูลฝอยเหล่านี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ อาทิ การทำปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์หรือเศษผักผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ในเขตอุตสาหกรรมยังมีการใช้สารเคมีและวัตถุที่มีพิษต่างๆ ซึ่งจะกลายเป็นมูลฝอยอันตรายได้เช่นกัน กิจกรรมในแหล่งกำเนิดแต่ละประเภท ทำให้เกิดมูลฝอยที่ต่างชนิดกันทั้งปริมาณ และองค์ประกอบ ดังนั้น ในการจัดการต้องจำ แนกให้ชัดเจนเพื่อความสะดวกในการรวบรวม เก็บขน และนำไปกำจัด

ประเภทของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยสามารถแบ่งตามลักษณะทางกายภาพของขยะได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ (กรมควบคุมมลพิษ, 2555)

1. ขยะย่อยสลาย (Compostable Waste) หรือมูลฝอยย่อยสลาย คือ ขยะที่เน่าเสีย และย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาทำปุ๋ยได้ เช่นเศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ เป็นต้น แต่ไม่รวมถึงซากหรือเศษของพืช ผัก ผลไม้ หรือสัตว์ที่เกิดจากการทดลองในห้องปฏิบัติการ โดยที่ขยะย่อยสลายนี้เป็นขยะที่พบมากที่สุด คือ พบมากถึง 64 % ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

2. ขยะรีไซเคิล (Recyclable Waste) หรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ คือ ของเสียบรรจุภัณฑ์ หรือวัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้วกระดาษ เศษพลาสติก กล่อง เครื่องดื่มแบบ UHT กระป๋องเครื่องดื่ม เศษโลหะ อะลูมิเนียม ยางรถยนต์ เป็นต้น สำหรับขยะรีไซเคิลนี้เป็นขยะที่พบมากเป็นอันดับที่สองในกองขยะ กล่าวคือ พบประมาณ 30% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

3. ขยะอันตราย (Hazardous Waste) หรือมูลฝอยอันตราย คือ ขยะที่มีองค์ประกอบหรือปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกัมมันตรังสี วัตถุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์

พีช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย หลอดฟลูออเรสเซนต์ แบตเตอรี่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ภาชนะบรรจุสารกำจัดศัตรูพืช กระป๋องสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น ขยะอันตรายนี้เป็นขยะที่มักจะพบได้น้อยที่สุด กล่าวคือ พบประมาณเพียง 3% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

4. ขยะทั่วไป (General Waste) หรือมูลฝอยทั่วไป คือขยะประเภทอื่นนอกเหนือจากขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยาก และไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น ห่อพลาสติกใสขนม ถุงพลาสติกบรรจุผงซักฟอก พลาสติกห่อลูกอม ซองบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ถุงพลาสติกเปื้อนเศษอาหาร โฟมเปื้อนอาหาร ฟิล์มเปื้อนอาหาร เป็นต้น สำหรับขยะทั่วไปนี้เป็นขยะที่มีปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตราย กล่าวคือ จะพบประมาณ 3% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

การจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นโดยใช้หลักการ 3Rs

ขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบเก็บรวบรวมและสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักวิชาการ ส่วนใหญ่กำจัดด้วยวิธีการเผากลางแจ้ง หรือนำไปทิ้งในบ่อดินเก่าหรือบนพื้นที่ว่างต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยของประชาชนและสิ่งแวดล้อมรอบข้างได้โดยง่าย การลดปริมาณขยะมูลฝอยโดยใช้หลักการ 3Rs ดังนี้

1. ใช้น้อยหรือลดการใช้ (Reduce) โดยการใช้เท่าที่จำเป็น หลีกเลี่ยงการใช้ของฟุ่มเฟือย เลือกใช้สินค้าที่มีอายุการใช้งานสูง สิ่งสำคัญในการลดปริมาณขยะมูลฝอย คือ การคิดก่อนซื้อสินค้า เช่น เมื่อจะซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ควรพิจารณาว่าสิ่งนั้นมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด หากจำเป็นต้องซื้อควรพิจารณาว่าหลังการใช้สินค้านั้นแล้ว บรรจุภัณฑ์ที่เหลือสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือนำมาแปรรูปใช้ใหม่ได้หรือไม่

2. ใช้ซ้ำ (Reuse) โดยนำสิ่งของที่ใช้งานไปแล้ว แต่ยังสามารถใช้งานได้ มาใช้อีกให้คุ้มค่า บำรุงรักษาสิ่งของนั้นๆ ให้มีอายุการใช้งานนานๆ หรืออาจจะนำไปให้ผู้อื่นใช้ต่อหรือบริจาคได้ เช่น บรรจุภัณฑ์ขวดแก้ว กล่องกระดาษ ถุงพลาสติก เสื้อผ้า ของเล่น เป็นต้น

3. รีไซเคิลหรือแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle) บรรจุภัณฑ์บางประเภทอาจจะใช้ซ้ำไม่ได้ เช่น กระป๋องอะลูมิเนียม หนังสือเก่า สมุดโทรศัพท์ ขวดพลาสติก ซึ่งแทนที่จะนำไปทิ้ง ก็รวบรวมนำมาขายให้กับชาเล้งหรือร้านรับซื้อของเก่า เพื่อส่งไปโรงงานสำหรับแปรรูป เพื่อนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น นำขวดพลาสติก Pet มาหลอมเป็นเม็ดพลาสติก ตีเป็นเส้นใยนำมาผลิตเป็นพรมหรือเสื่อ นำกระดาษที่ใช้แล้วแปรรูปเป็นเยื่อกระดาษ เพื่อนำมาเป็นส่วนผสมในการผลิตเป็นกระดาษใหม่ นำเศษแก้วเก่ามา

หลอม เพื่อขึ้นรูปเป็นขวดแก้วใบใหม่ นำเศษอะลูมิเนียมมาหลอม ขึ้นรูปเป็นแผ่นนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อะลูมิเนียม รวมทั้งกระป๋องอะลูมิเนียม

ประโยชน์ในการรีไซเคิลหรือแปรรูปใหม่

การนำขยะมาแปรรูปใหม่หรือรีไซเคิลมีประโยชน์ ดังนี้

1. ประหยัดงบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอย ในแต่ละปีรัฐบาลต้องเสียค่ากำจัดขยะมูลฝอยหลายล้านบาท หากมีการนำขยะมูลฝอยมารีไซเคิล นอกจากปริมาณขยะมูลฝอยจะลดลงแล้ว ยังช่วยประหยัดงบประมาณในการจัดการอีกด้วย

2. ประหยัดพื้นที่รองรับและกำจัดขยะมูลฝอย การคัดแยกและนำกลับคืนขยะรีไซเคิลกลับมาแปรรูปใหม่ และใช้ซ้ำ (Recycling and Reuse) จะสามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องนำกลับไปกำจัดทิ้งได้กว่า 4.11 ล้านตันต่อปี ซึ่งจะช่วยประหยัดพื้นที่ฝังกลบไปได้กว่า 1,000 ไร่ (ประเมินจากการกำจัดขยะมูลฝอยโดยการขุดหลุมลึกชั้นละ 3 เมตร สูง 3 ชั้น และใช้ความหนาแน่นขยะบดอัด 400 kg/m³)

3. ประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติในกระบวนการผลิต เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้วัตถุดิบใหม่ เช่น ลดพลังงานที่ใช้ในการตัดต้นไม้เพื่อนำมาทำกระดาษหรือเชื้อเพลิง ลดการขุดทรายธรรมชาติขึ้นมาในการผลิตแก้ว ลดการขุดแร่ธาตุ เหล็ก ทองแดง อะลูมิเนียม หรือโลหะอื่น ๆ

4. ลดต้นทุนผู้ประกอบการ จากการนำวัสดุรีไซเคิลมาเป็นวัตถุดิบใหม่ในการผลิตสินค้า ซึ่งสามารถลดต้นทุนที่เกี่ยวข้อง เช่น ต้นทุนด้านพลังงานในการหลอมได้ประมาณร้อยละ 15 ของมูลค่าเชื้อเพลิงที่ใช้ รวมทั้งลดต้นทุนในการผลิตสินค้า

5. ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (Co₂) เมื่อเปรียบเทียบกับการนำขยะมูลฝอยไปฝังกลบ หรือเผาในระบบเตาเผา

6. ก่อให้เกิดอาชีพและการจ้างงาน เช่น อาชีพการคัดแยกขยะ พ่อค้าคนกลางที่จะรวบรวมขยะบรรจุภัณฑ์ ผู้ผลิตและแปรรูปสินค้าจากวัสดุเหลือใช้ ผู้จำหน่ายสินค้ารีไซเคิล นอกจากนี้ยังส่งผลให้มีการจัดตั้งร้านรับซื้อของเก่าหรือโรงงานคัดแยกและแปรสภาพเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นด้วย จากข้อมูลปี 2552 พบว่ามีจำนวนร้านรับซื้อของเก่าทั่วประเทศประมาณ 10,200 ร้าน และคาดว่าจะมีจำนวนชาล้งทั่วประเทศประมาณ 110,070 คน รวมทั้งมีการจ้างงานโดยกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพรับซื้อของเก่าและธุรกิจที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 50,000 คน

การประยุกต์ใช้หลักการ 3Rs

ชุมชนสามารถประยุกต์ใช้หลัก 3Rs ดังนี้

1. ใช้น้อยหรือลดการใช้ (Reduce) เป็นวิธีการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ ลดการใช้พลังงาน และลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะเกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ ก็คือ การใช้น้อยหรือการลดการใช้ เช่น

- ใช้ถุงผ้าแทนการใช้ถุงพลาสติกในการจับจ่ายสินค้าต่าง ๆ
- ขอถุงใหญ่เพียงใบเดียว แทนการใช้ถุงพลาสติกใบเล็ก ๆ หลาย ๆ ใบ
- ใช้แก้วน้ำเซรามิคแทนแก้วพลาสติกหรือแก้วกระดาษ การปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงก็เป็น

หนึ่งในวิธีการที่จะลดการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นนี้น้อยลง ซึ่งสามารถทำได้โดยปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ฟุ่มเฟือย ของที่ไม่จำเป็น เพราะหากซื้อมาแล้วไม่ใช้ก็จะกลายเป็นขยะมูลฝอย ควรเลือกใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการ

- ปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีหีบห่อบรรจุภัณฑ์ฟุ่มเฟือยมีการต่อหุ้มหลายชั้น

- ปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงการเลือกซื้อสินค้าชนิดใช้ครั้งเดียว หรือผลิตภัณฑ์ที่มีอายุการใช้งานต่ำและเป็นอันตราย เช่น ถ่านไฟฉายที่ไม่ได้มาตรฐาน

- ปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงการซื้อสินค้าจากร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าที่มีหีบห่อบรรจุภัณฑ์ฟุ่มเฟือย

- ปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงการซื้อผลิตภัณฑ์ขนาดเล็กสำหรับในกรณีที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประจำ ควรเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดบรรจุใหญ่กว่า เนื่องจากใช้บรรจุภัณฑ์น้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยน้ำหนักผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดบรรจุใหญ่กว่าส่วนมากมักจะมีราคาถูกกว่าเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดบรรจุเล็กกว่าด้วย

การใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชนิดเดิมนั้น สามารถช่วยลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้น รวมทั้งประหยัดการใช้ทรัพยากรได้ เนื่องจากผลิตภัณฑ์ชนิดเดิมนั้นจะใช้วัตถุดิบในการผลิตบรรจุภัณฑ์น้อยกว่า ทำให้ประหยัดวัตถุดิบ นอกจากนี้ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นก็จะมีปริมาณน้อยกว่าด้วย เช่น ใช้ผลิตภัณฑ์น้ำยาปรับผ้านุ่ม น้ำยาล้างจานแบบชนิดเดิม

2. ใช้ซ้ำ (Reuse) สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เราซื้อมานั้น มีอายุการใช้งานสั้นยาวต่างกัน ผลิตภัณฑ์บางประเภทอาจจะใช้งานได้เพียงครั้งเดียว ของบางอย่างก็ใช้งานได้หลายครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวคิดการใช้ซ้ำกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ยังใช้งานได้เกิดขึ้น การใช้ซ้ำเป็นแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า โดยการนำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เราได้ใช้งานไปแล้ว

และยังสามารถใช้งานได้ กลับมาใช้อีก ซึ่งเป็นการลดการใช้ทรัพยากรใหม่และลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะเกิดขึ้นอีก สำหรับวิธีการใช้ซ้ำนี้สามารถทำได้ง่าย ๆ อย่างเช่น

- เลือกซื้อและใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมาให้สามารถใช้งานได้หลายครั้ง มากกว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมาให้ใช้งานแบบครั้งเดียวทิ้ง เช่น ถ่านไฟฉายแบบบรรจุไฟใหม่ได้

- ใช้ซ้ำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ยังสามารถใช้ได้ เช่น ใช้ซ้ำกระดาษทั้งสองหน้า นอกจากนี้ หากใช้งานครบทั้งสองหน้าแล้ว ยังสามารถทำกระดาษหน้าที่สามโดยใช้เป็นกระดาษพิมพ์อักษรเบรลล์ (Braille Code) ให้ผู้พิการทางสายตาใช้งานได้อีกด้วย

- นำขวดแก้วเก่ากลับมาทำความสะอาดในระบบโรงงานแล้วบรรจุใหม่ เช่น ขวดน้ำโซดา ขวดน้ำอัดลมแบบคืนขวด ซึ่งข้อดี คือ ลดต้นทุนและผู้บริโภคไม่ต้องแบกรับภาระค่าบรรจุภัณฑ์ โดยขวดแก้วที่ผลิตเพื่อใช้ซ้ำต้องออกแบบมาให้หนากว่าปกติเพื่อทนแรงอัดและการกระทบกระแทกในการใช้งาน ซ้ำๆ ได้

- นำสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผ่านการใช้งานแล้วมาดัดแปลงใช้ประโยชน์อื่น เช่น ขวดพลาสติก นำมาทำที่รดน้ำแบบน้ำหยด นำยางรถยนต์ใช้แล้วมาดัดแปลงเป็นชิงช้าเด็กเล่น

นอกจากนี้การใช้หลักการยืมและการเช่า สำหรับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้ร่วมกันได้ เช่น การยืมหรือเช่า นิตยสาร หนังสือ อุปกรณ์สำนักงาน การบริจาคและขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เฟอร์นิเจอร์ หนังสือ เสื้อผ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้า ฯลฯ ที่เราไม่ต้องการใช้ ก็เป็นการลดปริมาณขยะมูลฝอยอีกทางหนึ่ง

3. รีไซเคิลหรือแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle) สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้งานจนไม่สามารถใช้ได้แล้วนั้น ก็ยังมีประโยชน์อยู่ โดยสามารถเก็บรวบรวมเพื่อขายหรือส่งเข้าโรงงานแล้วนำกลับมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ ซึ่งเราจะเรียกกระบวนการนี้ว่า “การแปรรูปนำกลับมาใช้ใหม่” หรือ “รีไซเคิล” เนื่องจากการรีไซเคิลนี้เป็นขบวนการที่นำสิ่งต่างๆ กลับมาใช้งานใหม่อย่างเป็นวงจร เป็นระบบ ดังนั้นจึงมีสัญลักษณ์เป็นลูกศร 3 อันที่บิดตัวเองเป็นเกลียวและหมุนไล่กันเป็นวง ซึ่งสัญลักษณ์นี้ออกแบบโดย แกรี แอนเดอร์สัน นักศึกษามหาวิทยาลัยเซาเทิร์นแคลิฟอร์เนีย วัย 23 ปี ที่ชนะเลิศการประกวดสัญลักษณ์ขยะรีไซเคิลในปี ค.ศ. 1970 โดยได้ไอเดียมาจาก “วงแหวนโมเบียส” (Möbius Strip) ซึ่งเป็นรูปทรงแห่งความเชื่อมโยงไม่มีที่สิ้นสุด โดยจุดทุกจุดที่อยู่ในวงแหวนโมเบียสนั้น หากลากเส้นต่อกันจะสามารถโยงถึงกันได้ทั้งหมดเปรียบดังวัฏจักรของสสารที่แปรเปลี่ยนรูปลักษณ์ตามการใช้งาน ตั้งแต่ตอนเป็นวัตถุดิบ เป็นผลิตภัณฑ์ กลายเป็นขยะมูลฝอย และนำกลับมาแปรรูปเพื่อนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อีกครั้ง เป็นวัฏจักรอันไม่มีที่สิ้นสุดเช่นนี้เรื่อยไป

ความสำคัญของการรีไซเคิล

การรีไซเคิลถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนแปลงขยะมูลฝอยที่ไม่มีค่าให้กลับมามีคุณค่าใหม่โดยการแปรสภาพกลับมาเป็นวัตถุดิบ เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์อย่างมากมาย เช่น

- เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งปกป้องสัตว์และ พืช จากการขุดดิน การตัดต้นไม้ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่

- ประหยัดพลังงานจากพวกถ่านหิน น้ำมัน แก๊สธรรมชาติ ไฟฟ้า ที่ใช้ในการผลิตสินค้า เพราะใช้วิธีที่ง่ายกว่าและใช้พลังงานที่น้อยกว่าในการผลิตจากวัตถุดิบใหม่ รวมทั้งก่อให้เกิดมลพิษที่น้อยกว่า

- ลดปริมาณขยะมูลฝอย และทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นลดลง

ประเภทขยะรีไซเคิล

นภวิศ บัวสรวง วาณิช สาวาโย ไชยา บุญชิตและวาสนา แจ็งประจักษ์ (2551, น.20-27) ได้กล่าวไว้ว่าการรีไซเคิลหรือการแปรรูปใช้ใหม่ คือ การนำขยะรีไซเคิล ของเสีย บรรจุกัมภ์หรือวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตหรือเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยกรรมวิธีต่างๆ ซึ่งทุกคนสามารถทำได้โดยการคัดแยกขยะมูลฝอยแต่ละประเภท ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และสำนักงาน เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล ประกอบไปด้วยประเภทดังนี้

1. แก้ว แก้วสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้

- 1.1 ขวดแก้วดี จะถูกนำมาคัดแยกชนิด สี และประเภทที่บรรจุสินค้า ได้แก่ ขวดแม่โขง ขวดน้ำปลา ขวดเบียร์ ขวดซอส ขวดโซดาวันเวย์ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง ขวดยา ขวดน้ำอัดลม ฯลฯ การจัดการขวดเหล่านี้หากไม่แตกบิ่นเสียหาย จะถูกนำกลับเข้าโรงงานเพื่อนำไปล้างให้สะอาดและนำกลับมาใช้ใหม่ที่เรียกว่า “Reuse”

- 1.2 ขวดแก้วแตก ขวดที่แตกหักบิ่นชำรุดเสียหายจะถูกนำมาคัดแยกส่วนได้แก่ ขวด แก้วใส ขวดแก้วสีชา และขวด แก้วสีเขียว จากนั้นนำเศษแก้วมาผ่านกระบวนการรีไซเคิล โดยเบื้องต้นจะเริ่มแยกเศษแก้วออกมาตามสีของ เอาฝาจุกที่ติดมากับปากขวดออกแล้วบดให้ละเอียด ใส่น้ำยากัดสีเพื่อกัดสีที่ติดมากับขวดแก้ว ล้างให้สะอาด แล้วนำส่งโรงงานผลิตขวดแก้วเพื่อนำไปหลอมใหม่

2. กระจกกระจาดายเป็นวัสดุที่ย่อยง่ายที่สุด เพราะผลิตจากเยื่อไม้ธรรมชาติโดยปกติกระจกจะมีระยเวลายุ่ยสลายได้เองตามธรรมชาติ ประมาณ 2 – 5 เดือนแต่ถ้าถูกทับถมอยู่ในกองขยะจนแน่นไม่มีแสงแดด อากาศและความชื้น สำหรับจุลินทรีย์ในการย่อยสลาย ก็อาจต้องใช้เวลาลงถึง 50 ปีใน

การย่อยสลาย ดังนั้นเราจึงควรแยกขยะที่เป็นเศษกระดาษเหล่านี้ออกจากขยะชนิดอื่นๆ เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บและนำไปรีไซเคิลเป็นกระดาษนำกลับมาใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. พลาสติก พลาสติกแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1 พลาสติกที่คงรูปถาวรหรือพลาสติกเทอร์โมเซต (Thermosetting Plastic) เป็นพลาสติกที่แข็งตัวด้วยความร้อนแบบไม่ย้อนกลับสามารถขึ้นรูปผลิตภัณฑ์รูปทรงต่างๆ ได้โดยทำให้แข็งตัวด้วยความร้อนในแม่แบบและเมื่อแข็งตัวแล้วจะมีความคงรูปสูงมาก เนื่องจากไม่สามารถหลอมเหลวได้อีก พลาสติกในกลุ่มนี้จึงจัดเป็นผลิตภัณฑ์พลาสติกประเภท “รีไซเคิลไม่ได้”

3.2 พลาสติกที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้หรือเทอร์โมพลาสติก (Thermoplastic) เป็นพลาสติกที่หลอมตัวด้วยความร้อน และกลับแข็งตัวเมื่ออุณหภูมิลดต่ำลง พลาสติกชนิดนี้จัดเป็นวัสดุประเภท “รีไซเคิลได้” เพื่อให้ง่ายต่อการแยกชนิดบรรจุภัณฑ์พลาสติกเพื่อนำมากลับมาแปรรูปใช้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการนำสัญลักษณ์มาใช้บนบรรจุภัณฑ์อย่างแพร่หลาย ดังนี้

4. โลหะโลหะที่สามารถนำมารีไซเคิลใหม่ได้ มีดังนี้

4.1 เหล็ก ใช้กันมากที่สุด ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องใช้ในบ้าน อุตสาหกรรม

4.2 ทองเหลือง เป็นโลหะมีราคาดี นำกลับมาหลอมใช้ใหม่ได้โดยการทำเป็นพระระฆัง อุปกรณ์สุขภัณฑ์ต่างๆ และใบพัดเรือเดินทะเลขนาดใหญ่

4.3 ทองแดง นำกลับมาหลอมทำสายไฟใหม่ได้อีก

4.4 สแตนเลส นำกลับมาหลอมทำช้อนส้อม กระทะ หม้อ

4.5 ตะกั่ว นำกลับมาหลอมใหม่ทำฟิวส์ไฟฟ้า และส่วนประกอบของอุปกรณ์ต่าง ๆ

5. อลูมิเนียม อลูมิเนียม แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

5.1 อลูมิเนียมหนา เช่น อะไหล่เครื่องยนต์ ลูกสูบ

5.2 อลูมิเนียมบาง เช่น กะละมังซักผ้า ชั้นน้ำ กระจกอน้ำอัดลมกระจกอนเบียร์

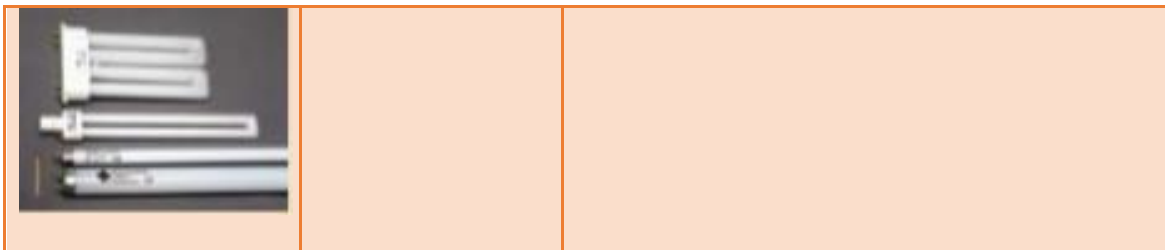
การจัดการขยะแบบครบวงจร

การคัดแยกขยะมูลฝอย นภวิศ บัวสรวง วาณิช สวาโย ไชยา บุญชิตและวาสนา แจ่มประจักษ์ (2551, น.28-62) ได้กล่าวไว้ว่าควรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเรือนหรือเจ้าของประกอบการอาคารที่พักอาศัยอาคารสำนักงานสถาบันการศึกษา ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานประกอบการและสถานที่อยู่อาศัยอื่น ๆ ดำเนินการคัดแยกและเก็บกัก ขยะที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. คัดแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้หรือขยะรีไซเคิลออกจากขยะย่อยสลายขยะอันตรายและขยะทั่วไป
2. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในถุงหรือถังรองรับขยะแบบแยกประเภทที่ หน่วยงานราชการกำหนด
3. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทสะดวกมีแสง สว่างเพียงพอ ไม่กีดขวางทางเดินอยู่ห่างจากสถานที่ประกอบอาหารที่ รับประทานอาหารและแหล่งน้ำดื่ม
4. ให้เก็บกักขยะอันตรายหรือภาชนะบรรจุสารที่ไม่ทราบแน่ชัดเป็นสัดส่วนแยกต่างหาก จากขยะอื่นๆเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของสารพิษหรือการระเบิด เพื่อแยกทิ้งตามรูปแบบแบบการ เก็บรวบรวมของอปท.ซึ่งมี 3 แบบหลักๆได้แก่ 1) การเก็บจากหน้าบ้านพร้อมขยะทั่วไปโดยการเก็บขมมีช่อง แยกขยะอันตราย 2) การเก็บจากหน้าบ้านตามวันที่กำหนดโดยมีรถเก็บขยะอันตรายโดยเฉพาะ 3) การ นำไปทิ้งในภาชนะหรือสถานที่รวบรวมขยะอันตรายของชุมชนที่จัดไว้เฉพาะ
5. ห้ามเก็บกักขยะอันตรายไว้รวมกันโดยให้แยกเก็บเป็นประเภทๆหากเป็น ของเหลวให้ ใส่ถังหรือภาชนะบรรจุที่มีขีดขีดและไม่รั่วไหลและห้ามเท ของเหลวต่างชนิดปนกันเนื่องจากอาจเกิดการ ระเบิดหากเป็นของแข็ง หรือกิ่งของแข็งให้เก็บใส่ถังหรือภาชนะที่แข็งแรง
6. หลีกเลี่ยงการเก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การ เพาะพันธุ์ของพาหะนำโรคหรือที่อาจเกิดการรั่วไหลของสารพิษไว้เป็นเวลานาน
7. หากมีการใช้น้ำทำความสะอาดวัสดุคัดแยกแล้วหรือวัสดุเหลือใช้ที่มีไขมันหรือตะกอน ไขมันปนเปื้อนจะต้องระบายน้ำเสียนั้นผ่านตะแกรงและบ่อดักไขมันก่อนระบายสู่อ่างน้ำสาธารณะ
8. ห้ามเผาหลอมสกัดหรือดำเนินกิจกรรมอื่นใดเพื่อการคัดแยกการสกัด โลหะมีค่าหรือ การทำลายขยะในบริเวณที่พิกาศัยหรือพื้นที่ที่ไม่มีระบบ ป้องกันและควบคุมของเสียที่จะเกิดขึ้น ก่อนที่จะนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ต้องมีการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย ภายในบ้านเพื่อเป็นการสะดวก แก่ผู้เก็บขนและสามารถนำขยะบางชนิดไปขายเพื่อ เพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวรวมทั้งง่ายต่อ การนำไปกำจัดอีกด้วย โดยสามารถทำได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ระบบการคัดแยกขยะ 3 ชนิด ได้แก่ ขยะอินทรีย์/ขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย

ประเภท	แยกวิธี	การนำไปประโยชน์
<p>ขยะอินทรีย์/ขยะย่อยสลาย</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - คัดแยกอาหาร กิ่งไม้ ใบไม้ ออกจากขยะอื่นๆ - จัดหาภาชนะที่มีฝาปิดเพื่อ แยกเศษอาหาร ผัก ผลไม้ 	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมเศษอาหารไว้เลี้ยงสัตว์ - นำเศษผักผลไม้และเศษอาหารไปทำขยะหมักหรือย่ำหมักจุลินทรีย์ (EM) - เศษกิ่งไม้ ใบไม้ ผสมกับกากที่ได้จากการทำขยะหมักกลายเป็นปุ๋ยหมักอินทรีย์
<p>ขยะรีไซเคิล</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - แยกขยะรีไซเคิลที่ขายได้ แต่ ละประเภทให้เป็นระเบียบ เพื่อความสะดวกในการหยิบใช้หรือจำหน่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมมาเข้ากิจกรรมของชุมชน เช่น ธนาคารขยะ แลกแต้ม ขยะแลกไข่ ธนาคารขยะปารีไซเคิล เป็นต้น - นำมาใช้ซ้ำโดยประยุกต์เป็นอุปกรณ์ในบ้าน เช่น ขวดน้ำพลาสติกมาตัดเพื่อปลูกต้นไม้ กระจกป้องกันน้ำอัดลม ตัดฝาใช้เป็นแก้วน้ำ ขวดแก้ว ขวดพลาสติกมาใส่กาแฟเครื่องปรุงต่าง ๆ หรือผงซักฟอกชนิดเติมได้
<p>ขยะอันตราย</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - แยกขยะอันตรายออกจากขยะอื่นๆ โดยในการคัดแยกต้องระวังไม่ให้ขยะอันตรายแตกหักหรือสารเคมีที่มีบรรจุอยู่เข้าสู่ร่างกาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยะอันตรายบางประเภทแปรสามารถนำกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ได้ เช่น หลอดฟลูออเรสเซนต์แบบตรง แบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่ถ่านชาร์จ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันยังไม่มีมูลค่าพอที่จะขายได้

ที่มา : (นภวัศ บัวสรวง วานิซ สาวาโย ไชยา บุญชิต และวาสนา แจ้งประจักษ์, 2551)

การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำหมักจุลินทรีย์คือ สารละลายที่ได้จากการย่อยสลายเศษวัสดุที่เหลือใช้จากส่วนต่างๆ ของพืชหรือสัตว์ โดยผ่านกระบวนการหมักในสภาพที่ไม่มีออกซิเจน มีจุลินทรีย์ทำหน้าที่ย่อยสลายเศษซากพืชและซากสัตว์เหล่านั้นให้กลายเป็นสารละลายรวมถึงการใช้เอนไซม์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมีการเติมเอนไซม์หรือการเร่งการย่อยสลาย ทำให้เกิดกระบวนการย่อยสลายได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

ประเภทของน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำหมักจุลินทรีย์สามารถแบ่งออกตามประเภทของวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิต แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ น้ำหมักจุลินทรีย์ที่ผลิตจากพืชหรือขยะเปียก และน้ำหมักจุลินทรีย์ที่ผลิตจากสัตว์

ยกตัวอย่าง เศษผัก

ส่วนผสม - เศษผัก ½ ถัง, กากน้ำตาล 1 ลิตร, น้ำหมักจุลินทรีย์ 1 ลิตร, น้ำสะอาด ½ ถัง
อุปกรณ์ - ถังพลาสติกมีฝาปิด ขนาด 20 - 40 ลิตร, ถุงปุ๋ย

วิธีทำ

1. เติมน้ำสะอาดลงในถังพลาสติกประมาณครึ่งถังจากนั้นเติมกากน้ำตาลและน้ำหมักผสมให้เข้ากัน

2. นำเศษผักใส่ถุงปุ๋ยผูกปากถุงนำไปแช่ กดให้จมหมักไว้ 7 วัน เก็บในที่ร่มประโยชน์ผสมน้ำ 1:500 ใช้ฉีดพ่น หรือรดต้นพืชช่วยเร่งการเจริญเติบโตและใช้เป็นหัวเชื้อจุลินทรีย์

การหมักปุ๋ยอินทรีย์ ในปัจจุบันขยะประเภทผัก ผลไม้เศษใบไม้และเศษอาหาร ซึ่งเป็นขยะที่สามารถย่อยสลายได้นับวันจะเพิ่มปริมาณมากขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาที่ยุ่งยากในการกำจัด ดังนั้น การทำปุ๋ยหมักจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถลดปริมาณขยะ และปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งสามารถลดการใช้ปุ๋ยเคมีของเกษตรกร เป็นการส่งเสริมการทำเกษตรแบบธรรมชาติ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. นำเศษอาหาร 1 ส่วน โดยปริมาตร เกลี่ยลงพื้น เพื่อเตรียมการผสม
2. นำเศษใบไม้แห้งที่สับแล้ว 1 ส่วน โดยปริมาตร เกลี่ยทับลงบนเศษอาหารเช่น เมื่อตวงวัสดุหมัก (เศษอาหาร มูลสัตว์ หรือเศษผัก ผลไม้) 1 ครอบงก็ตองตวงเศษใบไม้แห้ง 1 ครอบง เช่นกัน (ครอบงที่ใช้ตวงมูลฝอยทั้ง 2) ชนิดควรมีขนาดเท่ากัน
3. ใช้จอบหรือคราดคลุกเคล้าวัสดุหมักทั้งหมดให้เข้ากัน
4. เมื่อเศษอาหารกับใบไม้แห้งผสมเข้ากันดีแล้ว จึงนำภาชนะมาตักโกยวัสดุหมักลงในถังหมัก และทำการปิดฝาหมักให้เรียบร้อย

การใช้ประโยชน์ของปุ๋ยหมัก

1. ใช้ปุ๋ยหมักกับการปลูกพืช ผัก และไม้ดอกในแปลงปลูก
2. เตรียมแปลงตามความต้องการ แล้วโรยปุ๋ยหมักให้ทั่วแปลง หนาประมาณ 2 - 4 เซนติเมตร ใช้จอบสับคลุกเคล้าดินให้ลึกประมาณ 20 เซนติเมตร และรดน้ำให้ทั่วแปลง หมักดินไว้ประมาณ 1 สัปดาห์หลังจากนั้นจึงนำพืชมาปลูกได้
3. ใช้ปุ๋ยหมักกับการปลูกพืชในกระถาง
4. ผสมปุ๋ยหมักกับดินร่วนในอัตราส่วน 1:5 โดยปริมาตร รดน้ำให้ชุ่มและทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์แล้วจึงนำไปใส่ภาชนะหรือกระถางเพื่อปลูกพืชต่อไป
5. ใช้ปุ๋ยหมักกับพืชไร่และไม้

ศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชน

การจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในชุมชนรวมทั้งชุมชนอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ศูนย์วัสดุรีไซเคิลนี้มีลักษณะเป็นธุรกิจของชุมชนที่บริหารและดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์การพัฒนาเอกชน แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการของชุมชน หรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลโครงการโดยเฉพาะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากชุมชนและชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการรวบรวมขยะอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือนเพื่อการกำจัดที่ถูกต้องเหมาะสม

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ควรมาจากชุมชนมากกว่า 2 ชุมชน เพื่อให้เกิดแนวคิดในการทำงานที่หลากหลาย และเป็นการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างชุมชน ประกอบด้วยประธาน

คณะกรรมการ ซึ่งต้องมาจากการเลือกตั้งหรือได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการคนอื่น ๆ กรรมการ
เหรียญกษาปณ์

2. การคัดเลือกสมาชิกของแต่ละชุมชนที่สนใจและต้องการเข้าร่วมในการทำงานของศูนย์
วัสดุรีไซเคิล

3. การจัดอบรมให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการคัดแยกวัสดุรีไซเคิลและการดำเนินงานใน
เชิงธุรกิจเกี่ยวกับการรับซื้อวัสดุรีไซเคิล

4. การอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ และการใช้ประโยชน์จาก
ขยะในรูปแบบต่างๆ กับสมาชิกในชุมชน

5. การจัดหางบประมาณสนับสนุนในการก่อสร้างศูนย์ฯ จากหน่วยงานราชการ เช่น
กองทุนเพื่อสังคม

6. การดำเนินการก่อสร้างและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์

7. การดำเนินงานศูนย์วัสดุรีไซเคิล โดยให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ อยู่ภายใต้การดูแล
ของคณะกรรมการชุมชน มีการออกกฎระเบียบในการทำงาน ควรมีการรายงานผลการดำเนินงานทาง
บัญชี แก่คณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นระยะ

8. ควรมีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรและสถานที่ในศูนย์ฯ เพื่อเป็นสถานที่ดูงาน

ธนาคารขยะรีไซเคิล

กิจกรรมธนาคารขยะมีเป้าหมาย เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
แก้ไขปัญหาขยะของชุมชน และเสริมสร้างจิตสำนึกในการคัดแยกมูลฝอย รวมทั้งสร้างนิสัยการออมทรัพย์
ลักษณะของกิจกรรมเริ่มจากการรับสมัครสมาชิก แล้วนำวัสดุรีไซเคิลมาชั่งน้ำหนักและคำนวณเป็นจำนวน
เงิน บันทึกลงสมุดคู่ฝากโดยใช้ราคาที่ได้ประสานกับร้านรับซื้อของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา
รายได้ของกิจกรรมมาจากผลต่างของราคาที่คณะกรรมการกำหนด กับราคาที่สามารถขายให้กับร้านรับซื้อ
ซึ่งต้องมีการหักค่าใช้จ่ายอื่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปลูกจิตสำนึกในการจัดการขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน
2. เป็นการช่วยลดปริมาณขยะและเสริมสร้างความรู้ในเรื่องการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง

เหมาะสม

3. เพื่อนำผลพลอยได้จากการตั้งธนาคารขยะมาตั้งเป็นกองทุนสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ
ในชุมชน

4. เพื่อเป็นการสร้างรูปแบบการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานอุปกรณ์

- 1) เครื่องชั่งน้ำหนัก
- 2) สถานที่เก็บรวบรวมวัสดุรีไซเคิล
- 3) สมุดคู่มือและเอกสารบัญชี

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1) ประชุมชี้แจงเพื่อชี้แจงให้กับชุมชนทราบถึงจุดประสงค์ในการจัดทำโครงการธนาคารขยะ

2) จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดตั้งคณะทำงานโครงการธนาคารขยะ ซึ่งประกอบด้วย ผู้จัดการธนาคารขยะ จำนวน 1 คน, เจ้าหน้าที่คัดแยกขยะและชั่งน้ำหนัก จำนวน 2 คน, เจ้าหน้าที่จัดบันทึกและคิดเป็นจำนวนเงิน จำนวน 2 คน, เจ้าหน้าที่ลงสมุดคู่มือบัญชีอื่นๆ จำนวน 1 คน

3) มอบหมายภารกิจเพื่อมอบหมายหน้าที่ให้แก่เจ้าหน้าที่ในคณะทำงานไปปฏิบัติงานในเบื้องต้นดังนี้

- จัดหาสถานที่ที่ใช้ในการจัดเก็บขยะรีไซเคิลก่อนนำไปขาย
- จัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดทำธนาคารขยะ เช่น เครื่องชั่ง
- จัดทำสมุดคู่มือ สมุดฝาก สมุดถอน และเอกสารในการทำบัญชีที่จำเป็น
- ติดต่อประสานงานกับร้านค้าของเก่าในเรื่องเกี่ยวกับราคาขยะรีไซเคิล
- ประเภทต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นตารางเปรียบเทียบราคาขยะรีไซเคิลแต่ละ
- ประเภท (ราคาสามารถเปลี่ยนแปลงได้) พร้อมทั้งกำหนดวันที่เข้ามารับซื้อจากธนาคาร

4) การประชาสัมพันธ์เพื่อชี้แจงกิจกรรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะประเภทของมูลฝอย ผลที่คาดว่าจะได้รับ

5) การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ และการใช้ประโยชน์จากขยะในรูปแบบต่างๆ กับสมาชิกในชุมชน

6) การจัดหางบประมาณสนับสนุนในการก่อสร้างศูนย์ฯ จากหน่วยงานราชการ เช่น กองทุนเพื่อสังคม

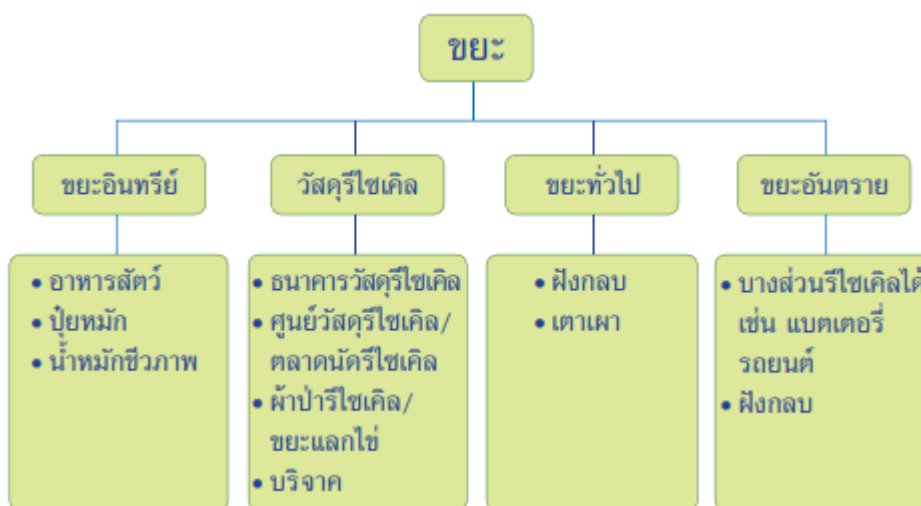
7) การดำเนินงานธนาคารขยะ โดยให้การดำเนินงานของธนาคารอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการชุมชนมีการออกกฎระเบียบในการทำงาน ควรมีการรายงานผลการดำเนินงานทางบัญชีแก่คณะกรรมการชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นระยะ

8) การประเมินผลการจัดกิจกรรมจากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม ปริมาณวัสดุรีไซเคิลที่รับ

จากสมาชิกนำมาฝาก จำนวนเงินและเงินทุนหมุนเวียนที่เกิดจากการขายให้ร้านรับซื้อของเก่า หักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ควรมีการจัดทำป้ายแสดงผลการจัดกิจกรรม หรือการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทราบผลการจัดกิจกรรมเป็นระยะ ซึ่งจะเป็นการชักชวนสมาชิกที่เหลือให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น

แนวทางเสริมในการจัดการขยะมูลฝอย

แนวทางกำจัดขยะมูลฝอยจะเป็นตามแผนภาพด้านล่างโดย (ไพบูลย์ ชายเกต วัฒนา นันทมนตรี กวีณา จงชิตินนท์ ทศลย์วัลลภ ไตรย์พัชน์ มยุรี พิมพงาน และเสาวลักษณ์ ขุนเอียด, 2553) หากมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกแทนที่จะนำไปกำจัด ได้แก่ ขยะอินทรีย์และวัสดุรีไซเคิล ซึ่งนอกจากจะเป็นการยืดอายุของหลุมฝังกลบแล้วยังเป็นการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานในการผลิตวัสดุอุปกรณ์สินค้าหรือบรรจุภัณฑ์ขึ้นมาใหม่อีกด้วย

ภาพที่ 1 ระบบการคัดแยกขยะไปใช้ประโยชน์

ที่มา : (ระบบการคัดแยกขยะไปใช้ประโยชน์ ไพบูลย์ ชายเกต วัฒนา นันทมนตรี กวีณา จงชิตินนท์ ทศลย์วัลลภ ไตรย์พัชน์ มยุรี พิมพงาน และเสาวลักษณ์ ขุนเอียด, 2553)

แนวทางเสริมในการจัดการขยะมูลฝอยนั้นเป็นประโยชน์และเสริมสร้างให้ขบวนการจัดการในแต่ละวิธีได้ผลดี และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยแนวทางดังกล่าวเป็นการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน (Integrated Solid Waste Disposal) อันประกอบด้วย (กรมควบคุมมลพิษ, 2553, 2-19 - 2-23)

1. การลดปริมาณขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด
2. การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่
3. วิธีการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล
4. วิธีหมักทำปุ๋ย
5. วิธีเผาในเตา

การจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน เป็นการนำวิธีดังกล่าวข้างต้นมาปฏิบัติร่วมกัน เช่นชุมชนหรือท้องถิ่นที่ได้คัดเลือกวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยเป็นแบบฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล อาจพิจารณาเลือกวิธีหมักทำปุ๋ยแบบง่าย ๆ ควบคู่ไปด้วย โดยสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบของขยะมูลฝอยในชุมชนว่ามีสัดส่วนของสารอินทรีย์พอเหมาะหรือไม่ การรณรงค์ให้ประชาชนคัดแยกขยะมูลฝอยที่มีส่วนประกอบของสารอินทรีย์ออกจากขยะมูลฝอยทั่วไป สามารถนำไปทำการหมัก Windrow ได้นอกจากนั้นในแผนการกำจัดขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน ควรนำ แผนด้านการลดปริมาณขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดและการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่มาใช้ควบคู่ไปด้วย จะทำให้แผนการจัดการขยะมูลฝอยในท้องถิ่นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำวิธีจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานไปใช้ในการกำจัดขยะมูลฝอย คือ

1. ลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องการจัดต่อไปโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ใน 5 วิธี ที่กล่าวมา
2. ลดปริมาณสารพิษ หรือ สารอันตรายที่ปนเปื้อนอยู่ในขยะมูลฝอย
3. ปริมาณขยะมูลฝอยที่ลดลง จะส่งผลในด้านการลดขนาดของระบบกำจัดขยะมูลฝอย ไม่ว่าจะเป็นขนาดของโรงงานหมักปุ๋ย โรงงานเตาเผา หรือสถานที่ฝังกลบ ช่วยให้ค่าใช้จ่ายในด้านเงินลงทุนลดต่ำ ลงด้วย
4. การคัดแยกวัสดุหรือขยะมูลฝอยบางประเภทออกไปก่อนนำไปกำจัดจะช่วยลดค่าดำเนินการของระบบได้ เช่น ในด้านค่าซ่อมบำรุงรักษาเครื่องจักรของโรงงานหมักปุ๋ย หรือช่วยลดปริมาณเชื้อเพลิง และค่าซ่อมบำรุงในโรงงานเตาเผา เป็นต้น
5. ได้รับผลพลอยได้ (by-product) หลายชนิด ทำให้ลดค่าใช้จ่ายลงได้ระดับหนึ่ง ในการจัดการขยะมูลฝอย

แนวทางเสริมในการจัดการขยะมูลฝอยต้องการออกแบบรูปแบบของการวางแผนการจัดการขยะมูลฝอย อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องส่งเข้าไปทำลายด้วยระบบต่างๆให้น้อยที่สุด สามารถนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำและการแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ (Reuse & Recycle) รวมถึงการกำจัดที่ได้ผลพลอยได้ เช่น ปุ๋ยหมักหรือพลังงาน โดยสรุปวิธีการดำเนินการตามแนวทางมีดังนี้คือ

1. การลดปริมาณการผลิตมูลฝอย ภาครัฐก็ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดการผลิตมูลฝอยในแต่ละวัน ได้แก่ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยการใช้สินค้าชนิดเติมใหม่ เช่น ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน น้ำยาทำความสะอาดและถ่านไฟฉายชนิดชาร์ตใหม่ เลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพมีห่อบรรจุภัณฑ์น้อย อายุการใช้งานยาวนาน และตัวสินค้าไม่เป็นมลพิษลดการใช้วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหารและถุงพลาสติก

2. จัดระบบการรีไซเคิล หรือการรวบรวมเพื่อนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ได้แก่ ภาครัฐให้ประชาชนแยกของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น กระดาษพลาสติก และโลหะ นำไปใช้ซ้ำหรือนำไปขาย/รีไซเคิล ขยะเศษอาหารนำมาหมักทำปุ๋ย ในรูปปุ๋ยน้ำหรือปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในชุมชนจัดระบบที่เอื้อต่อการทำขยะรีไซเคิลจัดกลุ่มอาสาสมัครหรือชมรม หรือนักเรียนให้มีกิจกรรม/โครงการ นำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่จัดตั้งศูนย์รีไซเคิลหากพื้นที่ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นปริมาณมากๆ อาจจะมีการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะมูลฝอยซึ่งสามารถจะรองรับจากชุมชนใกล้เคียงหรือรับซื้อจากประชาชนโดยตรงซึ่งอาจจะให้เอกชนลงทุนหรืออาจให้สัมปทานเอกชนก็ได้

3. การขนส่ง ได้แก่ ระยะทางไม่ไกลให้รถขนส่งขยะมูลฝอยไปยังสถานที่กำจัดโดยตรง ระยะทางไกลและมีปริมาณขยะมูลฝอยมากอาจจะต้องสร้างสถานีขนถ่าย เพื่อถ่ายเทจากรถเก็บขนขยะมูลฝอยลงสู่รถบรรทุกขนาดใหญ่

4. ระบบกำจัดเนื่องจากขยะมูลฝอยใช้ประโยชน์ใหม่ได้ จึงควรจัดการเพื่อกำจัดทำลายให้น้อยที่สุด ควรเลือกระบบกำจัดแบบผสมผสานเนื่องจากปัญหาขาดแคลนพื้นที่ จึงควรพิจารณาปรับปรุงพื้นที่กำจัดมูลฝอยที่มีอยู่เดิม และพัฒนาให้เป็นศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ จัดระบบคัดแยกขยะมูลฝอยระบบกำจัดผสมผสานหลายๆระบบในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ หมักทำปุ๋ย ฝังกลบและวิธีอื่นๆ

ความหมายของธนาคารขยะรีไซเคิล

ธนาคารขยะรีไซเคิลมีหลักการเดียวกันกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป คือ การนำเงินฝากมาฝากไว้กับธนาคารเมื่อต้องการใช้เงินก็มาถอนพร้อมกับดอกเบี้ย ธนาคารขยะรีไซเคิลก็เป็นการนำขยะมาฝากไว้กับธนาคาร แล้วจึงเบิกเงินภายหลัง ทำให้มีเงินทุนเพียงเล็กน้อยก็สามารถทำธุรกิจนี้ได้ไม่ยาก แต่ที่ผ่านมามีบางกรณีธนาคารขยะรีไซเคิลให้บริการในรูปแบบร้านรับซื้อของเก่า คือการซื้อสด หรือ การซื้อมาขายไป จึงทำให้เกิดความเสี่ยงในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเนื่องจากความผันผวนของราคาขยะ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2551, 116)

ธุรกิจการค้าและรับซื้อขยะรีไซเคิล

ธุรกิจค้าขยะรีไซเคิลเป็นธุรกิจที่มีมูลค่าสำคัญทางเศรษฐกิจ และมีปัจจัยที่สำคัญในการประกอบธุรกิจค้าขยะรีไซเคิล ได้แก่ กลยุทธ์ในการดำเนินงานทำเลที่ตั้งค่าบริการระบบการบริหารจัดการ (กระทรวงพาณิชย์, 2552) เมื่อมีการค้าเพื่อมุ่งหารายได้ให้ประโยชน์ของขยะรีไซเคิลเกิดขึ้นจึงทำให้มีธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิล ธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิลเป็นธุรกิจที่สามารถดำเนินการได้หลากหลายประเภท ผู้ประกอบการขนาดเล็กดำเนินการรับซื้อขยะรีไซเคิลเพื่อทำการส่งต่อไปยังผู้รับซื้อขยะรีไซเคิลรายใหญ่ และทำการส่งต่อไปยังโรงงานแปรรูปรีไซเคิล โดยในประเทศไทยพบว่าผู้ประกอบการธุรกิจบริการส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่เปิดสถานประกอบการรับซื้อขยะรีไซเคิลในลักษณะไม่มีสาขา โดยจะตั้งสถานประกอบการตามแหล่งชุมชนหรือใกล้แหล่งโรงงานอุตสาหกรรม โดยผู้ประกอบการแต่ละรายนั้นจะดำเนินการรับซื้อขยะรีไซเคิลทั้งในแบบแยกประเภท โดยรับซื้อเฉพาะบางรายการเช่น รับซื้อกระดาษ รับซื้อเศษเหล็ก เป็นต้น แต่บางรายนั้นรับซื้อขยะรีไซเคิลโดยไม่แยกประเภท นอกจากนี้ยังมีผู้ประกอบการบางรายที่มีการตั้งสถานสำนักหอสมุดกลางประกอบการรับซื้อขยะรีไซเคิลแบบมีสาขาย่อยกระจายตามภูมิภาคต่างๆ เช่น บริษัททวงษ์พาณิชย์จำกัด และยังมีโรงงานแปรรูปขยะรีไซเคิลขนาดใหญ่ที่มีการรับซื้อขยะรีไซเคิลที่หน้าโรงงาน (คู่มือธุรกิจบริการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล, 2557)

เจตน์สฤกษ์ สักขพันธ์ เกิดทวา บุญปรากฏ ปัญญา เทพสิงห์ และเกษตรชัย และทิม (2560) ได้อธิบายอย่างน่าสนใจไว้ว่า ปริมาณของขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นขยะที่ใช้ในครัวเรือน ซึ่งนับวันจะทวีคูณขึ้นเป็นจำนวนมาก หากไม่มีวิธีการกำจัดที่ดีนั้นคือการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ส่วนในการจัดการโดยภาครัฐที่จะดำเนินงานต่อเนื่อง เพื่อให้ครบวงจรก็ต้องสร้างเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติถ่ายทอดไปยังผู้นำ ชุมชนซึ่งต้องลงไปปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม ดังนั้นผู้นำของกัมปงไอเยอร์ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน งบประมาณจะต้อง ช่วยกันในการรณรงค์ให้มีการเก็บขยะทุกครัวเรือนลงถังขยะทุกวัน เพื่อให้หน่วยงานของรัฐมาเก็บ

ไปกำจัด ที่ เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ชุมชนมองว่า หากไม่จัดการขยะให้เรียบร้อย จะส่งผลให้ขยะลอยไปมาอยู่บริเวณบ้านเรือน ภายในชุมชนนั่นเอง ดังนั้นทุกคนควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครัวเรือน

พริมพรรณ จันทูมา (2557) ได้ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านค่านางรวาย ตำบลค่าน้ำแซบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ไว้ที่น่าสนใจว่า 1) ธนาคารขยะรีไซเคิลบ้านค่าน้ำแซบ มีมูลเหตุในการจัดตั้งธนาคารขยะฯเกิดจากความต้องการให้คนในชุมชนจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนกันเอง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ เห็นขยะเป็นทรัพยากรใหม่ที่มีค่า ชุมชนรายได้เพิ่มขึ้นยังเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ กำไรที่ได้จากการบริหารงานธนาคารขยะรีไซเคิลบ้านค่าน้ำแซบจะนำกลับคืนชุมชนในรูปแบบของสวัสดิการให้กับสมาชิกธนาคาร 2) ระบบการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการคล้ายกับธนาคารทั่วไปและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานธนาคารฯ ประกอบด้วย (ก) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชนบ้านค่าน้ำแซบ มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันวางแผน ร่วมกันลงมือปฏิบัติงาน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 141 ครัวเรือน (ข) ผู้นำ และคณะกรรมการธนาคารฯ เป็นผู้ที่มีจิตอาสา เสียสละเวลามาปฏิบัติหน้าที่ มีความศรัทธา มีความเชื่อมั่น จริงจังในการทำงานทั้งที่ไม่มีค่าตอบแทน (ค) การบริหารจัดการ มีการวางแผนการจัดการ การประสานงาน การควบคุมงานอย่างเป็นระบบคณะกรรมการทุกคน (ง) มีหน่วยงานภาคเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกที่ให้การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และวิทยากร (จ) แรงจูงใจ มีสวัสดิการให้กับสมาชิก

ฐิติชัย อธิคมกุลชัย และวิโรจน์ เกษภูงาฬ (2558) ได้ศึกษาการสร้างความสำเร็จได้เปรียบเทียบ การแข่งขันของธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิลในจังหวัดนครปฐมไว้ที่น่าสนใจว่า 1) รูปแบบในการดำเนินธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิลในจังหวัดนครปฐม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้แยกวัสดุรีไซเคิล เป็นกลุ่มที่คัดแยกขยะมูลฝอยที่แหล่งกำเนิด เช่น ผู้คัดแยกขยะแม่บ้าน พนักงาน อบต. 2) กลุ่มพ่อค้าคนกลางรับซื้อวัสดุรีไซเคิล เป็นกลุ่มจำพวกรับซื้อขยะรีไซเคิลจากแหล่งกำเนิด เช่น ชาเล้ง กลุ่มรถกระบะรับซื้อขยะรีไซเคิลและอีกกลุ่มคือ กลุ่มพ่อค้าคนกลางรับซื้อวัสดุ รีไซเคิล เช่น ร้านรับซื้อ ขยะรีไซเคิล 3) กลุ่มโรงงานอุตสาหกรรม เป็นกลุ่มที่มีการลงทุนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านบาท มีการนำเครื่องจักรและเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต ใหม่ 2) คุณลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิล ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และลูกค้า มีความขยัน อดทน มุ่งมั่น เรียนรู้จริงกับงานที่ทำและกล้าตัดสินใจในการลงทุน 3) การสร้างความได้เปรียบ การแข่งขันของธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิลในจังหวัดนครปฐมพบว่า มีความหลากหลายและต่างกัน เช่น การเพิ่ม มูลค่าในการคัดแยกวัสดุ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี การจัดการทรัพยากรมนุษย์

สรุปได้ว่า ระบบการจัดการขยะที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบการจัดการขยะที่ครบวงจร โดยประกอบไปด้วยการคัดแยกขยะมูลฝอย โดยคัดแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้หรือขยะรี

ไซเคิลออกจากขยะย่อยสลายขยะอันตรายและขยะทั่วไป การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ ทำให้จุลินทรีย์ทำหน้าที่ย่อยสลายเศษซากพืชและซากสัตว์เหล่านั้นให้กลายเป็นสารละลาย ศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชน เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากชุมชน ธนาคารขยะรีไซเคิล การนำวัสดุรีไซเคิลมาชั่งน้ำหนักและคำนวณเป็นจำนวนเงิน บันทึกลงสมุดคู่ฝาก สอดคล้องกับชุมชนรีไซเคิล ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลาที่มีการจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งอย่างเป็นระบบ คือ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง, การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้เป็นสินค้าส่งออก, การทำธนาคารขยะ, การทำน้ำหมักชีวภาพ ทำให้ชุมชนสามารถมีรายได้จากผลผลิตรวมถึงและมีสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอย่างมีส่วนร่วม

จิระศักดิ์ เจริญพันธ์ (2551, น.240) การจัดการแบบมีส่วนร่วมจึง หมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้รวมกันเพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการรวมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้นๆจะอยู่ในขั้นตอนใดๆก็ตาม โดยขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการจัดการ เป็นเกณฑ์บุคคลในการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการงาน สามารถที่จะแยกได้กว้าง ๆ คือ

1. ภายในองค์กรจะประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชา (ผู้จัดการระดับสูง) ผู้จัดการระดับกลาง (กลุ่มงานต่างๆ) และผู้ปฏิบัติ (คนงาน ผู้ทำงานระดับล่าง) สายสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรจะเป็นไปตามลักษณะบังคับบัญชาตามลำดับโดยทั่วไปขององค์กรแล้วจะมีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทางชัดเจน ซึ่งทุกระดับต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสมอ การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการในองค์กรจึงเป็นแนวทางชัดเจน ซึ่งทุกระดับต้องปฏิบัติในบรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสมอ การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการในองค์กรจึงเป็นในทิศทางเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องของการดำเนินงานในแต่ละระดับเดียวกันเท่านั้น หรือเหนือขึ้นไปในระดับหนึ่งก็เป็นไปได้ ลักษณะรูปแบบเบื้องต้น คือ การเสนอ เช่น ข้อคิดเห็นเป็นเอกสารผ่านกระบวนการสอบถาม

2. ต่างองค์กรจะประกอบด้วยในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จัดกระทำในระดับผู้จัดการระดับสูง การมีส่วนร่วมจะเป็นในรูปของการให้ความเห็นขอคิดแลกเปลี่ยนหรือสนับสนุนเพื่อการจัดการ หรือระดับผู้ปฏิบัติก็เป็นในทิศทางของการจัดการรวมในกิจกรรมอย่างเดียวกัน ทั้งนี้โดยผลประโยชน์ขององค์กรทั้งสองต้องไม่ขัดแย้งหรือมีการสูญเสียผลประโยชน์ต่อกันในรูปใด ๆ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2552) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ตามหลักธรรมาภิบาลที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใส และเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาครัฐให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

อรทัย ก๊กผล, (2551) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ความสนใจและความกังวลร่วมกัน เกิดจากความสนใจและความกังวลส่วนบุคคล ซึ่งมีความเห็นที่พ้องสอดคล้องด้วยกันกลายเป็นความสนใจและความกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ๆ ผลักดันให้มีการวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เป็นไปตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของชุมชน

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมแสดงออกตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล โดยมีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ (Sopchokchai, 2007) เพื่อสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เข้าร่วม และพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหรือชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (Liyao, 2008, p. 9)

จาริณี แจ่มจำ (2553) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

ทรงยศ สาโรจน์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การทำงานกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยการกระทำดังกล่าวในห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ

อรทัย ก๊กผล (2552) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมืองในอดีตการมีส่วนร่วมของประชาชนมักหมายถึง การมีส่วนร่วม

ทางการเมือง โดยให้ความสำคัญกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หากแต่ในปัจจุบันสังคม ให้ความสำคัญกับ ประชาธิปไตยทางตรงและประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง ส่งผลให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีขอบเขตกว้างมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและการ ตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่าง แท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถใน การกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมิลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้ง เดียว เช่น การแก้ไขปัญหาชุมชน ควรเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนี้

1. เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วน หนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่
2. ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไร และควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง
3. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร จะแบ่งงานกัน อย่างไร ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใด จะจัดหางบประมาณจากที่ใดและใครจะเป็น ผู้ดูแลรักษา
4. ร่วมดำเนินงาน ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลังความรู้ ความสามารถของตนเอง
5. ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมใน การตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถ ลุล่วงตามเป้าหมาย
6. ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะ ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นที่จะอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจ เป็นความสุขสบาย ความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้ ทั้งนี้ ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ
7. การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม เพราะจะทำให้เกิด ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหา/ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ
8. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีด ความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

9. การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ/อิสรภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่ ข้อสำคัญคือ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับหรือขู่脅จากผู้ ที่เหนือกว่า การมีส่วนร่วมในระดับรับฟังความคิดเห็น: เป็นลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึกและความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น ประชาชนมีบทบาทในฐานะ เป็นผู้ให้ข้อมูล การตัดสินใจเป็นบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ เทคนิคการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมสาธารณะ ปัจจุบันนี้กฎหมายส่วนใหญ่มักกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐ จัดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างน้อยในระดับการรับฟังความคิดเห็น

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ว่าใน หน่วยงานใดก็ตามเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เพราะการมีส่วนร่วมมีคุณประโยชน์หลากหลายประการ ประโยชน์ที่จะได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับความจริงใจและความจริงจังในการดำเนินการ ด้วยประโยชน์โดยทั่วไป คือ

10. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ: การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นต่างๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ครบถ้วนรอบคอบมากขึ้น นอกจากนั้น ยังช่วยให้เกิดทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบและได้รับการยอมรับมากขึ้นโดยเฉพาะการ ตัดสินใจที่กระทบกับประชาชนโดยตรง

11. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา: เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับ ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นรับทราบข้อมูลคำอธิบายต่าง ๆ เห็นประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับ จะช่วยลด ความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ แน่แน่นอนว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีค่าใช้จ่ายและใช้ ระยะเวลา แต่เมื่อประชาชนยอมรับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติจะรวดเร็วขึ้นซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นว่า โครงการของภาครัฐที่เร่งการตัดสินใจหรือปกปิด เมื่อประชาชนทราบภายหลังและต่อต้านบางโครงการ นำไปสู่การปฏิบัติไม่ได้ ล่าช้าเป็นปี ๆ บางโครงการสามารถก่อสร้างได้เสร็จและประชาชนไม่ยอมให้เข้าไป ดำเนินการกลายเป็นอนุสาวรีย์ร้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย งบประมาณดังกล่าวสามารถนำไปสร้าง คุณประโยชน์ได้มากมาย

12. การสร้างฉันทามติ: สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างฉันทามติอาจเป็นเรื่องยาก สังคมเรากลายร่างเป็นพหุลักษณะและต้องยอมรับความหลากหลายแตกต่างทางความคิด กลไกที่ช่วยให้ ความแตกต่างนั้นได้มีการแลกเปลี่ยน คือ กลไกการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ในทางหลักการ เราเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจช่วยป้องกันความขัดแย้งได้ แต่ในสังคมไทยที่ผ่านมา ภาครัฐมัก ดำเนินการตัดสินใจไปก่อน เมื่อประชาชนต่อต้านจึงจัดกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเข้าไป แล้ว หากเกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น จำเป็นต้องใช้หลักการจัดการความขัดแย้งเข้ามาแทน ดังนั้นการมีส่วน

ร่วมของประชาชนจึงสามารถช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิด ความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

13. ร่วมมือในการนำไปปฏิบัติ: การมีส่วนร่วมของประชาชนเมื่อประสบความสำเร็จจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

14. ช่วยทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความรู้สึกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นของประชาชน ไม่ใช่เป็นของนักการเมืองเท่านั้น นอกจากนั้นด้วยความใกล้ชิด ผู้บริหารท้องถิ่นจะไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

15. ช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

16. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น: การมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม และช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ชิต นิลพานิช และกุลธณ ธนาพงศธร (2553) ได้กล่าวไว้ว่าหลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

2. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิดจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความซื่อสัตย์ การมีส่วนร่วม การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

4. การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิดของตนเองช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ประชาชนมี โอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่า ของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

5. หลักการทำงานเป็นทีมสามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้

6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนนั้นควรพัฒนาโดยการให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนในขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่นั้นขึ้นต้น กล่าวคือร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุ ร่วมปรึกษาหารือหรือหาแนวทางแก้ไข ร่วมการตัดสินใจร่วมการวางแผนงานร่วมการปฏิบัติงานร่วมการติดตามผลงาน และร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

จิรัชยา นาบุญมี (2552, น.18) ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ การที่ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ก็จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม แม้ว่าผู้นำในการวางแผนจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นการช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาพัฒนาประสบการณ์ของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลายๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตัวเองในการ ดำเนินงาน และจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความยั่งยืน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผล และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางประการ เพราะการที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom Participation)
2. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability of Participation)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation) นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมที่ไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน 2) ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าผลตอบแทนที่จะได้รับ

3) ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น 4) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย 5) ประชาชนต้องไม่รู้สึกรบกวนกระเทือน ต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพสังคมหากจะมีส่วนร่วม

ศรัณย์ ฐิตารีย์ สุรศักดิ์ โตประสี ทัชชญา วรณบวรเดช วรินรำไพ สารกุล และนรวัฒน์ ศรีเทพ (2558) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการไว้อย่างน่าสนใจว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการในภาพรวม พบว่าโดยรวมเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการในภาพรวม พบว่า โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 2) ประชาชนที่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเป็นไป ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการมีส่วนร่วม ด้านความไว้วางใจต่อหน่วยงานหรือ บุคลากรที่จัดการการมีส่วนร่วม ด้านความไว้วางใจระหว่างประชาชนที่มีส่วนร่วม และด้านการ

ชุตินา ตันนาราง บุญจง ขาวสิทธิวงษ์ และกานตพันธ์ พิศาลสุขสกุล (2554) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและแนวทางในการพัฒนาการ บริหารจัดการมูลฝอยชุมชนในเขตเทศบาลนครสมุทรปราการไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนขึ้นอยู่กับ ปัจจัยพื้นฐานในระดับครัวเรือนบางประการ ได้แก่ สถานภาพในครัวเรือน ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อ เดือน และจำนวนปีที่อยู่อาศัย ปัจจัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมูลฝอย ปัจจัยทัศนคติ และปัจจัยความยินดีเข้าร่วมในการจัดการมูลฝอยชุมชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่สมบูรณ์แบบที่สุดนั้น คือ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและการตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำและมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยมีขั้นตอน 6 ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ - การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่, - ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน, - ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน, - ร่วมดำเนินงาน, - ร่วมกันติดตามประเมินผล, - ร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ - การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้า, - กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค, - การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ สอดคล้องกับชุมชนริไซเคิล ในพื้นที่ตำบล

คลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยมีระบบการจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งที่ประสบความสำเร็จได้นั้น เกิดจากการที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม มีการร่วมรับรู้ ร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามตรวจสอบความเข้มแข็งและความต่อเนื่องในการดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมขยายผลในพื้นที่ของตำบลคลองหรั่ง

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชน มีความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม หากพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า นักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนให้ความหมายที่แตกต่างกันไปและสอดคล้องกับองค์ความรู้ที่แต่ละคนเชื่อถือ ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมขาดความหลากหลายหรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชน และถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่าความเป็นชุมชนนั้นเน้นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในระดับต่าง ๆ โดยคำนึงถึงสภาพและขอบเขตของการมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ชุมชนที่เป็นระบบทางสังคมเป็นเครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (Network of Interaction) ซึ่งประกอบด้วยสถานภาพ บทบาท กลุ่มคนและสถาบัน ชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ที่ระบบย่อยระบบหนึ่งจะได้รับปัจจัยนำเข้าที่ต้องการจากระบบย่อยอื่น ๆ ปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่รับและให้แก่กันในระหว่างชุมชนหรือระบบย่อยนี้อาจจะเป็นในรูปของเงิน แร่งงานความกดดันทางสังคม ทรัพยากรต่างๆโดยทั่วไปชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ ชุมชนในฐานะเป็นอาณาบริเวณ มิได้พิจารณาชุมชนเป็นบริเวณที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเท่านั้น ยังต้องพิจารณาถึงมิติต่างๆ เช่น ในฐานะที่อยู่อาศัยของการใช้พื้นที่และในฐานะที่เป็นบริเวณของชุมชน

2. ชุมชนในฐานะที่เป็นที่รวมประชากร โดยจะเน้นที่ลักษณะของประชากรที่อยู่ในบริเวณชุมชนในด้านที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โครงสร้างประชากร เช่น สัดส่วนเพศชาย เพศหญิง อายุประชากร อาชีพ การศึกษาและสุขภาพลักษณะ เป็นต้น

3. ชุมชนในฐานะที่เป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชนและความสัมพันธ์กับชุมชน โดยพิจารณาถึงระบบความสัมพันธ์ของชุมชนจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ย่อย เช่น ความสัมพันธ์ของครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย ระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในเขตหรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกอันเป็นอันหนึ่งเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน อยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้น ชุมชนจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และณัฐชานา พวงทอง, 2559)

1. คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน หากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้
2. ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน
3. อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญและมีส่วนสัมพันธ์กัน มีคนก็ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขตและขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่ง ๆ เป็นเรื่องยาก
4. ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกันแต่ละคนจะต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่อกัน
5. ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งผูกพันให้สมาชิกอยู่รวมกันในชุมชนนั้น
6. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกัน

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

ความหมายความสำคัญและแนวทางการสร้างเครือข่ายทางสังคม

“เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบของการประสานงานกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน โดยการติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำแต่จะทำการติดต่อโดยระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ โดยที่อาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจน (การสร้างและบริหารเครือข่ายในยุคปัจจุบัน, 2558)

ธวัชชัย เคหะบาล (2555) อธิบายไว้ว่า “เครือข่าย” นับว่ามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินงานที่ทำให้เกิดพื้นที่ทางสังคม อันนำไปสู่การแก้ไขหรือการพัฒนา รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ความสัมพันธ์และระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ จนกระทั่งก่อให้เกิดเป็นกระบวนการใหม่ และความรู้ใหม่ในการขับเคลื่อนที่มีมากกว่าการดำเนินงานเฉพาะในท้องถิ่น แต่เป็นการประสานพลังที่ครอบคลุมทั้งในระดับภูมิภาคและระดับชาติ อีกทั้งยังทำให้เกิดเป็นสมรรถนะการทำงานแบบใหม่ วิธีการจัดการแบบใหม่รวมถึงมีคู่มือใหม่ๆในการทำงาน นอกจากนี้ยังเสมือนเป็นการรื้อฟื้นจิตวิญญาณของชุมชนกลับมา เพราะเครือข่ายก็คือรากฐานชีวิตและวิถีชีวิตของชุมชน

เกษม นครเขต (2558) ได้กล่าวถึงแนวคิดเครือข่ายทางสังคมโดยสังเขปไว้ว่า เปรียบเสมือนชุดความสัมพันธ์ชุดหนึ่งที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม และองค์กรเข้าด้วยกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข่าวสารการบริการ รวมถึงคำแนะนำซึ่งกันและกัน

ภัทรพล พลพนาธรรม ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุกใส (2553) กล่าวโดยสังเขปว่า เครือข่ายทางสังคมเกิดจากความสัมพันธ์หรือบทบาทหน้าที่ที่มีบุคคลหรือตัวแสดงสวมบทบาทในชีวิตประจำวัน บางครั้งก็เป็นไปตามทฤษฎีแลกเปลี่ยน กล่าวคือ บุคคลหรือตัวแสดงสวมบทบาทหน้าที่ที่ได้รับในสังคมเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังคงตั้งบนฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

Starkey ที่ปรึกษาทางวิชาการด้านการสร้างเครือข่ายในแอฟริกาใต้ให้ความหมายของเครือข่ายว่า คือกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการทำงานเหล่านั้นไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของสมาชิกในเครือข่าย อีกทั้งยังมีลักษณะที่บุคคลหรือสมาชิกในองค์กรยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรม กล่าวคือ สมาชิกในเครือข่าย อีกทั้งยังมีลักษณะที่บุคคลหรือสมาชิกในองค์กรยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรม กล่าวคือ สมาชิกในเครือข่ายมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นไปโดยความสมัครใจ ซึ่งกิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกันหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2558)

องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม

Wanner กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคมไว้ว่าประกอบด้วย (อิริชา สโมสร, 2555)

1. สมาชิกของเครือข่าย
2. มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

3. การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกเครือข่าย
4. การสื่อสารภายในเครือข่าย
5. การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

ประเภทของเครือข่ายและรูปแบบของเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550, น.229-242) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่นิยมใช้กันทั่วไป คือ

1. แบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน โดยพิจารณาจากความซับซ้อนในการรวมตัว และขยายตัวของสมาชิกจากความซับซ้อนน้อยแล้วเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายชั้น เดียวเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงระดับเดียว โครงสร้างไม่มีความซับซ้อนมากนัก 2) เครือข่ายหลายชั้น เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับ หรือหลายชั้น ซึ่งจะมีความซับซ้อนที่หลายระดับ

2. การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกันเมื่อรวมเป็นเครือข่ายจะมีตำแหน่ง และหน้าที่ที่ทัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร แต่ต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเต็มที่ 2) เครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น สมาชิกแกนนำ สมาชิกธรรมดา สมาชิกสมทบ เป็นต้น

3. การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก เป็นการแบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะการมารวมกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก ซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไปหลายระดับ คือ 1) เครือข่ายระดับ บุคคลเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน บุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เป็นต้น 2) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์การ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์การไม่ใช่บุคคลเช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา สหพันธ์ครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับต่าง ๆ เครือข่ายมหาวิทยาลัยในจังหวัดสงขลา สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น 3) เครือข่ายระดับ บุคคลกลุ่มหรือองค์การ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆกับกลุ่มหรือองค์การ ซึ่งเป็นคนละระดับกัน 4) เครือข่ายระดับ ชุมชนต่าง ๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยชุมชนขนาดต่างๆ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับเมืองกับเมือง ประเทศต่อประเทศ เป็นต้น หรือสมาชิกอาจจะประกอบด้วยชุมชนขนาดเดียวกันหรือต่างขนาดก็ได้ 5) เครือข่ายระดับสถาบัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วย

สถาบันประเภทเดียวกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันครอบครัว หรือสถาบันต่างประเภทกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันศาสนา เป็นต้น

4. การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจาก ลักษณะความสัมพันธ์ พันธะระหว่างศูนย์กลางกับสมาชิกว่าเป็นแบบใด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) เครือข่ายรวมศูนย์เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางเพียงศูนย์เดียว มีลักษณะเป็นแบบการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง สมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลางเท่านั้น หรือมีศูนย์กลางเป็นแม่ข่าย ส่วนสมาชิกเป็นลูกข่ายที่ต้องดำเนินงานตามแม่ข่าย เช่น ครูสภา สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นต้น 2) เครือข่ายกระจายศูนย์เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงาน แต่จะมีคณะกรรมการร่วมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง หรือประสานงานเครือข่าย 3) เครือข่ายผสม เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และกระจายศูนย์ร่วมกัน กล่าวคือ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสมาชิกแต่ให้สมาชิกมีอิสระในการติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงอีกด้วย 4) เครือข่ายเชิงซ้อนเป็นเครือข่ายที่โครงสร้างเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถติดต่อประสานงานร่วมมือกันดำเนินงานภายในเครือข่ายได้โดยตรงโดยมีศูนย์กลางประสานงานหลายศูนย์

5. การแบ่งตามระดับความสัมพันธ์กับ ศูนย์กลางเป็นการแบ่งประเภทของเครือข่ายโดยพิจารณาจากระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับศูนย์กลางของเครือข่ายแบ่งได้ 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุดเช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท 2) เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกที่บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มเครือข่ายใกล้ชิดได้แก่ญาติพี่น้องลำดับห่าง ๆ คนที่รู้จักคุ้นเคยทั่ว ๆ ไป 3) เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งบุคคลผู้เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์โดยผ่านบุคคลในเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

6. การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากจำนวนของสมาชิกที่รวมกันเป็นเครือข่ายแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม (Total Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมากเช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองต่าง ๆ มากกว่า 70,000 กองทุน ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยซึ่งสมาชิกประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตรทุกอำเภอ เป็นต้น 2) เครือข่ายขนาดเล็กหรือเครือข่ายย่อย (Sub Network) เป็นเครือข่ายที่มีขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม มารวมกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น เช่น กองทุนหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านรวมกันเป็น

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของแต่ละตำบลรวมกัน เป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับอำเภอ เป็นต้น

7. การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของที่มาหรือแหล่งเกิดของเครือข่ายเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายธรรมชาติเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติเนื่องจากมีปัจจัยบางอย่างสนับสนุน เช่น เครือญาติเดียวกันนับถือศาสนาเดียวกัน ร่วมถิ่นกำเนิดเดียวกัน ประสบปัญหาเหมือนกัน เป็นต้น 2) เครือข่ายจัดตั้งขึ้นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อการเพิ่มพูนรายได้เพื่อรวมพลังของคนในชุมชน เพื่อความมั่นคงของชุมชนหรือจัดตั้งตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

8. การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากความเหมือน หรือความคล้ายคลึงกันของสมาชิก และความแตกต่างกันของสมาชิกแบ่งได้ 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลกลุ่มหรือองค์กรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดต่าง ๆ สมาพันธ์ครูแห่งประเทศไทย สหประชาคนจนภาคอีสาน สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ชมรมกำนันใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ ภาคใต้ 2) เครือข่ายต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างกันแต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายประชารัฐจังหวัดต่าง ๆ ประชาคมจังหวัดต่าง ๆ เป็นต้น

9. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐบาลเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจัดตั้งและการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นสำคัญแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาลเช่น เครือข่ายอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม เครือข่ายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเครือข่ายอื่น ๆ ที่จัดตั้งและสนับสนุนโดยกระทรวง กรมและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล 2) เครือข่ายภาคเอกชน เป็นเครือข่ายที่ประชาชนร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างโดยไม่อยู่ใต้การบังคับบัญชาของรัฐบาล เช่น สโมสรออนไลน์แห่งประเทศไทย สโมสรโรตารีแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย สมาคมพ่อค้าจังหวัด ต่าง ๆ 3) เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นเครือข่ายที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Non Government Organization = Ngo) ซึ่งไม่ถูกบังคับบัญชาโดยรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยไม่แสวงหากำไรเช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ เป็นต้น

10. การแบ่งตามลักษณะของงานเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายพื้นที่ (Area Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันตำบลเดียวกัน อำเภอเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ประเทศเดียวกัน เป็นต้น แต่รวมกันเป็นเครือข่าย 2) เครือข่ายกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้านหลายตำบล หลายอำเภอ หลายจังหวัด หลายประเทศ เป็นต้น

11. การแบ่งตามกฎหมายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจดทะเบียน หรือการไม่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของเครือข่ายแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือยังไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายกำหนดเช่น ชมรม สมาคมต่าง ๆ ที่ยังไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นต้น 2) เครือข่ายนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบของส่วนราชการเช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย สมาคมออนไลน์แห่งประเทศไทย หอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

12. การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิกเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่ายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายไม่เป็นทางการ (Informal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย โดยไม่ต้องมีการลงนาม ไม่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มารวมกันด้วยความจริงใจเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น 2) เครือข่ายเป็นทางการ (Formal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันภายใต้ พหุสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีการกำหนดโครงสร้าง ระเบียบของเครือข่ายบทบาท หน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน เช่น สภานายความ เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) เป็นต้น

13. การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากคุณลักษณะของการรวมกัน เป็นเครือข่ายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายเทียม เป็นเครือข่ายที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นเครือข่ายแต่เข้าใจว่าเป็นเครือข่าย เพราะเป็นเพียงการรวมกันของสมาชิกแต่ไม่ได้ร่วมกันแบบเครือข่ายไม่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันไม่มีความตั้งใจที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ตัวอย่าง เช่น สมาชิกของสมาคมศิษย์เก่าบางสถาบันการศึกษาที่มีการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่าทุกปีสมาชิกในรุ่นเดียวกันต่างมาสร้างสรรคกันในขณะที่ลักษณะของการรับประทานอาหารเท่านั้น ไม่ได้มีกิจกรรมอื่นใดอีก เป็นต้น 2) เครือข่ายแท้เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่ายแล้วมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง

14. การแบ่งตามลักษณะของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะที่สำคัญ เครือข่าย แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ชมรมแพทย์แผนไทยภาคใต้ เป็นต้น 2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายช่วยเหลือ และร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือสนับสนุน ส่งเสริมกัน เช่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น 3) เครือข่าย ทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่ระดมและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชน เข้าไปส่งเสริม สนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง เช่น เครือข่ายประมงชายฝั่งจังหวัดสงขลา เป็นต้น

15. การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะการประกอบ อาชีพของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายครูเครือข่าย นักวิชาการ เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เครือข่ายแพทย์แผนไทย เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น

16. การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะ ของกิจกรรม หรืองานที่ดำเนินการซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่นเครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็กและ เยาวชน เครือข่ายคนพิการ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคเครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของเครือข่าย

สนธยา พลศรี (2550, น.264-265) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่ายไว้ดังนี้

1. มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานและขยายกิจการของเครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ
2. มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่ายที่อาจจะเกิดจากสมาชิก หรือชุมชนท้องถิ่นที่ สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน หรือจากการบูรณาการภูมิปัญญาทั้งสองได้อย่างเหมาะสมกับ เครือข่าย
3. มีสมรรถภาพที่ดี เครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก และภายนอกทำให้การ ดำเนินงานของเครือข่ายราบรื่น เป็นที่ยอมรับ และประสบความสำเร็จ
4. การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย มีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้สมาชิกได้รับความรู้และประสบการณ์ ตลอดเวลา

5. การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง เครือข่ายสามารถคิดและดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองสม่ำเสมอและต่อเนื่องไม่ขาดตอน ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก

6. ทรัพยากรและการแบ่งปัน เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ อาจจะมีการจัดหาของเครือข่ายเอง หรือการแบ่งปันกับองค์กร และเครือข่ายอื่น ๆ ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้และมีประสิทธิภาพ

7. การเรียนรู้และนวัตกรรม สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ สามารถสร้างนวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ประโยชน์ได้

8. การสื่อสารเครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์

9. การบริหารจัดการที่ดีเครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดีเหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล

10. ระบบการติดตามและประเมินงาน เครือข่ายมีระบบการติดตาม และประเมินงานที่มีประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกได้ทันเวลาและเหมาะสม

ระดับของเครือข่ายสังคม

เครือข่ายสังคม เป็นระบบย่อยของสังคม ที่สนับสนุนโดยเครือข่ายของสื่อ (Media Network) มีในทุกระดับ จำแนกได้เป็น 4 ระดับ (Dijk, 2006, pp.25-26) ดังนี้ 1) ระดับความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคล (Individual Relations) โดยแต่ละคนจะสร้างจุดเชื่อมกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน คนคุ้นเคย เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน และอื่น ๆ ระดับนี้ จะได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายของสื่อและอินเทอร์เน็ต 2) ระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มและองค์กร เป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มถาวรและชั่วคราวโดยใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม (Group and Organizational Relations) 3) ระดับความสัมพันธ์ของสังคม (Societal Relations) เป็นระดับความสัมพันธ์ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กรที่ทำให้เกิดสังคมที่มีการเชื่อมโยงโดยใช้เครือข่ายของสื่อ ความสัมพันธ์ของระดับนี้ทำให้เกิดเศรษฐกิจเครือข่าย หรือเศรษฐกิจใหม่ 4) ระดับความสัมพันธ์ของโลก (Global Relations) เป็นระดับความสัมพันธ์ของสังคมทั่วโลกและองค์กรระหว่างประเทศ

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม

ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (2555) กล่าวถึงการวิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจว่า การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมสามารถที่จะนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ซึ่งจะทำให้ช่วยเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อาทิ การจัดตั้งกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ องค์กรทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม

น้ำทิพย์ วิภาวิน (2558) ได้อธิบายเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมว่าเป็น การศึกษากลุ่มของความสัมพันธ์ซึ่งเป็นกลุ่มของ บุคคลหรือตัวแสดงรวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล ซึ่งประกอบด้วยวิธีการอธิบายความสัมพันธ์ของเครือข่ายสังคม อีกทั้งมีการอธิบายด้วยกราฟและการอธิบายด้วยตาราง ซึ่งการให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์จะมีแพลตฟอร์มที่ให้บริการออนไลน์โดยเน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นความสนใจร่วมกัน อาทิ กิจกรรม เหตุการณ์ เรื่องราวและภาพ ซึ่งในสังคมปัจจุบันจะมีเครือข่ายสังคมที่เชื่อมโยงข้อมูลกันอยู่ในลักษณะของสังคมเครือข่าย โดยมีบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยี ตัวอย่างบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น Email, Google, Facebook, Web blog, Twitter, LinkedIn, Instagram

(Carolan, 2014, pp.4-5) ได้กล่าวไว้ว่าเครือข่ายทางสังคม หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ซึ่งเป็นกลุ่มของบุคคลหรือตัวแสดง (Actors) รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ Actors และความสัมพันธ์ระหว่าง actors การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ประกอบด้วย

1. Actor ศูนย์กลางของการวิเคราะห์เครือข่ายคือความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยของสังคมที่เรียกว่า Social Units หรือ Actors และผลลัพธ์ที่เกิดจากการเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์นั้น
2. Ties เชื่อมโยง actors เข้าด้วยกัน เป็นการเชื่อมโยงแบบใด เช่น
 - a. การคุยกันหรือส่งข้อความถึงกัน (Behavioral Interaction)
 - b. การพักอาศัยอยู่ในทำเลเดียวกัน การนั่งทานข้าวด้วยกัน (Physical Connection)
 - c. การเรียนชั้นเดียวกัน การอยู่ในกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน (Association of Affiliation)
 - d. การเห็นว่าบุคคลนั้นเป็นเพื่อนหรือศัตรู (Evaluation of One Person By Another)
 - e. การรู้ว่าบุคคลนั้นเป็นหัวหน้าหรือลูกน้อง หรือตำแหน่งหน้าที่ใด (Formal Relations)
 - f. การมีทางเลือกที่สามารถเลือกได้ (Moving Between Places or Status)

3. Groups ระดับพื้นฐานของเครือข่ายสังคมคือการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือตัวแสดงที่สร้างจุดเชื่อมโยงระหว่าง บุคคล 2 คน การเชื่อมโยงระหว่างบุคคล 2 คน ทำให้เกิด Dyad ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ดังนั้น Dyad จึงเป็นกลุ่มของ Actors ในขณะที่ Triads เป็น Triads of Actors. ซึ่งการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับ Dyads, Triads หรือ Subgroups

4. Relation ข้อมูลจะถูกรวบรวมจากหลายๆ จุดเชื่อมโยง หรือ Ties เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง Actors ดังนั้นจึงมีการวัดหลายๆความสัมพันธ์ว่าเป็นกลุ่มของ Ties ที่เชื่อมโยงกันระหว่าง Actors ในกลุ่ม สำหรับกลุ่มของแต่ละบุคคลอาจวัดได้หลายๆความสัมพันธ์

แนวคิดการสร้างเครือข่าย

ทฤษฎีและแนวคิดที่อธิบายและการสร้างเครือข่ายการทำงาน (การสร้างและบริหารเครือข่ายในยุคปัจจุบัน, 2558) ได้แก่ 1. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) อธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้นเหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือแต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย 2. แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) เป็นการผนึกกำลังในลักษณะที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง แต่ต้องเป็นหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง หมายความว่า การรวมพลังกันนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงานโดยโดดเดี่ยว

กรภัทร ชันไชย (2552) กล่าวถึงประเภทของเครือข่ายทางสังคมไว้ว่า การจำแนกประเภทเครือข่ายทางสังคมเริ่มต้นพิจารณาจากสมาชิก พื้นที่ กิจกรรม วัตถุประสงค์และโครงสร้างการดำเนินงานเป็นหลัก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1. เครือข่ายแนวราบ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ และอาชีพประสานกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

เหตุผลสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคม คือ การมุ่งหวังที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งบุคคลเพียงคนเดียวไม่สามารถที่จะดำเนินการให้สำเร็จได้จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรรวมถึงติดต่อสื่อสารและประสานการปฏิบัติงานร่วมกัน (พงษ์สมัญ ศิริพันธ์ วารุณีย์ จารุลักษณ์ และอนุศิษฐ์ คงดวงศ์ประทีป, 2557)

นิรันดร์ ยิ่งยวด (2560) ได้ศึกษาการพัฒนาความรู้และความตระหนักในการจัดการขยะสำหรับนิสิตสาขาวิชาเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษาผ่านการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัย โรงเรียน และชุมชนไว้อย่างน่าสนใจว่า นิสิตมีบทบาทในการออกแบบและดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และความตระหนักในการจัดการขยะสำหรับนักเรียนร่วมกับนักวิจัย ครู และผู้นำชุมชนในลักษณะของฐานการเรียนรู้ จำนวน 5 ฐาน ได้แก่ 1) แหล่งที่มาของขยะ 2) ประเภทและการคัดแยกขยะ 3) สัญลักษณ์เกี่ยวกับขยะ 4) หลักการจัดการขยะ และ 5) ขยะในชีวิตประจำวัน ผลจากการสังเกตพฤติกรรม พบว่านิสิตนำความรู้การคัดแยกขยะมาประยุกต์ ในชีวิตประจำวันและนิสิตสามารถนำประสบการณ์ไปต่อยอดในการจัดการเรียนรู้ทางด้านเกษตรและสิ่งแวดล้อมได้ ผลการสะท้อนคิดพบว่าเป็นกิจกรรมที่เกิดประโยชน์กับนิสิตโดยตรง นิสิตได้พัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำกระบวนการทำงานเป็นทีม การนำประสบการณ์ไปปรับใช้และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ทางด้านเกษตร

จิรนนท์ พุทธา สยามภูไสทา (2560) ได้ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน: บ้านดินโนนเหนือ ตำบลห้วยป่าหวาย อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งได้อธิบายว่า ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านดินโนนเหนือ คือ การคัดแยกขยะ มูลฝอยในครัวเรือน ดังนั้นจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนขึ้น โดยมีการจัดกิจกรรมพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน และการแปรรูป ขยะมูลฝอยชุมชน จากนั้นกลุ่มเครือข่ายได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือน ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการคัดแยกขยะมูลฝอยที่ถูกต้องและส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือน หลังจากดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย พบว่า ครัวเรือนในชุมชนมีการคัดแยกขยะมูลฝอยมากขึ้น

สรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคม คือ กลุ่มของความสัมพันธ์ซึ่งเป็นกลุ่มของบุคคลหรือตัวแสดง (Actors) รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ Actors และความสัมพันธ์ระหว่าง Actors การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ประกอบด้วย 1) Actor ศูนย์กลางของการวิเคราะห์เครือข่ายคือความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยของสังคมที่เรียกว่า Social Units 2) Ties เชื่อมโยง Actors เข้าด้วยกัน 3) Groups ระดับพื้นฐานของเครือข่ายสังคมคือการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือตัวแสดงที่สร้างจุดเชื่อมโยงระหว่าง บุคคล 2 คน 4) Relation ข้อมูลจะถูกรวบรวมจากหลาย ๆ จุดเชื่อมโยง การจำแนกประเภทเครือข่ายทางสังคมเริ่มต้นพิจารณาจากสมาชิก พื้นที่ กิจกรรม วัตถุประสงค์และโครงสร้างการดำเนินงานเป็นหลัก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1. เครือข่ายแนวนราบ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ สอดคล้องกับชุมชนไร่ไชเคิล ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ที่มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมใน

การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยการร่วมกันก่อตั้งองค์กรทำให้มีการเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิซึ่งกันและกันในสังคม

แนวคิดทุนชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2553) เห็นว่าทุนชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี การมีองค์กร มีหน่วยงานที่จะจัดการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรมและทุนสังคม ควรให้ความสำคัญกับ “ชุมชน” เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการหลัก 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการสำรวจฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนของชุมชน 2) การดำเนินงานผ่านกลไกคณะทำงานด้านเด็กและเยาวชนของชุมชน และ 3) การสร้างและพัฒนาให้เกิดรูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลายสำหรับเด็กและเยาวชนด้วยการจัดการของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนา และจัดกระบวนการ “โดยชุมชนเพื่อชุมชน” (แผนงานสุขภาพ เด็กและเยาวชน, 2551)

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมอง ภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรมประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้าง พื้นฐานต่างๆ ก่อให้เกิดการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน “ทุนชุมชน” ที่มีอยู่ในทุกชุมชนอันได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนสังคม (Social capital) ทุนกายภาพ (Physical Capital) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) และทุนการเงิน (Financial Capital) ให้เป็นไปอย่าง สมดุลและมีเสถียรภาพไม่พร่องในด้านใดด้านหนึ่งและไม่เจริญเติบโตจนขาดความมั่นคงหรือทำให้สังคมล่มสลายเดือดร้อน (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

Department for International Development (DFID) (1999) ได้แบ่งทุนชุมชนเป็น 5 กลุ่ม คือ 1. ทุนกายภาพ (Physical Capital) ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การขนส่ง ที่อยู่อาศัย ประปาและสุขภาพ พลังงานที่หาได้และสะอาด การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

2. **ทุนมนุษย์ (Human Capital)** คือคุณสมบัติของคนในชุมชนกลุ่มต่างๆทุกเพศทุกวัยทั้งในด้านสุขภาพอนามัย อายุขัย คุณภาพของการดูแลสุขภาพให้กับกลุ่มคนต่างๆระดับการศึกษาจำนวนปีที่เด็กได้เรียน การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ

3. **ทุนสังคม (Social Capital)** หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อดำรงชีพ เครือข่ายและการติดต่อ ทั้งแนวดิ่งและแนวนอนที่เพิ่มความไว้วางใจและความสามารถในการทำงานร่วมกันและทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสถาบันที่กว้างกว่ามากขึ้น ทุนทางสังคมเป็นผลของโครงสร้างและกระบวนการทางสังคม ในขณะที่โครงสร้างและกระบวนการก็อาจเป็นผลของทุนทางสังคมเช่นกัน ทุนทางสังคมแบบพลเมืองที่แข็งแกร่งจะช่วยให้ประชาชนออกแบบนโยบายและทำให้แน่ใจว่าผลประโยชน์ของประชาชนถูกกำหนดเอาไว้ในข้อบังคับ ความเป็นอาสาสมัคร การแสดงออกทางการเมืองก็ถือเป็นทุนสังคมด้วย

4. **ทุนการเงิน (Financial Capital)** คือ ทรัพยากรที่เป็นเงินที่ประชาชนใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำรงชีพ คำนียามที่ใช้นี้ไม่ใช่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงกระแสหมุนเวียนหุ้น การบริโภค การผลิต อย่างไรก็ตามทุนการเงินนำไปจับการสร้างการดำรงชีพที่สำคัญ เรียกว่าการมีเงินสดหรือเทียบเท่าที่ทำให้ประชาชนสามารถใช้จ่ายศาสตร์การดำรงชีพที่แตกต่างกันไป

5. **ทุนธรรมชาติ (Natural Capital)** หมายถึง ธรรมชาติและการได้บริการ ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ป่าไม้ น้ำ ทรัพยากรทางทะเลและสัตว์ป่า คุณภาพอากาศ การป้องกัน การพังทลายของดิน การกำจัดขยะ การป้องกันพายุ ระดับของความหลากหลายทางชีวภาพ และอัตราการเปลี่ยนแปลง ทุนธรรมชาติเป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำเนินอาชีพของชุมชนศักยภาพของชุมชนด้านการเกษตรก็ขึ้นอยู่กับทุนธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ทุนชุมชนจะต้องมีสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางชุมชนขึ้น มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบด้วย ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการเงินและทุนธรรมชาติ ซึ่งควรให้ความสำคัญกับ “ชุมชน” เป็น กลไกในการขับเคลื่อนโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนา และจัดกระบวนการ “โดยชุมชนเพื่อชุมชน” สอดคล้องกับชุมชนริโซเคิล ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ที่มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยการทำให้กลายเป็นชุมชนริโซเคิลที่เข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัยทุนชุมชนเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญ

บริบทพื้นที่คลองหรั่ง

บ้านคลองหรั่งเริ่มมีถนนลูกรังเมื่อปี พ.ศ. 2418 เป็นถนนลาดยาง เริ่มมีไฟฟ้าเมื่อ พ.ศ. 2508 ตำบลคลองหรั่ง เดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตการปกครองของตำบลทุ่งพระเคียน จากนั้นได้แบ่งการปกครองออกเป็นตำบลคลองหรั่ง อำเภอหาดใหญ่ และอยู่ในเขตการปกครองของกิ่งอำเภอนาหม่อม เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2537 ปัจจุบัน คือ อำเภอนาหม่อม พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนเขาเหลี่ยม เขาจันดี และเขาบ่อท่อ คลองหรั่ง คือ ลำน้ำสายหลักของตำบล ตำบลคลองหรั่งแบ่งเขตการปกครอง เป็น 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านคลองหรั่ง , หมู่ 2 บ้านแม่เป็ยะ , หมู่ 3 บ้านแม่เป็ยะ (คลองหรั่ง) , หมู่ 4 บ้านต้นแซะ , หมู่ 5 บ้านต้นปลิง , หมู่ 6 บ้านปลักทิง องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540

ที่มา: แผน 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง

ชุมชนคลองหรั่งได้เล็งเห็นถึงปัญหาขยะมูลฝอยที่ต้องได้รับการแก้ไขจึงคิดเหตุที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง การจัดการขยะชุมชนคลองหรั่งได้มีรัฐเป็นตัวหนุนด้านงบประมาณแต่หากรัฐจัดการฝ่ายเดียวโดยได้มีท้องถิ่นเข้ามาเสริม จะทำให้การจัดการขยะในพื้นที่คลองหรั่งไม่ครอบคลุม เพราะรัฐเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้น้อยกว่าท้องถิ่นท้องถิ่นจึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชนจึงมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งคิดรูปแบบโครงการต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนคลองหรั่งมีการจัดการด้านขยะที่ดีขึ้น จากการดำเนินงานดังกล่าวได้พบว่าในปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้รับรางวัล บริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางพระราชรัฐและแผนปฏิบัติการเดินทางสงขลาสะอาด เมืองสวยน้ำใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งสถิติผู้ป่วยไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2560 นั้นสามารถลดลงเหลือเพียง จำนวน 3 รายเท่านั้น

ด้านกายภาพ

ที่ตั้งที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะ ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอนาหม่อมประมาณ 2 กิโลเมตร ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ และอยู่ห่างจากที่ทำการศาลากลางจังหวัดไปทางทิศใต้ ประมาณ 48 กิโลเมตร ตำบลคลองหรั่งมีเนื้อที่ 24.21 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,131.25 ไร่ ซึ่งมีเนื้อที่เป็น 1 ใน 4 ของพื้นที่อำเภอนาหม่อมทั้งหมด

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและภูเขา มีลำคลองธรรมชาติไหลผ่านพื้นที่ทุกหมู่บ้าน พื้นที่ราบลุ่มจะอยู่บริเวณทิศเหนือของตำบลแต่มีเพียงเล็กน้อยนั้นและไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากขาดน้ำและสภาพดินปนทราย พื้นที่ราบสูงและภูเขาจะเป็นป่าธรรมชาติและสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะภูมิอากาศ ตำบลคลองหรั่งตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุมเมืองร้อน มีลมมรสุมพัดผ่านประจำทุกปีคือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงกลางเดือนมกราคม และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม จากอิทธิพลของลมมรสุมดังกล่าว ส่งผลให้มีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ว่างของลมมรสุมจะเริ่มตั้งแต่หลังจากหมดลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว อากาศจะเริ่มร้อนและอากาศจะมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน แต่อากาศจะไม่ร้อนมากนักเนื่องจากตั้งอยู่ในทะเล ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนมกราคม จังหวัดสงขลามีฝนตกทั้งในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่ในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะมีฝนตกชุกมากกว่า เนื่องจากพัดผ่านอ่าวไทย

ลักษณะของดินและการใช้ประโยชน์ ลักษณะของดินตำบลคลองหรั่งมีทั้งดินร่วนและดินเหนียว มีพื้นที่เป็นป่าไม้และภูเขา

ที่มา : แผน 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง

ด้านประชากร

ตารางที่ 2 ตารางข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากรในพื้นที่ตำบลคลองหรีง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร		รวมจำนวนประชากร	จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง		
1	บ้านคลองหรีง	411	462	873	256
2	บ้านแม่เปี้ยะ	518	507	1,025	319
3	บ้านใหม่	357	374	731	261
4	บ้านแซะ	197	243	440	122
5	บ้านตันปริง	463	529	992	293
6	บ้านปลักทิง	181	199	380	129
	รวม	2,127	2,314	4,441	1,380

ที่มา : แผน 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง

ด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

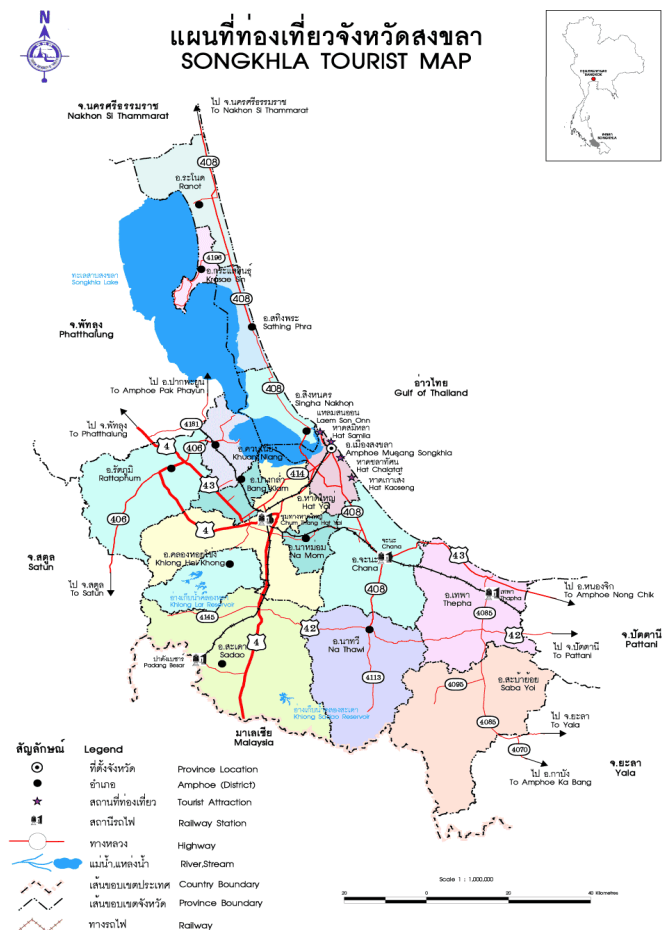
การนับถือศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีข้อมูลศาสนสถานดังนี้ 1. วัดแม่เปี้ยะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านแม่แม่เปี้ยะ 2. สำนักสงฆ์บ้านตันปริง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 บ้านตันปริง

ประเพณีและงานประจำปี องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง มีประเพณีที่สืบทอดกันมา คือ ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ การรอน้ำคำหัวผู้ใหญ่ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ

วัฒนธรรม ที่สื่อถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น ประชาชนในพื้นที่ใช้ภาษาได้เป็นภาษาหลัก และถือเป็นภาษาประจำถิ่น ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีประชาชนที่มีความรู้ ความสามารถ สามารถปรับใช้เข้ากับยุคสมัยและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมีนักปราชญ์ต้นแบบอยู่หลายคน ที่โดดเด่น ได้แก่ ภูมิปัญญาเล่นมโนราห์ เล่นหนังตะลุง

ที่มา : แผน 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง

แผนที่ทางกายภาพจังหวัดสงขลา

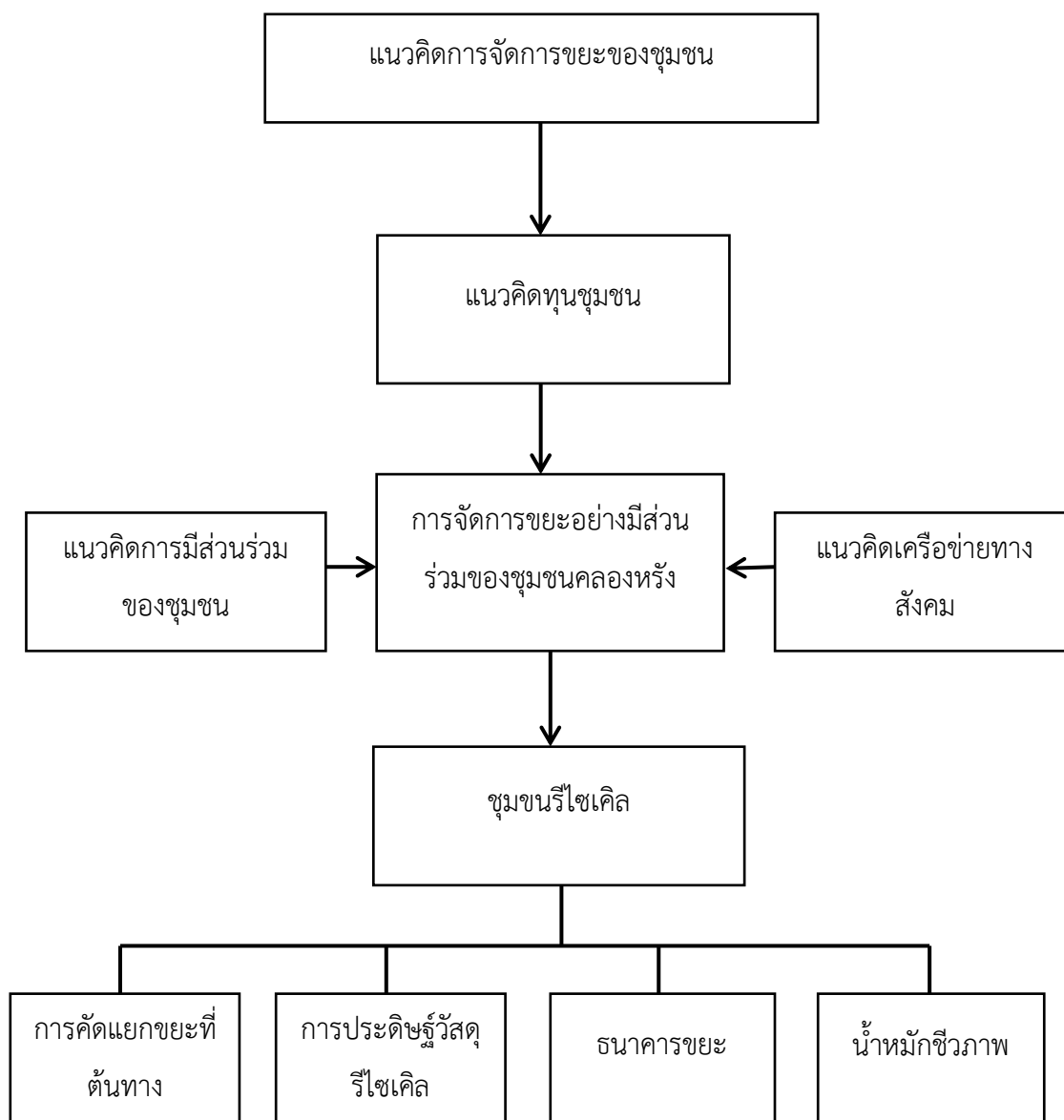

ภาพที่ 2 แผนที่ทางกายภาพจังหวัดสงขลา

ที่มา: โนวาบิซส์, 2561

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การนำแนวคิดการจัดการขยะของชุมชนใช้การจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นโดยใช้การจัดการขยะแบบครบวงจรของ นภวัศ บัวสรวง วาณิช สาวาโย ไชยา บุญชิต และวาสนา แจ้งประจักษ์ (2551) มาวิเคราะห์การจัดการขยะ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน อรทัย ก๊กผล (2552) มาวิเคราะห์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม แนวคิดเครือข่ายทางสังคม Carolan (2014) กรภัทร ชันไชย (2552) มาวิเคราะห์การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม แนวคิดทุนชุมชนใช้การอธิบายทุนชุมชนโดย (Department for International Development (DFID) (1999)) มาวิเคราะห์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ในการวิจัย

ที่มา : สรุปรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยโดยผู้วิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องชุมชนไร้เคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลคลองหรี อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปการจัดการขยะของชุมชนไร้เคิลอย่างมีส่วนร่วมและเพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชนไร้เคิลในการจัดการขยะ ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

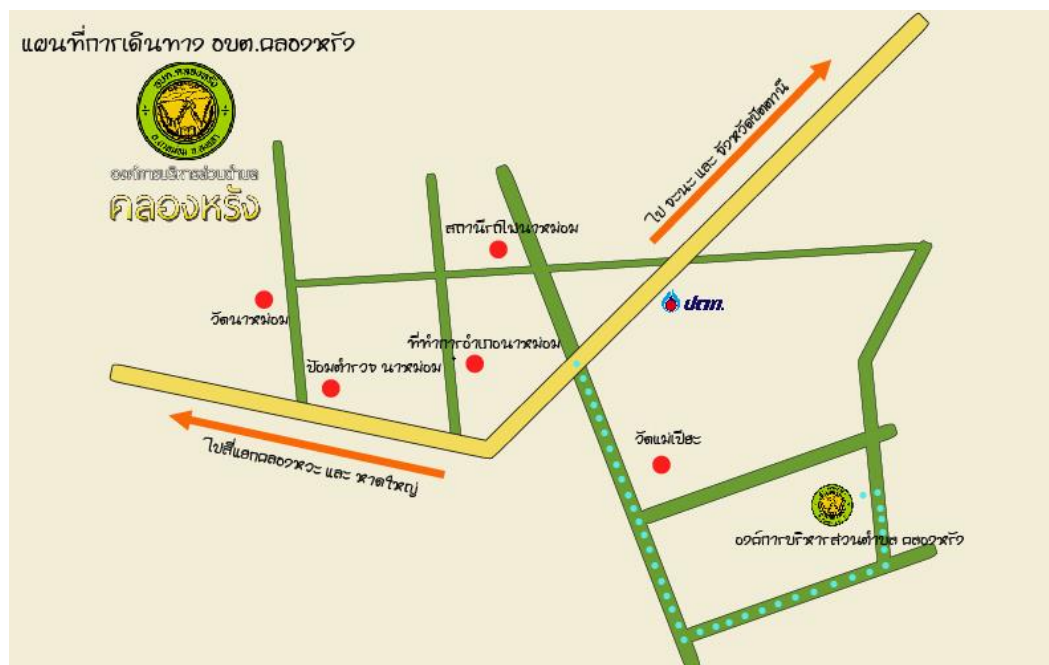
1. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
2. ผู้ให้ข้อมูล
3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอผลวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุม คือ พื้นที่การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนไร้เคิล ประกอบไปด้วย หมู่ที่ 1-6 ซึ่งหมู่บ้านต้นแบบของชุมชนไร้เคิลได้จัดตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรี ซึ่งตั้งอยู่ในอาณาเขตตำบลคลองหรี อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เนื่องจากความสำเร็จในการจัดการขยะของหมู่ที่ 1 จากการได้รับรางวัลเรื่องการจัดการขยะระดับอำเภอและระดับจังหวัด ส่งผลทำให้มีการขยายเครือข่ายไปยังทุก ๆ หมู่ของตำบลคลองหรีให้มีการจัดการขยะที่เข้มแข็งเหมือนอย่างหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรี ชุมชนไร้เคิลได้กำเนิดขึ้นจากแนวคิดของหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีที่อยากจะแก้ไขปัญหาโรคใช้เลือกออกโดยสาเหตุหลักเกิดจากปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน เริ่มแรกเลยคือการริเริ่มโครงการ การคัดแยกขยะข้างต้น สิ่งสำคัญก็คือหน่วยงานท้องถิ่นของภาครัฐออกกฎอย่างจริงจัง จึงเริ่มประสบผลสำเร็จตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เพราะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น ต่อมาได้มีการประดิษฐ์วัสดุไร้เคิลให้เป็นสินค้าส่งออก คือ หมวก, เสื้อกันเปื้อน, เตาชิวมวล การทำธนาคารขยะเป็นรูปแบบธนาคารขยะที่ประกอบไปด้วย พวกกระดาษ แก้ว ที่นำมาขายได้จะนำมาทำเป็นธนาคารขยะแล้วมีการนัดคนขายของเก่าให้มารับซื้อ การทำน้ำหมักชีวภาพซึ่งมีการสร้างโรงเรือนปุ๋ยหมักไว้ให้ ชุมชนไร้เคิลจึงเสมือนกระบวนการจัดการขยะที่เข้มแข็งของชุมชน ประโยชน์ของชุมชนไร้เคิลนั้น

ทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งนั้นสามารถสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชนรวมถึงสร้างจิตสำนึกร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชน และยังเป็นการสร้างรายได้ที่ดีเยี่ยมให้แก่ชุมชนอีกด้วย

แผนที่เดินดินตำบลคลองหรั่ง

ภาพที่ 3 แผนที่เดินดินตำบลคลองหรั่ง

ที่มา: โดยผู้วิจัย, 15 พฤศจิกายน 2561

ตำบลคลองหรั่งมีพื้นที่ติดกับอำเภอนาหม่อม ประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้านด้วยกัน สถานที่สำคัญของตำบลคลองหรั่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะ ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นแกนนำหลักของการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม, ชุมชนรีไซเคิล หมู่บ้านต้นแบบในการจัดการขยะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ซึ่งภายในชุมชนรีไซเคิลของตำบลคลองหรั่งประกอบไปด้วย การประดิษฐ์/การทำวัสดุอุปกรณ์ สินค้าตัวอย่าง คือ หมวก, เสื้อกันเปื้อน, เตาชื่อมวล เป็นการรีไซเคิลจากขยะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้งโดยสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนคลองหรั่งเป็นอย่างดี รวมถึงธนาคารขยะ การทำน้ำหมักชีวภาพ การตัดแยกขยะที่ต้นทาง

ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.1 กลุ่มผู้เป็นแกนนำชุมชนเข้าร่วมโครงการ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน อาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่อนามัย จำนวน 1 คน เจ้าอาวาส จำนวน 1 รูป มีหน้าที่ส่งเสริมโครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำการประชาสัมพันธ์รวมทั้งประสานงานข้อมูลที่หน่วยงานท้องถิ่นต้องการเผยแพร่ พร้อมทั้งร่วมรับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งมาสานต่อไปยังประชาชนให้มีความเข้าใจและเข้าถึงมากที่สุด

1.2 กลุ่มหน่วยงานท้องถิ่น จำนวน 5 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง จำนวน 5 คน มีหน้าที่จัดสร้างโครงการรณรงค์การจัดการขยะที่เกิดจากนโยบายการแก้ไขปัญหาขยะของรัฐ

1.3 กลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 4 คน มีหน้าที่ที่จะให้ความร่วมมือต่อกลุ่มแกนนำชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นในการเข้าร่วมโครงการรณรงค์ในเรื่องการจัดการขยะ

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง

2.1 กลุ่มประชาชนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมแต่รู้เห็นในการจัดการขยะ จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1.แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กำหนดแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. แบบบันทึกการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยใช้บันทึกพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชน สภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคลองหริ่ง สังเกตกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการขยะของชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการสร้างเครือข่าย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง โดยสัมภาษณ์ประเด็นการรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่ายทางสังคมจนกว่าจะกลายเป็นชุมชนรีไซเคิล การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ดังนี้

2.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมใช้ประโยชน์ในการจัดการขยะ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการสังเกตกิจกรรมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายทางสังคม การประชุมของชุมชนคลองหรั่งจนกลายเป็นชุมชนรีไซเคิล

2.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยได้สังเกตภาพรวมของการจัดการขยะในการสร้างเครือข่ายของชุมชนรีไซเคิล ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อโครงการจัดการขยะในรูปแบบต่าง ๆ ได้มีการขยายเป็นเครือข่ายของทุกๆ หมู่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จ

การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนและมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากที่สุด โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล สถานที่ ระยะเวลา คือ เมื่อสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจะสัมภาษณ์บุคคลหลาย ๆ กลุ่มจนกว่าข้อมูลจะเหมือนกัน หรือได้ข้อมูลที่ตรงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารนำมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็น ตีความ สร้างข้อสรุป หลังจากนั้นผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แล้วมาเรียบเรียงเพื่อที่จะนำเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

การนำเสนอผลงาน

บทนำ นำเสนอความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ของการวิจัยและนิยามศัพท์เฉพาะ

ทบทวนวรรณกรรม ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเครือข่ายทางสังคม แนวคิดทุนชุมชน บริบทพื้นที่คลองหรั่งและกรอบแนวคิด

วิธีการดำเนินวิจัย เป็นวิธีการวิจัยคุณภาพจากสิ่งที่ปรากฏบนพื้นที่กายภาพ และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนร่วมในเครือข่ายการจัดการขยะ รวมถึงผู้จัดสร้างโครงการและเข้าร่วมกิจกรรม ของชุมชนคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยทำการศึกษาดังแต่เดือนมกราคม – พฤศจิกายน 2561 ผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นใหญ่ ๆ เป็น 2 ประเด็น คือ 1) การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรั่งให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล ประกอบด้วย 1.1) ที่มาของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง 1.2) การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง 1.3) การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล 1.4) การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะ และ 1.5) การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ 2) การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 2.1) เครือข่ายชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง 2.2) การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหรั่ง 2.3) ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของ ชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

ผลการวิจัย

การศึกษาชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลคลองหรี อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิลและเพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรี อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยจำแนกเนื้อหาออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล
2. การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรี อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

1. การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลโดยมี 5 ประเด็น ดังนี้

- 1.1 ที่มาของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรี
- 1.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง
- 1.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล
- 1.4 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะ
- 1.5 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ

1.1 ที่มาของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรี

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาที่มาของชุมชนรีไซเคิลตั้งแต่แรก โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ทำให้ผู้วิจัยได้พบเห็นว่า ชุมชนคลองหรีได้เล็งเห็นถึงปัญหาขยะมูลฝอยที่ต้องได้รับการแก้ไขจึงคิดเหตุที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง การจัดการขยะชุมชนคลองหรีได้มีรัฐเป็นตัวหนุนด้านงบประมาณแต่หากรัฐจัดการฝ่ายเดียวโดยได้มีท้องถิ่นเข้ามาเสริม จะทำให้การจัดการขยะในพื้นที่คลองหรีไม่ครอบคลุม เพราะรัฐเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้น้อยกว่าท้องถิ่น ท้องถิ่นจึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีจึงได้คิดรูปแบบโครงการต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนคลองหรีมี

การจัดการด้านขยะที่ดีขึ้น จากการดำเนินงานดังกล่าวได้พบว่าในปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบล คลองหรีงได้รับรางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทาง ประชากรรัฐและแผนปฏิบัติการเดินหน้าสงขลาสะอาด เมืองสวยน้ำใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2560 (โครงการบริหารการจัดการขยะ ตำบลคลองหรีง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ,2561) ซึ่งสถิติ ผู้ป่วยไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2560 นั้นสามารถลดลงเหลือเพียง จำนวน 3 รายเท่านั้น

“...ปัญหาขยะ แต่ก่อนยังไม่มีจัดการเก็บขยะ แต่การจ้ดเก็บนี้้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้อง คัดแยก ถ้าไม่คัดแยกเราก็จะไม่จัดเก็บให้ คือเพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกัน ระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น นโยบายของท่านนายกก็คือว่าจัดเก็บขยะที่คัดแยกเท่านั้น ขยะที่ไม่คัดแยก เราก็จะไม่เก็บ เราจะลงไปทำความเข้าใจกับครัวเรือนที่ไม่คัดแยกว่ามีนโยบายของชาติ มีนโยบายของ กระทรวงจังหวัดที่ให้คัดแยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะนำมาสู่รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนคลองหรีง...” (กวนาห รัญเพ็ชร สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า ในอดีตนั้นปัญหาขยะยังไม่มีจัดการเก็บ แต่ในปัจจุบันมีการจัดเก็บขยะภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยกขยะ โดยถ้าประชาชนในชุมชนไม่มีการคัดแยกขยะ ทางหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงก็จะไม่มีการจัดเก็บให้ ประโยชน์ของการจัดเก็บขยะนี้ก็ เพื่อเป็นการรณรงค์ลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น สืบเนื่องมาจาก นโยบายของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงที่มีการให้เกิดการคัดแยกขยะขึ้น หากทางครัวเรือน ก็คือประชาชนในชุมชนไม่มีการคัดแยกขยะให้ ทางหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงก็จะไป ทำความเข้าใจกับทางครัวเรือน โดยอธิบายว่าซึ่งนโยบายของชาติ มีนโยบายของกระทรวงจังหวัดที่ให้คัด แยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะนำมาสู่รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนคลองหรีง ดังนั้นทางครัวเรือน ของชุมชนคลองหรีงก็ควรที่จะให้ความร่วมมือ เข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์เรื่องการจัดเก็บขยะมูลฝอย และขยะครัวเรือน

จุดเริ่มต้นการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในชุมชนคลองหรีงจากโครงการส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางในหมู่ที่ 1 เกิดขึ้นได้โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ได้ออกนโยบายกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท 1) ขยะทั่วไป 2) ขยะอินทรีย์ 3) ขยะรีไซเคิล 4) ขยะพิษ การจัดเก็บนี้้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิล ถ้าไม่คัดแยกขยะก็

จะไม่มี การจัดเก็บขยะให้ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการคัดแยกขยะแล้วก็นำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ ธนาคารขยะ และการทำน้ำหมักชีวภาพ 4 ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งประสบความสำเร็จ สำหรับหมู่ที่ 1 จะเป็นรูปธรรมที่สุดเพราะประสบผลสำเร็จในการจัดการขยะอย่างเข้มแข็งทำให้ได้รับรางวัล หมู่ที่ 1 จึงเป็นชุมชนรีไซเคิล คือ ชุมชนต้นแบบเป็นกระบวนการคัดแยกขยะทั้งระบบของตำบลคลองหรั่งขยายไปยังอีก 5 หมู่บ้าน มีนโยบายให้หน่วยงานกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนภายในชุมชนมารวมตัวกันอย่างมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำนโยบายการจัดการขยะ โดยหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลนาหม่อม สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด และศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน รวมทั้งประชาชนภายในชุมชนคลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน

การจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งที่ประสบความสำเร็จนั้น โดยพื้นฐานแล้วมาจากปัจจัยภายในเกือบทั้งหมด คือ ชุมชน ชุมชนจะต้องมีสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางชุมชน ประกอบด้วย 1) ชุมชนมนุษย์ การที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่คลองหรั่งได้ร่วมกันแก้ปัญหาขยะมูลฝอยและขยะครัวเรือน ส่งผลทำให้การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายของสมาชิกกลุ่มเพื่อสร้างการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชน สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แตกแขนงเป็นภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดสู่รุ่นต่อรุ่น 2) ชุมชนสังคม การที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่คลองหรั่ง ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพ 3) ชุมชนกายภาพ ทั้งนี้ในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพ ส่งผลให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานอย่างที่อยู่อาศัย การประปาและสุขาภิบาล เกิดผลดีขึ้น เนื่องจากประโยชน์จากการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมนั่นเอง 4) ชุมชนธรรมชาติ การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพส่งผลให้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอุดมสมบูรณ์มากขึ้นอย่างไร้ภาวะมลพิษโดยใช้ประโยชน์จากระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมาอนุรักษ์ฟื้นฟู และ 5) ชุมชนการเงิน กล่าวได้ว่า การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพส่งผลต่อกลุ่มคนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่คลองหรั่งสามารถสร้างรายได้เสริมในการดำรงชีพโดยการคัดแยกขยะที่ต้น

ทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อให้เกิดทุนชุมชนในชุมชน คลองหรั่งที่มีประสิทธิภาพสูง

ชุมชนรีไซเคิลจึงเป็นชุมชนที่มีการจัดการขยะที่เข้มแข็งของตำบลคลองหรั่ง เนื่องจากได้มีการรวมกลุ่มในการจัดการขยะทุกๆด้าน มีทั้งกลุ่มประดิษฐ์ทำวัสดุจากรีไซเคิลเพื่อนำกลับมาใช้อีก สินค้าตัวอย่างจากการทำสินค้ารีไซเคิล คือ หมวก เสื้อกันเปื้อน เตาชิมวอล การทำธนาคารขยะ เป็นรูปแบบธนาคารขยะที่ประกอบไปด้วย พวงกระดาด แก้ว ที่นำมาขายได้จะนำมาทำเป็นธนาคารขยะแล้วมีการนัดคนขายของเก่าให้มารับซื้อ การทำน้ำหมักชีวภาพซึ่งมีการสร้างโรงเรือนน้ำหมักไว้ให้ และการจัดสร้างโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมที่ทำให้ตำบลคลองหรั่งได้ก้าวสู่ความสำเร็จในการจัดการขยะอย่างขยับขยายไปทั่วพื้นที่ของชุมชน ดังนั้นชุมชนรีไซเคิลจึงเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในตำบลคลองหรั่ง ซึ่งเริ่มต้นจากการพัฒนาการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมจากกลุ่มประชาชนขนาดเล็ก จนครอบคลุมกลายเป็นกลุ่มประชาชนขนาดใหญ่ในที่สุด ชุมชนรีไซเคิลจึงเป็นการจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งอย่างเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ

1.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนคลองหรั่งนั้นได้ริเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ซึ่งภาครัฐได้มีนโยบายจัดให้ขยะเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตเป็นอยู่ของประชาชน อีกทั้งยังเป็นต้นเหตุของปัญหาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะล้นเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย ภาคท้องถิ่นจึงเป็นผู้คิดค้นการแก้ไขปัญหาขยะดังกล่าวร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชน รวมไปถึงประชาชนในชุมชน ภายใต้โครงการรณรงค์การคัดแยกขยะที่ต้นทางดังกล่าวเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งที่จะให้ทุกหมู่บ้าน โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนก็ต้องเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติร่วมในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ดังกล่าวเหมือนกัน ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการคัดแยกขยะริเริ่มจากโครงการโดยกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท โดยให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้มีการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

1) ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล เช่น ของบะหมี่สำเร็จรูป, เปลือกลูกอม, ถุงขนม, ถุงพลาสติกเศษ (ให้ครัวเรือนนำขยะทั่วไปใส่ถุงใส่ที่สามารถ

มองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน ขนาดถุงไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไปมัดปากถุงให้เรียบร้อยและนำมาวางไว้หน้าบ้านตามวัน เวลา ที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งกำหนดเพื่อที่รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจะเข้าไปเก็บขยะให้ตามห้วงเวลาที่กำหนด)

2) ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารและพืชผักที่เหลือจากการรับประทานและการประกอบอาหาร สามารถนำไปหมักทำปุ๋ยได้ (ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ โดยการเรียนรู้วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม)

3) ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ เช่น แก้ว, กระดาษ, พลาสติก โลหะ/อโลหะ (เก็บรวบรวมที่ครัวเรือนจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะภายในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง)

4) ขยะพิษ หมายถึง ขยะมีพิษที่ต้องเก็บรวบรวมแล้วนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี เช่น กระจกยาฆ่าแมลง, หลอดไฟ, ถ่านไฟฉาย (มีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจัดวางถังขยะมีพิษพร้อมติดสติ๊กเกอร์ภาพขยะมีพิษให้เห็นได้ชัดเจนวางไว้ ณ ศาลาอเนกประสงค์แต่ละหมู่บ้าน และรถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจะเข้าไปจัดเก็บขยะอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เพื่อนำมาพักไว้ ณ จุดพักขยะข้างวัดแม่เปี้ยะและจะนำขยะพิษไปทำลาย ณ สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 12 สงขลา ปีละ 1 ครั้ง)

“...มีการคัดแยกจากต้นทางทุกหมู่ แล้วก็มีการเขียนว่าใครลงสมัคร ไม่ได้บังคับ ให้ชาวบ้านที่ร่วมมีการสมัครใจที่จะมาคัดแยก ขั้นตอนแรกในการจัดโครงการก็คือให้ประชาชนอบรมด้านความรู้เรื่องขยะ บอกว่าขยะมีกี่ประเภท 1. มีขยะรีไซเคิล เต่าชีวมวล คือกระดิกน้ำร้อนที่ไม่ใช้แล้วหรือป๊อป ประดิษฐ์เป็นเต่าชีวมวล ไข่หุงข้าว ต้มน้ำร้อน เอาถุงกระดาษ A4 มาทำเป็นถุง เพื่อเวลาเราแจกเอกสารให้กับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง กระดาษ 2 หน้า มาทำเป็นสมุดโน้ตให้ใช้กันในสำนักงาน เป็นขยะที่เอาไปขายได้หรือว่านำกลับมาใช้ใหม่ 2. ขยะเปียก เหมือนพวกเศษอาหารเอามาทำน้ำหมักชีวภาพ ใช้รดน้ำต้นไม้ แต่ละบ้านจะมีถังทำน้ำหมักชีวภาพเอง 3.ขยะทั่วไป ให้ใส่ถุงขาวเพื่อจะได้มองเห็นขยะข้างในว่าคัดแยกไหม ถ้าใส่ถุงสีทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจะไม่เก็บให้ และถ้ารูปไว้เป็นหลักฐานเพราะไม่สามารถมองเห็นขยะที่ใส่ถุงสีว่าได้คัดแยกแล้วรึยัง รถองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจะเก็บทุกหมู่ในวันอาทิตย์แล้วก็เอาไปทิ้งที่บริษัท จิตติ เป็นบริษัทที่รับแต่ขยะคัดแยก ขยะรีไซเคิลหมู่บ้านจะจัดการเองเพราะมีชาเลี้ยงรับซื้อ แต่ถ้าหมู่ 1 จะมีการขายขยะ จะมีทะเบียนคุมว่าครัวเรือนหลังนี้ขายขยะอะไรไปบ้าง ได้เงินเท่าไร 4.ขยะอันตราย อย่าง หลอดไฟ จะมีที่ศาลาหมู่บ้านทุกหมู่จะพาไปทิ้งที่รวบรวมขยะอันตราย...” (ณัฐภาค ชูสง สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีการส่งเสริมจัดโครงการรณรงค์เรื่องการคัดแยกขยะที่ต้นทาง โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรณรงค์อบรมความรู้เรื่องประเภทของขยะอย่างสมัครใจ ซึ่งการแบ่งประเภทขยะนั้นมี 4 ประเภท ได้แก่ 1.มีขยะรีไซเคิลอย่าง กระดิกน้ำร้อน หรือป๊อป สามารถนำมาทำเป็นเตาชีวมวล อย่างถุงกระดาษ A4 นำมาทำเป็นถุงกระดาษ 2 หน้า มาทำเป็นสมุดโน้ต 2.ขยะอินทรีย์ อย่างพวกเศษอาหารนำมาทำน้ำหมักชีวภาพ 3.ขยะทั่วไป ให้ใส่ถุงขาวเพื่อการคัดแยกขยะ 4.ขยะอันตราย อย่าง หลอดไฟ มีการรวบรวมที่ศาลาหมู่บ้านในทุกหมู่

“...เริ่มทำโครงการมาได้ 3-4 ปี ถ้าบ้านไหนไม่คัดแยกเราก็จะไม่เก็บ ช่วงแรกๆมีคนเอาขยะมาวางหน้าอบต. ว่าทำไมไม่เก็บ ที่นี้เราก็จะคุยกับพนักงานรถ ให้ถ่ายรูปส่งไลน์มาว่าบ้านไหนๆ จะใช้เทคโนโลยีว่าจุดนี้ไม่คัดแยกโดยการถ่ายรูปส่งมารายงานในไลน์กลุ่มให้ทราบ เมื่อทราบแล้ววันจันทร์ที่มงานก็จะไปคุยกับทางครัวเรือนว่าต้องคัดแยกขยะเพราะว่าท้องถิ่นมีต้นทุนในการบริหารจัดการขยะ ก็คือต้นทุนในการจัดการนำขยะไปทิ้งตันละ 290 บาท คือค่ากำจัด...”
(อุบล สมทอง สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางนั้นได้ดำเนินการมาถึง 4 ปีแล้ว โดยช่วงแรกเริ่มทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้กำหนดนโยบายไว้ว่า หากประชาชนบ้านไหนไม่คัดแยกขยะก็จะไม่มีการจัดเก็บขยะตามบ้านให้ และมีการได้รับความร่วมมือจากพนักงานขับรถโดยกำหนดไว้ว่า หากบ้านไหนไม่มีการคัดแยกขยะทั่วไปใส่ถุงขาวให้ถ่ายรูปส่งไลน์มาในไลน์กลุ่มให้ทราบ เมื่อทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้รับเรื่องก็จะมีการไปคุยในวันจันทร์กับทางครัวเรือน ว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีต้นทุนงบประมาณในการบริหารจัดการขยะโดยนำไปทิ้งอย่างกำจัด ตันละ 290 บาท เพื่อทำการขยะอย่างมีระบบและประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้นทางครัวเรือนก็ควรจะให้ความร่วมมือต่อประโยชน์ส่วนรวมในสังคมชุมชน แต่การจัดเก็บนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิล ถ้าไม่คัดแยกขยะก็จะไม่มีการจัดเก็บขยะให้ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะใช้วิธีใช้เทคโนโลยีตรวจสอบการคัดแยกขยะของประชาชนในพื้นที่คลองหรั่ง โดยการให้พนักงานขับรถขยะถ่ายรูปส่งมารายงานในสื่อออนไลน์ของกลุ่มให้ทราบหากมีกลุ่มประชาชนที่ไม่คัดแยกขยะตามนโยบาย

1.2.1 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทางของ หน่วยงานท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง

1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจัดสร้างโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง โดยให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่สนใจได้มีการลงทะเบียนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการ

2) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือการออกนโยบายการคัดแยกขยะทั่วไปให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน กับกลุ่มแกนนำชุมชน ในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

3) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งกำหนดนโยบายการคัดแยกขยะทั่วไป โดยให้ครัวเรือนนำขยะทั่วไปใส่ถุงใสที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน ขนาดถุงไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไปมัดปากถุงให้เรียบร้อยและนำมาวางไว้หน้าบ้านตามวัน เวลา ที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งกำหนดเพื่อที่รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะเข้าไปเก็บขยะให้ตามเวลาที่กำหนด

4) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นผู้อบรมด้านความรู้เรื่องขยะร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชนให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง โดยขยะนั้นแบ่งเป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอินทรีย์ และขยะพิษ

5) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งมีการตรวจสอบจากนโยบายในการคัดแยกขยะทั่วไป ซึ่งถ้าประชาชนในชุมชนคลองหรั่งคนใดไม่ให้ความร่วมมือจากการคัดแยกขยะทั่วไป โดยตามกฎหมายคือครัวเรือนต้องนำขยะทั่วไปใส่ถุงใสที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน ขนาดถุงไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไปมัดปากถุงให้เรียบร้อยและนำมาวางไว้หน้าบ้าน หากประชาชนคนใดใส่ถุงสีมาให้ จะมีการตักเตือนในวันจันทร์ของทุกสัปดาห์ เจ้าหน้าที่ขับรถบรรทุกขยะจะทำการถ่ายรูปส่งไลน์มาให้กับทางหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง

6) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งออกแบบให้มีสื่อประชาสัมพันธ์ เป็นโปสเตอร์แผ่นพับไว้โปรโมทโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง เพื่อเผยแพร่นโยบายการคัดแยกขยะให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งรวมถึงนอกพื้นที่อีกด้วย

1.2.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทางของกลุ่ม แกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส

1) กลุ่มแกนนำชุมชน เข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือการออกนโยบายการคัดแยกขยะ
ทั่วไปให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน กับหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล
คลองหรั่ง ในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

2) กลุ่มแกนนำชุมชน ส่งเสริมโครงการรณรงค์เรื่องการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดย
ประชาสัมพันธ์ ประสานงานข้อมูลโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้
มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน ในรูปแบบของการแนะนำเชิญชวนและการใช้สื่อ
ประชาสัมพันธ์เป็นโปรซัวร์แผ่นพับโปสเตอร์

3) กลุ่มแกนนำชุมชน เป็นผู้อบรมด้านความรู้เรื่องขยะร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ให้แก่
ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง โดยขยะนั้นแบ่งเป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะ
อินทรีย์ และขยะพิษ

4) กลุ่มแกนนำชุมชนนำนโยบายของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัด
แยกขยะที่ต้นทางที่ให้มีการคัดแยกขยะ 4 ประเภท ประกอบด้วย ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอินทรีย์
และขยะพิษ ให้มีการเผยแพร่มาปรับใช้ในสถานที่สำคัญของชุมชนคลองหรั่ง อย่างวัด โรงเรียน ศูนย์เด็ก
เล็ก สถานีอนามัย

1.2.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทางของ ประชาชน

1) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่สนใจเป็นสมาชิกนโยบายการรณรงค์ขยะ เป็นผู้
ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

2) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเข้าร่วมอบรมความรู้เรื่องขยะโดยหน่วยงานองค์การ
บริหารส่วนตำบลคลองหรั่งและกลุ่มแกนนำชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้

3) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ได้เข้าร่วมปฏิบัติตามนโยบายการคัด
แยกขยะทั่วไปโดยใส่ขยะลงในถุงใส ภายใต้กิจกรรมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัด
แยกขยะที่ต้นทางขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง

4) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่เป็นสมาชิกในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางได้มีการประชาสัมพันธ์นโยบายการคัดแยกขยะในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่ให้แก่ประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งที่จะให้ทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีระบบการคัดแยกขยะทั่วไป คือ ขยะที่ย่อยสลายยาก ให้ใส่ในถุงใสเพื่อคัดแยกทิ้ง ส่วนขยะรีไซเคิลได้มีการคัดแยกแล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ มีการทำน้ำหมักชีวภาพสำหรับขยะอินทรีย์ และมีโครงการธนาคารขยะที่ต่อยอดจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง โดยให้มีการคัดแยกขยะรีไซเคิลไปขาย 4 ปัจจัยหลักดังกล่าวที่ทำให้การจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งประสบความสำเร็จ สำหรับหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งจะเป็นรูปธรรมที่สุดเพราะประสบความสำเร็จในการจัดการขยะอย่างเข้มแข็ง เนื่องจากหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งที่เป็นหน่วยงานท้องถิ่นตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมในเรื่องการจัดการขยะระหว่างกลุ่มแกนนำชุมชนกับประชาชนในชุมชน สามารถจัดระบบการจัดการขยะในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้โดยสามารถทำให้กลุ่มแกนนำชุมชนกับประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเข้ามาร่วมทำกิจกรรมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด ทำให้มีระบบการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล และการทำธนาคารขยะเข้มแข็งมากที่สุด ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้กับหมู่ที่ 2-6 ในชุมชนคลองหรั่ง แต่ในเรื่องของการทำน้ำหมักชีวภาพนั้น หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ สามารถจัดระบบการจัดการขยะได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดกว่าทุกหมู่ เนื่องจากโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพได้จัดตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ทำให้กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ สามารถเข้าใจถึงหลักการทำน้ำหมักชีวภาพอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด เพราะอาณาเขตในพื้นที่การทำปุ๋ยหมักชีวภาพได้อยู่ติดกับพื้นที่ภายใต้ครัวเรือนของประชาชน ในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ การเผยแพร่ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจึงครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

โดยภาคท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มแกนนำชุมชนกับประชาชนในชุมชนที่ให้เกิดโครงการรณรงค์การจัดการขยะที่เกิดจากนโยบายการแก้ไขปัญหามลพิษของรัฐบาล ทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม มีทั้งภาครัฐทำหน้าที่อุดหนุนการคลังในการทำโครงการรณรงค์ขยะมูลฝอยในชุมชนของภาคท้องถิ่น หน่วยงานท้องถิ่น คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ทำหน้าที่สร้างโครงการรณรงค์ขยะมูลฝอยรวมถึงขยะครัวเรือนในชุมชน กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชนอาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส รวมถึงผู้อำนวยการโรงเรียน ทำหน้าที่ส่งเสริมโครงการรณรงค์เรื่องจัดการขยะโดยทำการประชาสัมพันธ์รวมทั้งประสานงานข้อมูล

หน่วยงานท้องถิ่นต้องการเผยแพร่ พร้อมทั้งร่วมรับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงมาสานต่อไปยังประชาชนให้มีความเข้าใจและเข้าถึงมากที่สุด ประชาชนในชุมชนมีหน้าที่ที่จะให้ความร่วมมือต่อกลุ่มแกนนำชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นให้มากที่สุด เพราะประชาชนคือตัวชี้วัดระดับความสำเร็จของโครงการรณรงค์ในเรื่องขยะดังกล่าวทั้งหมด ซึ่งทำให้เกิดการจัดการขยะโดยเครือข่ายการคัดแยกขยะที่ต้นทางขึ้นมา หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง จึงได้มีการคัดแยกขยะที่ต้นทางที่มีประสิทธิภาพที่สุด จึงเห็นได้ชัดว่าหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มแกนนำชุมชน รวมถึงประชาชนในชุมชนคลองหรีงต่างมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้กลายเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชนคลองหรีง

ภาพที่ 5 ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่โครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงพร้อมทั้งมีการสำรวจ

ที่มา : ถ่ายโดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงและผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

1.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า กลุ่มแกนนำในการจัดการขยะตำบลคลองหรีงมีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลได้ริเริ่มมาจากการที่ภาคท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้เข้าร่วมโครงการไปศึกษาดูงาน การจัดการขยะของจังหวัดนครปฐม จึงเกิดความคิดเอาหลักการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของจังหวัดนครปฐมมาปรับใช้กับพื้นที่ในตำบลคลองหรีง โดยได้ให้กลุ่มแกนนำของชุมชนคลองหรีงได้ไปเรียนรู้การประดิษฐ์โดยใช้ขยะทั่วไปและขยะรีไซเคิลมาทำหมวก ผู้ที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ และสาธิตการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล คือ เจ้าหน้าที่ประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของจังหวัดนครปฐมนั่นเอง ซึ่งวิทยากรจากจังหวัดนครปฐมได้เดินทางมาให้ความรู้กับกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรีง เมื่อกลุ่มแกนนำชุมชนในชุมชนคลองหรีงได้มีฐานความรู้ในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลจึงสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้กับประชาชนในชุมชนคลองหรีง กลายเป็นโครงการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลขึ้นมาในชุมชน โดยจะมีการรวมกลุ่มของกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรีงเพื่อประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ณ ศาลาโดม หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ทำให้เกิดเป็นการจัดการขยะโดยเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลขึ้นมาในชุมชนขึ้นมา ในส่วนของเตาชีวมวลก็จะมีการไปดูงานจากอำเภอบางกล่ำจึงได้นำแนวคิดมาประยุกต์กับชุมชนคลองหรีงของตนเอง ซึ่งกลุ่มแกนนำชุมชนที่ได้เข้าไปศึกษาดูงานจะนำความรู้ดังกล่าวมาสาธิตวิธีการทำเตาชีวมวลในชุมชนคลองหรีงเช่นกัน โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนได้เป็นผู้ปฏิบัติเข้าร่วมในกิจกรรมการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลดังกล่าวเหมือนกัน การจัดตั้งให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง สาเหตุมาจากการที่ประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงได้ให้ความร่วมมือเรื่องการจัดการขยะในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางมากที่สุด

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในโครงการหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงพบกับประชาชนและเข้าร่วมสัมภาษณ์ ณ บริเวณพื้นที่ในหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ทำให้รู้ได้ว่าการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงจะเด่นที่สุด มีการการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลจากถุงพลาสติกน้ำยาปรับผ้านุ่มและผงซักฟอก กระดาษลังเป็ยรีให้กลายเป็นหมวก และประดิษฐ์ป๊อปให้กลายเป็น

เป็นเตาชีวมวล ซึ่งการประดิษฐ์เตาชีวมวลนี้ได้แนวคิดจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีการริเริ่มจากการใช้พลังงานอย่างประหยัดรวมทั้งการที่ได้เห็นต้นแบบเตาชีวมวล ที่อำเภอบางกล่ำมาอีกด้วย วัสดุอุปกรณ์ในการประดิษฐ์ ประกอบด้วย ปิปเปิล่าและกระป๋องนมหรือกระป๋องสี วิธีการประดิษฐ์ก็คือ 1) ใช้กระป๋องวงบนปิป (ใช้ด้านที่ไม่มีที่หัวของปิป) แล้ววาดเส้นรอบวงบนปิป และวาดเส้นในวงอีกหนึ่งวง 2) เจาะเอาแผ่นวงกลมวงในบนปิปออก 3) ตัดขอบของส่วนวงกลมให้เป็นรีๆ 4) พับรอยตัดเข้าด้านใน 5) เจาะด้านหน้าของปิปให้เป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า 6) เจาะรูที่ก้นกระป๋อง เพื่อให้เป็นรังผึ้งและเจาะด้านข้างของกระป๋อง 7) นำกระป๋องใส่เข้าไปในปิปที่เป็นรูปร่างกลมที่พับขอบไว้แล้วให้ปากของกระป๋องตรงกับปากของปิปพอดี นอกจากการนำเอาขยะรีไซเคิลมาประดิษฐ์ใช้ก็ยังมีขยะทั่วไปที่สามารถประดิษฐ์วัสดุอุปกรณ์ให้เกิดประโยชน์อีกได้ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้เชิญวิทยากรมาสาธิตวิธีการประดิษฐ์หมวกรีไซเคิลให้แก่หมู่ที่ 1 โดยเฉพาะ วัสดุอุปกรณ์ในการประดิษฐ์หมวก ประกอบด้วย เข็ม ด้าย ฤๅพลาสติกน้ำยาปรับผ้านุ่มหรือผงซักฟอก และกระดาษลังเบียร์ วิธีการประดิษฐ์ก็คือจะใช้หลักการเย็บด้วยเข็มกับด้าย อีกหนึ่งวิธีคือใช้เครื่องจักรเย็บ ขยะรีไซเคิลยังมีคุณสมบัติที่สามารถนำมาผลิตเป็นสินค้ารีไซเคิลได้ นอกจากนี้ยังมีต่อยอดจากประชาชนซึ่งได้คิดค้นการประดิษฐ์เป็นชุดในรูปทรงต่าง ๆ โดยการใช้ถุงนมพลาสติกมาประดิษฐ์ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นในอนาคตอันใกล้ว่าเมื่อผลิตสินค้ารีไซเคิลเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนคลองหรีง จะก่อให้เกิดการขายแบบส่งออกไปให้กับคนนอกพื้นที่และในพื้นที่ของคลองหรีง ทำให้มีกำไรการค้าสินค้ารีไซเคิลได้อย่างสูง เพราะต้นทุนในการผลิตสินค้ารีไซเคิลนั้นค่อนข้างราคาถูก หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงนั้นมีหมวกรีไซเคิลเป็นสินค้าหลัก ซึ่งประชาชนที่สนใจในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลการทำหมวกในหมู่ที่ 2-6 จะสามารถเข้ามาศึกษากับหมู่ที่ 1 โดยตรง จึงเห็นได้ชัดว่า หน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มแกนนำชุมชนรวมถึงประชาชน ต่างมีส่วนร่วมในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้กลายเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชนคลองหรีง

“...หมู่ที่ 1 ชุมชนรีไซเคิลจะมีการรวมตัวของชุมชนในสมาชิกภายในชุมชน แล้วก็จะจัดตั้ง ธนาคารขยะขึ้นมา มีนโยบายมาให้ประชาชนภายในชุมชนไปรวมตัวกัน ไม่ว่าจะบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกอบต. อสม. สมาชิกอบต. เป็นแกนนำ แล้วก็นักการหมู่บ้าน ซึ่งภายในหมู่บ้านจะรวมกลุ่มกันเพื่อจัดทำนโยบายการจัดการขยะของท่านนายก มีทั้งกลุ่มทำวัสดุจากรีไซเคิล การทำธนาคารขยะ การทำน้ำหมักชีวภาพ จะมีจุดเป็นจุดโดยอบต.ให้การสนับสนุน ทางด้านการก่อสร้างโรงเรือนหรือว่าสนับสนุนทางวิทยากร เชิญมาอบรมให้ความรู้รีไซเคิล แต่ที่เห็นเป็นรูปธรรมคือหมู่ที่ 1 จะชัดเจนที่สุด เหมือนเป็นการสร้างเครือข่าย เพราะว่าเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กๆจนกลายเป็นว่าคนส่วนใหญ่มาคัดแยก เริ่มต้นมาจากคนส่วนน้อยคัดแยกแต่ตอนนี้คน

ส่วนใหญ่คัดแยก ทำให้คนที่เหลือก็ต้องคัดแยกตาม เก็บขยะทุกวันอาทิตย์ จะมีการกำหนดเงื่อนไขประมาณเที่ยงแล้วรถก็มาเก็บป้ายโม่ง กำหนดให้ใส่ขยะในถุงใส ถุงไหนไม่แยกก็ถ่ายรูปไว้...” (อนนท์ แก้วสวัสดิ์ สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ชุมชนรีไซเคิลจะมีการรวมตัวของชุมชนในสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งทำให้มีประชาชนภายในชุมชนได้มีส่วนร่วม อย่างกำนันผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกอบต. อสม. นักการหมู่บ้าน โดยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นแกนนำ ภายในหมู่บ้านจะรวมกลุ่มกันเพื่อจัดทำนโยบายการจัดการขยะของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ประกอบไปด้วย กลุ่มทำวัสดุจากรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาสร้างโรงเรียนน้ำหมักชีวภาพและสนับสนุนทางวิทยากร เชิญมาอบรมให้ความรู้รีไซเคิล การจัดการขยะที่ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง เพราะความสำเร็จของการจัดการขยะของหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งที่เรียกว่าชุมชนรีไซเคิล เหมือนเป็นการสร้างเครือข่ายจากกลุ่มคนขนาดเล็กให้ครอบคลุมเป็นเครือข่ายของหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง หลังจากนั้นมีการพัฒนาเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้นให้ครอบคลุมได้มากที่สุดในทุกๆหมู่ของชุมชนคลองหรั่ง โดยนโยบายการคัดแยกขยะที่ต้นทางนั้น จะมีการเก็บขยะทุกวันอาทิตย์ มีการกำหนดเงื่อนไข คือรถจะมาเก็บขยะตอนป้ายโม่ง

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลพบว่าในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่คิดค้นการประดิษฐ์ สื่อการเรียนการสอนของเด็ก ซึ่งมีผู้ปกครองเด็กมาช่วยกันทำกับคุณครูในโรงเรียนศูนย์เด็กเล็ก ทำให้เกิดประโยชน์โดยสามารถใช้วัสดุรีไซเคิลเป็นสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติมจากการเรียนเพียงหนังสือเพียงอย่างเดียว เป็นการช่วยลดปัญหาขยะและยังสามารถต่อยอดใช้ประโยชน์ในการศึกษาของศูนย์เด็กเล็กได้อย่างดี หลักการคิดค้นมาจากปัญหาที่ทางศูนย์เด็กเล็กได้มีเรื่องขยะถุงนมพลาสติกที่สะสมจนเกินปริมาณ โดยทางกศน. คลองหรั่งจะมีการให้ความช่วยเหลือกับทางศูนย์การเรียนรู้เด็กเล็กโดยให้ใช้สถานที่ของกศน. เป็นที่ประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล วิธีการประดิษฐ์ก็คือจะใช้หลักการเย็บด้วยเข็มกับด้าย และใช้เครื่องจักรแพ็ครวมทั้งความสามารถทางหัตถกรรม นอกจากนี้ทางหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งยังส่งเสริมการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลด้วยการเป็นแบบอย่างในการประดิษฐ์กระเป่าจากถุงกระดาษที่เหลือใช้ในสำนักงานเพื่อรณรงค์ให้มีการใช้ขยะรีไซเคิลมาทำให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลพบว่าในหมู่ที่ 2 มีความแตกต่างจากหมู่ที่ 1 เนื่องจากเป็นการประดิษฐ์เฉพาะในสถานศึกษาศูนย์การเรียนรู้เด็กเล็ก และหน่วยงานท้องถิ่น จุดเด่นสินค้ารีไซเคิลของชุมชนคลองหรั่งนั้น คือ

สินค้ามีความสวย คงทน และแข็งแรง ตัวอย่างสินค้าที่มาจากผลผลิตวัตถุดิบรีไซเคิล ประกอบไปด้วย สินค้ารีไซเคิล 6 ประเภท ได้แก่

1. หมวก ประโยชน์ คือเป็นเครื่องประดับ ไว้ใช้สวมใส่กันแดดและกันลม ทำจากถุงผงซักฟอก
2. เตาชิมมอล ประโยชน์ คือใช้ในการหุงข้าว ต้มน้ำ ทำจากกระดิกน้ำร้อน ปีบ
3. ชุดสำหรับเด็ก ชุดกันเปื้อน ประโยชน์ คือ ใช้ในการแต่งกาย ทำจากถุงนมพลาสติก
4. สื่อการเรียนการสอนของเด็ก ประโยชน์ คือสามารถทำให้โรงเรียนในชุมชนคลองหรั่งมีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเป็นการลดต้นทุน ทำจากกระดาษลัง
5. ดอกไม้พลาสติก ประโยชน์ คือ ใช้ประดับประดาตกแต่งห้องได้ ทำจากพลาสติก
6. กระเป๋า ประโยชน์ คือ ใช้ใส่วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ทำจากถุงกระดาษ

“...ชุมชนรีไซเคิลอยู่ที่หมู่ 1 เป็นโครงการของอบต. คลองหรั่งที่จะให้ทุกหมู่บ้านมีการคัดแยกขยะต้นทาง แล้วก็นำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่นเอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ เช่น หมวก แต่หมู่ 1 จะเป็นรูปธรรมที่สุด มันมีทุกหมู่บ้าน แต่หมู่ 1 จะมีสถานที่ที่ไว้โชว์ หมู่อื่นจะทำตามบ้านซึ่งจะกระจุกกระจาย ครองหรั่งมี 6 หมู่บ้าน...” (จำลอง ขุนเพชร สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า ชุมชนรีไซเคิล หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง เป็นค่านิยมของหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง เนื่องจาก หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งมีการคัดแยกขยะที่ต้นทางแล้วนำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัตถุอุปกรณ์เครื่องใช้ วัสดุที่เด่นชัด คือ หมวก ซึ่งการนำขยะไปรีไซเคิลนั้นมีอยู่ทุกหมู่บ้านของตำบลคลองหรั่ง แต่หมู่บ้านที่มีการจัดการขยะรีไซเคิลดีที่สุด คือ หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง

1.3.1 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของหน่วยงานท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้เข้าร่วมโครงการไปศึกษาดูงาน การจัดการขยะของจังหวัดนครปฐม จึงเกิดความคิดเอาหลักการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของจังหวัดนครปฐมมาปรับใช้กับพื้นที่ในตำบลคลองหรั่ง
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับกลุ่มแกนนำชุมชน ในการออกนโยบายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน

3) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเชิญเจ้าหน้าที่ประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นวิทยากรจากจังหวัดนครปฐมได้เดินทางมาให้ความรู้และสาธิตวิธีการประดิษฐ์หมวกให้แก่กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรีง

4) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้จัดโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยมีการโชว์ผลงานประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้ประชาชนในพื้นที่ตนเองและพื้นที่อื่นๆเข้ามาเยี่ยมชม พร้อมทั้งให้คำแนะนำและสาธิตในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ทั้งยังมีการขายวัสดุรีไซเคิลสินค้าจริงในกิจกรรม

1.3.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของกลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ผู้นำชุมชน

1) กลุ่มแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ในการออกนโยบายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรีงทั้ง 6 หมู่บ้าน

2) กลุ่มแกนนำชุมชนเรียนรู้วิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลในการทำหมวกจากวิทยากรจากจังหวัดนครปฐม ณ ศาลาโดมในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง เพื่อรับหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรีง

3) กลุ่มแกนนำชุมชนเรียนรู้วิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลในการทำเตาชีวมวลจากการไปดูงานในอำเภอบางกล่ำ เพื่อรับหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรีง

4) กลุ่มแกนนำชุมชนส่งเสริมโครงการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลโดยประชาสัมพันธ์ประสานงานข้อมูลโครงการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรีงทั้ง 6 หมู่บ้านในรูปแบบของการแนะนำเชิญชวน

5) กลุ่มแกนนำชุมชนได้มีรวมกลุ่มกับประชาชนในชุมชนคลองหรีง ณ ศาลาโดมในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงของทุกๆเดือน เพื่อสอนงานประดิษฐ์หมวกรีไซเคิลเฉพาะให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรีงอื่น ๆ อีก รวมทั้งประดิษฐ์เองเพื่อทำเป็นสินค้าที่สามารถประดิษฐ์ขายได้

1.3.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของประชาชน

1) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเข้าร่วมเรียนรู้วิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล คือ หมวกรีไซเคิล โดยวิทยากรจากจังหวัดนครปฐมและกลุ่มแกนนำชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้และสาธิตวิธีการทำ ณ ศาลาโดมในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง

2) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้ต่อยอดองค์ความรู้การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลมาพัฒนาเกิดเป็นไอเดียประดิษฐ์ชุดเด็กเล็กขึ้นมา

3) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้คิดค้นการช่วยลดปัญหาขยะภายในโรงเรียนศูนย์เด็กเล็ก โดยประดิษฐ์ถุงนมเป็นสื่อการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์

4) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้มีการรวมกลุ่มกับกลุ่มแกนนำชุมชน ณ ศาลาโดมในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งของทุก ๆ เดือน เพื่อเรียนรู้วิธีการทำหมวกรีไซเคิลเฉพาะเพื่อทำเป็นสินค้าที่สามารถประดิษฐ์ขายได้

5) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่ได้รับองค์ความรู้วิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลในพื้นที่ของหมู่บ้านตนเองให้แก่ประชาชนที่ยังไม่ได้รับองค์ความรู้วิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล

หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง จุดเด่น คือ สามารถคัดแยกขยะที่ต้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดทำให้ระบบการจัดการขยะเกิดเป็นไอเดียสินค้ารีไซเคิลขึ้นมาเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง กลายเป็นกระบวนการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นระบบการจัดการขยะที่ดีมีประสิทธิภาพของชุมชนคลองหรั่งทำให้เกิดประโยชน์การอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยการคัดแยกขยะที่ต้นทางสามารถส่งเสริมการพัฒนาขยะทั่วไปและขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล ดังคำกล่าวที่ว่า “ขยะทุกชิ้นล้วนมีค่า เปลี่ยนเป็นเงินตรา รักษาสิ่งแวดล้อม” ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลจาก หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งไปยังหมู่ที่ 2-6 แต่ยังไม่ครอบคลุมในหมู่ที่ 2-6 เนื่องจากมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้กับกลุ่มแกนนำหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งเป็นที่ตั้งเฉพาะ ทำให้ประชาชนในหมู่ที่ 2-6 สนใจที่จะเรียนรู้การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลเป็นบางจำนวนคน

ภาพที่ 6 สินค้ารีไซเคิลในโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพที่ 7 การประดิษฐ์อุปกรณ์วัสดุรีไซเคิลในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
ที่มา : ถ่ายโดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง วันที่ 15 มกราคม 2561

1.4 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกต ผู้วิจัยค้นพบว่า ชุมชนคลองหรีงได้คว่ำรางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางประชารัฐและแผนปฏิบัติการเดินหน้าสงขลาสะอาด เมืองสวยน้ำใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2561 โดยริเริ่มจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเล็งเห็นแล้วว่าประชาชนในชุมชนคลองหรีงได้มีการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทางอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิลตามนโยบายแบบแผนของรัฐ ทำให้มีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงคิดค้นโครงการธนาคารขยะขึ้นมาเพื่อสานต่อนโยบายดังกล่าว ซึ่งภาคท้องถิ่น คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงทำหน้าที่จัดสร้างโครงการรณรงค์ขยะภายในชุมชนคลองหรีงโดยการธนาคารขยะ กลุ่มแกนนำชุมชนทำหน้าที่ประสานงานในเรื่องการจัดการขยะ โดยทำการประชาสัมพันธ์เรื่องการธนาคารขยะให้กับประชาชนในชุมชนคลองหรีงเพื่อแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประชาชนในชุมชนคลองหรีงทำหน้าที่ปฏิบัติเข้าร่วมโครงการธนาคารขยะ ซึ่งการทำธนาคารขยะนี้ไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของ

ประชาชนเท่านั้นที่จะต้องปฏิบัติตาม โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนก็ต้องเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติร่วมในโครงการธนาคารขยะดังกล่าวเหมือนกัน จุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งมีการนำขยะรีไซเคิลไปขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีการจัดตั้งให้โครงการธนาคารขยะอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ณ ศาลาโดม พ่อค้าคนกลางจะมาที่ศาลาโดมเดือนละครั้ง ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะมีประจำอยู่ในทุกหมู่บ้านของชุมชนคลองหรั่ง การประกอบกิจกรรมดังกล่าวจะต้องมีสมุดบัญชีฝากขยะรีไซเคิล จึงเห็นได้ชัดว่าหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มแกนนำชุมชน ประชาชน รวมทั้งพ่อค้าคนกลางต่างมีส่วนร่วมในการทำธนาคารขยะให้กลายเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชนคลองหรั่ง โดยโครงการธนาคารขยะนี้สามารถสร้างคุณลักษณะการปลูกฝังนิสัยการออมทรัพย์ ลักษณะของกิจกรรมเริ่มจากการรับสมัครสมาชิก แล้วนำวัสดุรีไซเคิลมาชั่งน้ำหนักและคำนวณเป็นจำนวนเงิน บันทึกลงสมุดคู่ฝากโดยใช้ราคาที่ได้ประสานกับร้านรับซื้อของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา การจัดตั้งให้มีโครงการธนาคารขยะในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง สาเหตุมาจากการที่ประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งได้ให้ความร่วมมือเรื่องการจัดกาขยะในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางมากที่สุด

กิจกรรมธนาคารขยะทำให้เกิดการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายการทำธนาคารขยะขึ้นมา โดยประชาชนในหมู่ที่ 2-6 ก็สามารถที่จะนำขยะรีไซเคิลที่ตนคัดแยกมาแลกจำหน่ายของธนาคารขยะในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งได้เสมอ ส่วนพ่อค้าคนในหมู่ที่ 2-6 นั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการธนาคารขยะที่รับผิดชอบโดยหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ประโยชน์ของธนาคารขยะทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งมีจิตสำนึกในการคัดแยกขยะที่ต้นทางมากขึ้นพร้อมทั้งสามารถใช้ทรัพยากรขยะให้เกิดเป็น เงิน ตรา

“...ก็คือว่าขยะที่อบต.ไปจัดเก็บ คือขยะที่ผ่านการคัดแยกแล้ว เราจะไม่เก็บขยะที่เป็นเศษแก้ว ขวด เพราะว่าให้เขาเก็บไว้แล้วเราจะติดต่อพ่อค้ามารับซื้อ หมู่ที่ 1-6 จะมีภายใต้เงื่อนไขมีธนาคารขยะของหมู่ที่ 1 เป็นรูปแบบธนาคารขยะ พวกกระดาด แก้ว ที่นำมาขายได้จะนำมาทำเป็นธนาคารขยะแล้วก็นัดให้มารับซื้อ...” (ถาวร ยกถาวร สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า ทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะจัดเก็บเฉพาะขยะทั่วไป แต่จำพวกที่เป็นขยะรีไซเคิลนั้นจะให้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อในหมู่ที่ 1-6 และยังมีโครงการธนาคารขยะในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ซึ่งจะรับขยะจำพวกกระดาดและแก้ว นำมาทำเป็นธนาคารขยะแล้วมีการนัดให้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะจากประชาชนในชุมชนคลองหรั่งอีกที

1.4.1 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะของหน่วยงาน ท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง

1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้จัดสร้างโครงการธนาคารขยะให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรีง โดยให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงที่สนใจได้มีการลงทะเบียนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการ

2) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับกลุ่มแกนนำชุมชน ในการวางแผนนโยบายโครงการธนาคารขยะให้มีการจัดการที่ครอบคลุมในอาณาเขต หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง

3) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเป็นผู้จัดการธนาคารขยะ มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินงาน ในภาพรวมของธนาคารขยะ ซึ่งมีการวางแผนให้กลุ่มแกนนำชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมธนาคารขยะ คือ ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่จดบันทึก เจ้าหน้าที่คัดแยก รวมทั้งเป็นเจ้าหน้าที่คิดเงิน ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง

4) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ทำการติดต่อพ่อค้าคนกลาง เพื่อให้มารับซื้อขยะภายในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ณ ศาลาโดม เดือนละครั้ง เพื่อรับซื้อขยะรีไซเคิล

5) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ออกแบบให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงที่เข้าร่วมโครงการธนาคารขยะมีสมุดบัญชีฝากขยะรีไซเคิล เพื่อเป็นหลักฐานในการร่วมกิจกรรมธนาคารขยะ

1.4.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะของกลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ผู้นำชุมชน

1) กลุ่มแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ในการวางแผนนโยบายโครงการธนาคารขยะให้มีการจัดการที่ครอบคลุมทั้งชุมชนคลองหรีง

2) กลุ่มแกนนำชุมชนส่งเสริมโครงการธนาคารขยะโดยประชาสัมพันธ์ ประสานงาน ข้อมูลโครงการธนาคารขยะให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งอาณาเขตหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ในรูปแบบของการแนะนำเชิญชวน

3) กลุ่มแกนนำชุมชนได้ปฏิบัติเป็นเจ้าหน้าที่จดบันทึกร่วมกับ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง โดยมีหน้าที่รับผิดชอบการจดบันทึกรายละเอียด เกี่ยวกับสมาชิก ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล เลขที่ ประเภท และปริมาณวัสดุรีไซเคิล เพื่อส่งต่อให้เจ้าหน้าที่

4) กลุ่มแกนนำชุมชนได้ปฏิบัติเป็นเจ้าหน้าที่คัดแยกร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง โดยมีหน้าที่รับผิดชอบการคัดแยกขยะ และชั่งน้ำหนัก เพื่อจัดเก็บในสถานที่เก็บ

5) กลุ่มแกนนำชุมชนได้ปฏิบัติเป็นเจ้าหน้าที่คิดเงินร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง โดยมีหน้าที่รับผิดชอบการเทียบกับราคาที่กำหนด และคิดจำนวนเงินของสินค้า ที่สมาชิกนำมาฝาก พร้อมทั้งรับผิดชอบการฝาก - ถอนเงินของสมาชิก

1.4.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะของประชาชน

1) ประชาชนในชุมชนคลองหรีงที่สนใจเป็นสมาชิกโครงการธนาคารขยะ เป็นผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการธนาคารขยะ

2) ประชาชนในชุมชนคลองหรีงที่สมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการธนาคารขยะ จะต้องได้รับสมุดบัญชีฝากขยะรีไซเคิลประจำตัวไว้ 1 เล่ม ต่อตัวบุคคล จากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง

3) ประชาชนในชุมชนคลองหรีงที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการธนาคารขยะได้มีการนำขยะรีไซเคิลมาฝากขายให้พ่อค้าคนกลาง ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ณ ศาลาโดม

4) ประชาชนในชุมชนคลองหรีงที่เป็นสมาชิกในโครงการธนาคารขยะได้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการธนาคารขยะ ในพื้นที่อาณาเขตใกล้เคียงให้แก่ประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก

การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายการทำธนาคารขยะทำให้เกิดการขยายเครือข่ายธนาคารขยะไปยังหมู่ที่ 2 – 6 แต่ยังไม่ครอบคลุมในหมู่ที่ 2-6 เนื่องจากมีการจัดตั้งโครงการธนาคารขยะไว้ที่หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงเป็นที่ตั้งเฉพาะ ทำให้ประชาชนในหมู่ที่ 2-6 สนใจที่จะเรียนรู้การทำธนาคารขยะเป็นบางจำนวนคน

ภาพที่ 8 รางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางประชารัฐ และแผนปฏิบัติการเดินหน้าสงขลาสะอาด เมืองสว่น้ำใส ใสใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2561
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพที่ 9 รูปแบบธนาคารขยะในโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

1.5 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพได้ริเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง เมื่อประชาชนในทุก ๆ หมู่ของชุมชนคลองหรีงมีการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้วัตถุประสงค์อีกข้อของโครงการที่มุ่งให้ประชาชนคัดแยกขยะอินทรีย์แล้วนำมาทำน้ำหมักชีวภาพ โดยใช้จำพวกขยะเปียกที่เป็นเศษพืชผัก ผลไม้ มาหมัก ปัจจุบันชุมชนคลองหรีงได้มีโรงน้ำหมักชีวภาพด้วยกัน 2 สถานที่ คือ หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง และหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปียะ มีการดำเนินงานโครงการทำน้ำหมักชีวภาพ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปียะ โดยโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพของหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ได้มีความแตกต่างจากโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพของหมู่ที่ 2 คือ โรงเรือนน้ำหมักชีวภาพของหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง จัดสร้างโดยกลุ่มประชาชนในพื้นที่อาณาเขต หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ซึ่งมีโรงเรือนขนาดมาตรฐานเล็กกว่าโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพของหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปียะ และมืองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเข้ามาสนับสนุนอุปกรณ์

การทำน้ำหมักชีวภาพ คือ ถังน้ำ โดยโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพของหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ได้จัดสร้างโดยสำนักงานเกษตรนาหม่อมโดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงเข้ามาสนับสนุนอุปกรณ์การทำน้ำหมักชีวภาพ คือ ถังน้ำเหมือนดังหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง จึงทำให้เกิดการจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพขึ้นมา แต่เริ่มแรกสำนักงานเกษตรนาหม่อมได้ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้เรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม จึงทำให้มีการทำน้ำหมักชีวภาพและจำหน่ายน้ำหมักชีวภาพไว้ที่หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ส่วนกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในคลองหรีงเป็นผู้เรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงและสำนักงานเกษตรนาหม่อม กลุ่มแกนนำชุมชนยังได้ส่งเสริมโครงการทำน้ำหมักชีวภาพโดยการประชาสัมพันธ์แบบใช้โปรยัวร์ และประสานงานข้อมูลโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรีง ในรูปแบบของการแนะนำเชิญชวน ซึ่งกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนยังร่วมปฏิบัติทำน้ำหมักชีวภาพ โดยใช้สูตรตามภาคท้องถิ่น คือ นำขยะอินทรีย์ผสมกับโพเดียมกากน้ำตาลและน้ำเปล่าหมักเข้าด้วยกัน ซึ่งทำให้ภาคท้องถิ่น แกนนำชุมชนและประชาชนสามารถร่วมแบ่งปันผลประโยชน์จากการทำน้ำหมักชีวภาพ โดยน้ำหมักชีวภาพนั้นสามารถนำมาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการรดน้ำต้นไม้ พืช ผัก สวนครัวในชุมชนและตามครัวเรือนได้อีกด้วย รวมถึงการใช้บำบัดน้ำเสียกำจัดขยะครัวเรือน โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนก็ต้องเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติร่วมในกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพดังกล่าวเหมือนกัน ซึ่งการทำน้ำหมักชีวภาพนี้ได้สร้างเครือข่ายไปยังทุกๆ หมู่ของชุมชนคลองหรีง ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 สำหรับหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ก็ยังเป็นต้นแบบการทำน้ำหมักชีวภาพให้กับหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง และหมู่ที่ 3-5 เนื่องจากหมู่ที่ 2 มีการตั้งโรงน้ำหมักไว้ให้ประชาชนในทุก ๆ หมู่ ได้เข้ามาดูเป็นต้นแบบ

“...ปุ๋ยหมักขยะพวกอินทรีย์ชีวภาพที่เราไม่จัดเก็บไปไหน ทางอบต.ได้สร้างอุปกรณ์การทำน้ำหมักชีวภาพ ณ โรงเรือนปุ๋ยหมักไว้ให้ แล้วก็กากน้ำตาลให้หมู่บ้านแล้วเอาขยะเปียกไปทำน้ำหมักได้ใช้ จะมีตัวโรงเรือนอยู่หมู่ที่ 2...” (เขียน บุญผล สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้มีงบประมาณอุดหนุนอุปกรณ์เข้ามาสนับสนุนโรงหมักปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ และยังมีแจกจ่ายกากน้ำตาลให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงได้ในขั้นตอนการทำน้ำหมักชีวภาพนั่นเอง ทำให้เกิดประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชน ประโยชน์ของน้ำหมักชีวภาพนั้นประกอบไปด้วยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการเกษตร ใช้รดต้นพืชหรือแชเมล็ดพันธุ์ ท่อนพันธุ์เพื่อเร่งการเกิดราก และ

การเจริญเติบโตของพืช 2. ด้านปศุสัตว์ ใช้ผสมอาหารสัตว์จำพวกหญ้าเพื่อเพิ่มจำนวนจุลินทรีย์ใน
 กระเพาะอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง 3. ด้านการประมง เพื่อเพิ่มจำนวนจุลินทรีย์สำหรับการย่อยสลายสิ่ง
 สกปรกในบ่อปลาและ 4. ด้านสิ่งแวดล้อม ใช้เติมในบ่อขยะ ช่วยย่อยสลายขยะ และกำจัดกลิ่นเหม็น
 รวมทั้งสรรพคุณของน้ำหมักชีวภาพยังทำให้สามารถสร้างมูลค่ารายได้ต่อประชาชนในพื้นที่คลองหรั่งจาก
 การนำสินค้าหมักชีวภาพส่งออกไปยังตำบลอื่น ๆ ของอำเภอนาหม่อม และสามารถสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี
 ให้แก่ชุมชนคลองหรั่งได้เป็นอย่างดี หมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะเป็นต้นแบบในการสร้างน้ำหมักชีวภาพให้กับหมู่
 อื่นๆอีก 5 หมู่ เนื่องจาก

“...ขยะอินทรีย์ชีวภาพจะมีโรงหมักขยะ ที่เหลือจะเป็นพวกท่อพลาสติก ซึ่งพอตัดแยก
 แล้วมันจะเหลือน้อยมาก ๆ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะจัดเก็บอาทิตย์ละ 1 วัน คือวัน
 อาทิตย์ เมื่อตัดแยกต่อครัวเรือนแล้วจะเหลือขยะประมาณไม่ถึง 10 กิโลกรัม จะมีการนำร่องให้
 มาสมัครเข้าร่วมโครงการเพราะเราต้องเริ่มต้นจากจุดเล็กๆก่อน มีประมาณ 300-400
 ครัวเรือนที่เข้าร่วม มันก็จะขยายขึ้นๆจนเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์...” (คนาธร คงทอง สัมภาษณ์
 วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การรณรงค์โดยนำขยะอินทรีย์มาทำน้ำหมัก
 ชีวภาพในโรงหมักนั้น ทำให้ขยะครัวเรือนมีจำนวนลดลง ซึ่งพอได้มีการตัดแยกขยะแล้วส่งผลให้จำนวน
 ขยะในชุมชนคลองหรั่งเหลือขยะไม่ถึง 10 กิโลกรัม มีการจัดเก็บขยะอาทิตย์ละ 1 วัน คือวันอาทิตย์
 ผลสำเร็จเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ที่มีการเริ่มต้น
 อย่างขยายเครือข่ายจากเล็กๆ จนใกล้เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์

1.5.1 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพของ

หน่วยงานท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม

1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้สนับสนุนโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพ โดย
 ได้จัดสร้างขึ้นโดยสำนักงานเกษตรนาหม่อม

2) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับกลุ่มแกนนำ
 ชุมชน ในการวางแผนนโยบายโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพให้มีการจัดการที่ครอบคลุมทั้งชุมชนคลองห
 รุง

3) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ผู้เรียนรู้สูตรการทำน้ำหมักชีวภาพมาจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม เพื่อจะที่จะต้องนำความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพไปเผยแพร่ในชุมชนคลองหรีงให้แก่กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรีงได้คัดแยกขยะอินทรีย์มาทำน้ำหมักชีวภาพให้เกิดประโยชน์ได้ อย่างใช้รดน้ำต้นไม้ การบำบัดน้ำเสีย และกำจัดขยะครัวเรือน

4) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ให้กากน้ำตาลฟรี ณ โรงเรือนผลิตเพื่อการทำน้ำหมักชีวภาพในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ เพื่อเกื้อหนุนวัสดุอุปกรณ์การทำน้ำหมักชีวภาพอย่างเป็นทางการเป็นส่วนรวมให้แก่กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรีง

5) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้มีการรวมกลุ่มกับกลุ่มแกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชนคลองหรีง ณ ศาลาโดม เพื่อรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ

6) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้มีการนำน้ำหมักชีวภาพที่ทำได้ไปทดลองใช้บัวตง และขายจริงในกิจกรรมโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ตนเองและพื้นที่อื่น ๆ เข้ามาเยี่ยมชม

1.5.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพของกลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

1) กลุ่มแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ในการวางแผนนโยบายโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพให้มีการจัดการที่ครอบคลุมทั้งชุมชนคลองหรีง

2) ส่งเสริมโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพโดยประชาสัมพันธ์ ประสานงานข้อมูลโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพให้มีการขยายพื้นที่ทั่วทั้งชุมชนคลองหรีง ในรูปแบบของการแนะนำเชิญชวน

3) กลุ่มแกนนำชุมชนได้เรียนรู้สูตรการทำน้ำหมักชีวภาพจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง เพื่อเอามาใช้ปฏิบัติจริงในครัวเรือนของตนเอง

4) กลุ่มแกนนำชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง และประชาชนในชุมชนคลองหรีง ณ ศาลาโดม เพื่อรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ

1.5.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพของประชาชน

1) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพ ได้เรียนรู้สูตรการทำน้ำหมักชีวภาพจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง เพื่อเอามาใช้ปฏิบัติจริงในครัวเรือนของตนเอง

2) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้มีการรวมกลุ่มกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง และกลุ่มแกนนำชุมชน ณ ศาลาโดม เพื่อรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมน้ำหมักชีวภาพ

3) ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่เป็นสมาชิกในโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพได้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพ ในพื้นที่ ทั่วทั้งชุมชนคลองหรั่ง

การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพได้มีการขยายเครือข่ายจากหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ไปยังอีก 5 หมู่บ้านทั่วชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งทำให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยมีหน่วยงานท้องถิ่น คือ สำนักงานเกษตรนาหม่อมและองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งทำหน้าที่เผยแพร่นโยบายเรื่องการจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้เห็นเป็นรูปธรรม กลุ่มแกนนำชุมชน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานในการจัดการขยะโดยน้ำหมักชีวภาพร่วมกับประชาชนในพื้นที่ของชุมชน เพื่อทำการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพในครัวเรือนของแต่ละหมู่ เห็นได้ชัดว่าหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มแกนนำชุมชนรวมถึงประชาชนในชุมชนคลองหรั่งต่างมีส่วนร่วมในการทำการทำน้ำหมักชีวภาพให้กลายเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชนคลองหรั่ง การสร้างโรงน้ำหมักชีวภาพไว้ที่ศาลาโดมในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ เพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือให้ ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรั่งได้มีกิจกรรมรวมกลุ่มกันเพื่อทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดจำนวนขยะครัวเรือนในชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะเป็นผู้ให้ความรู้ในและสาธิตการทำน้ำหมักชีวภาพให้แก่ทุกคนในชุมชน โดยความรู้ดังกล่าวได้มาจากการเรียนรู้จากสำนักงานเกษตรนาหม่อม ส่วนผสมในการน้ำหมักชีวภาพ มีดังนี้ 1. กากน้ำตาล 1 ส่วน 2. ขยะอินทรีย์โดยสับเป็นชิ้นเล็ก 3 ส่วน 3. น้ำเปล่าอัตรา 10 ส่วน หรือ 200 ลิตร วิธีทำ : นำส่วนผสมทั้งหมดมาคลุกเคล้ากัน แล้วบรรจุลงในถังหมักพลาสติก หรือขวดปิดฝาเก็บไว้ในที่ร่ม นานประมาณ 3 เดือน แล้วจึงสามารถนำไปใส่เป็นปุ๋ยให้พืชผักผลไม้ได้

เมื่อเกิดการเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพในชุมชนคลองหรั่งที่เกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมจากทุกฝ่ายที่ให้ความร่วมมือ จึงทำให้ประชาชนในทุก ๆ หมู่ ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ของตำบลคลองหรั่งมีการนำเอาไปประยุกต์ใช้ในครัวเรือน เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงของ คน กลุ่มคนและหน่วยงานท้องถิ่น ที่ร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกัน จากกลุ่มคนขนาดเล็กให้ครอบคลุมขยายอย่าง

กว้างขวางไปยังทุก ๆ หมู่ ทั้งยังเป็นการต่อยอดโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้สำเร็จ จากนโยบายคัดแยกขยะอินทรีย์แล้วนำมาสร้างเป็นน้ำหมักชีวภาพพร้อมทั้งนโยบายการดำเนินงานโครงการทำน้ำหมักชีวภาพ ทำให้การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 จึงส่งผลทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาในชุมชนคลองหรั่งให้เป็นไปอย่างสมดุลและเข้มแข็ง ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพไปยังอีก 5 หมู่บ้านอย่างครอบคลุม การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพของหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปิยะนั้นมึระบบการจัดการน้ำหมักชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปิยะ ได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะมีการจัดตั้งโรงเรือนปุ๋ยหมักชีวภาพที่มีคุณภาพสูง ทั้งยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพที่รู้จักจริงโดยหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม และยังมีหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้ามาให้ความร่วมมือโดยสนับสนุนงบประมาณอุปกรณ์ คือ ถังน้ำและกากน้ำตาล ทำให้กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปิยะ สามารถเข้าใจถึงหลักการทำน้ำหมักชีวภาพอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด การเผยแพร่ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจึงครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรั่ง มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพได้ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการสร้างน้ำหมักชีวภาพ โดยมีการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มแกนนำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน จึงทำให้ชุมชนคลองหรั่งกลายเป็นชุมชนรีไซเคิล ซึ่งชุมชนรีไซเคิลได้จัดตั้งอยู่ใน หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง เพราะมีระบบการจัดการขยะที่ครอบคลุมในหลายองค์ประกอบได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ภาพที่ 10 โรงเรือนน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปิยะ

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 9 พฤศจิกายน 2561

ภาพที่ 11 น้ำหมักชีวภาพของโรงเรียน

ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปิยะ

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 9 พฤศจิกายน 2561

ภาพที่ 12 น้ำหมักชีวภาพในโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

2. การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรั่ง

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการอย่างมีส่วนร่วมเป็น 3 ประเด็นดังนี้

2.1 เครือข่ายชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

2.2 การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหรั่ง

2.3 ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของ ชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

2.1 เครือข่ายชุมชนรีไซเคิล : ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

จากการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา การลงพื้นที่สำรวจและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ว่าชุมชนรีไซเคิลของตำบลคลองหรั่งได้มีการสร้างเครือข่ายในรูปแบบการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระหว่างองค์กรกลุ่ม และบุคคลเข้าด้วยกันเพื่อที่จะแลกเปลี่ยนความรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1. เครือข่ายแนวราบ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ และอาชีพประสานกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน ผู้ที่ให้ข้อมูลผู้วิจัย ประกอบด้วย หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง จำนวน 5 คน กลุ่มแกนนำชุมชนคลองหรั่ง จำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัยและเจ้าอาวาส รวมถึงประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 จำนวน 4 คน มีการร่วมกันส่งเสริมทุกภาคส่วนให้มีกิจกรรมรณรงค์ในเรื่องการจัดการขยะในทุก รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นโครงการรณรงค์การคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลและการทำน้ำหมักชีวภาพ ล้วนเป็นการกระตุ้นและปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่บุคคลทุกระดับชั้นในชุมชนคลองหรั่ง โดยไม่จำกัดสิทธิใด ๆ ขอแค่ให้มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้ปลอดจากมลภาวะที่เป็นพิษ ในกิจกรรมโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา นั้น ผู้วิจัยได้เห็นว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งมีการใช้วัสดุการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล จำพวก หมวก เตาชื่อมวล การทำธนาคารขยะ และการทำน้ำหมักชีวภาพ โดยผู้ที่สนใจวัสดุรีไซเคิลและน้ำหมักชีวภาพสามารถซื้อได้ในชุมชนนั้นเลย สิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษในงานก็คือการใช้วัสดุวิธีการใช้เตาชื่อมวลให้กับบุคคลที่สนใจในงาน

“...กลุ่มแกนนำชุมชน อย่างเจ้าหน้าที่อนามัยและผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมประชุมกับทาง อบต.คลองหรั่งบ่อยครั้งในหัวข้อการรณรงค์เรื่องการจัดการขยะ การมีส่วนร่วม อบต.คลองหรั่ง จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน เดือนนึงจะมีโครงการพาเด็กไปเก็บขยะ ช่วงเวลา บ่ายสาม สัปดาห์ ละ 2 ครั้ง ใน 4 สายหลักของตำบล โรงเรียนจัดร่วมกับอบต. ไม่ใช่แค่ครัวเรือนเท่านั้นที่คัดแยก ขยะแต่นโยบายยังสามารถขยายไปยังโรงเรียนและวัดในคลองหรั่งได้ ซึ่งปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ เป็นส่วนที่จะทำให้การสร้างเครือข่ายในการจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งมีการพัฒนาอยู่ ตลอดเวลา...” (ภิญโญ พรหมสุวรรณ สัมภาษณ์วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะ อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนไร้ขีดเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง ประกอบด้วย 1. เครือข่ายแนวราบ เกิดจากระดับองค์กรกับองค์กร คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งประสานงานร่วมกับทาง หน่วยงานของโรงเรียนเป็นเครือข่าย โดยร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนมีการรณรงค์เรื่องการจัดการ ขยะที่ต้นทาง ทำกิจกรรมเก็บขยะในช่วงเวลาบ่ายสามโมง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง รวมถึงกิจกรรมการรณรงค์ เรื่องการจัดการขยะยังดำเนินงานแพร่ขยายไปยังองค์กรอย่างวัดวาอารามอีกด้วย 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิด จากระดับกลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำชุมชน ได้แก่เจ้าหน้าที่อนามัยและผู้นำชุมชน ทำหน้าที่ประสานงานกับ ระดับองค์กร คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นเครือข่ายในเรื่องการประชุมในหัวข้อ การรณรงค์เรื่องการจัดการขยะ มีการสนทนาแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการให้ คำแนะนำซึ่งกันและกันกับเจ้าหน้าที่อนามัยและผู้นำชุมชน

“...การคัดแยกขยะที่ต้นทางที่เป็นโครงการรณรงค์หลักของการจัดการเรื่องขยะ จะมี ประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ที่เป็นผู้ให้ความร่วมมือมากที่สุดในบรรดาทุกหมู่ของตำบล คลองหรั่ง ซึ่งในเรื่องการคัดแยกขยะที่ต้นทางนั้น อบต. ไม่ได้เป็นคนบังคับ แต่จะให้มีการสมัคร เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางของประชาชนตั้งแต่ หมู่ที่ 1-6 ของตำบลคลองหรั่ง เมื่อทุกหมู่ต่างมีส่วนร่วมดังกล่าวจะทำให้การสร้างเครือข่ายในการ จัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งสมบูรณ์มากขึ้น ...” (ธนัช ยอดประสิทธิ์ สัมภาษณ์วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะ อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนไร้ขีดเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง ประกอบด้วย 1. เครือข่ายแนวราบ เกิดจาก

ระดับกลุ่มกับกลุ่ม คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหริ่งทั้ง หมู่ที่ 1-6 มีส่วนร่วมในการประสานงานของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นเครือข่าย โดยทำหน้าที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการคัดแยกขยะที่ต้นทาง มีการให้ความร่วมมือทั้ง 6 หมู่บ้าน ซึ่งหมู่ที่ 1 บ้านคลองหริ่งเป็นผู้ให้ความร่วมมือมากที่สุดในบรรดาทุกหมู่บ้านของตำบลคลองหริ่ง 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากระดับองค์กร คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง ทำหน้าที่ประสานงานกับระดับกลุ่ม คือ ประชาชนในชุมชนคลองหริ่งตั้งแต่ หมู่ที่ 1-6 เป็นเครือข่ายในเรื่องการจัดสร้างโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้กับกลุ่มประชาชนในชุมชนคลองหริ่งทั้ง 6 หมู่บ้าน ทำให้กลุ่มหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชนคลองหริ่งทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยสามารถให้คำแนะนำซึ่งกันและกันและแลกเปลี่ยนข่าวสารการบริการต่อกัน

“...ด้านการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล จำพวกงานหมวก เตาชิวมวล จะมีกลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลที่พร้อมจะถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว พร้อมกับสาธิตวิธีทำให้กับประชาชนชุมชนคลองหริ่ง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการจัดการขยะให้เข้มแข็งในชุมชนคลองหริ่ง โดยการสาธิตในการทำหมวกจะรวมตัวกันในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหริ่ง ประชาชนในทุกๆหมู่ของชุมชนคลองหริ่งที่สนใจเรียนรู้วิธีการทำก็สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้ ส่วนเตาชิวมวลจะสาธิตในการออกบูธโชว์ผลงานตามโครงการของอบต.คลองหริ่ง...” (อำพน ขุนเพชร สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล : ชุมชนตำบลคลองหริ่ง ประกอบด้วย 1. เครือข่ายแนวราบ เกิดจากระดับกลุ่มกับกลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลทั้งการทำหมวกรีไซเคิลและเตาชิวมวล มีส่วนร่วมในการประสานงานของการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลเป็นเครือข่าย ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และสาธิตวิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ทั้งการทำหมวกและเตาชิวมวลของชุมชนคลองหริ่ง 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากระดับกลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลทั้งการทำหมวกรีไซเคิลและเตาชิวมวล ทำหน้าที่ประสานงานกับระดับบุคคล คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหริ่งและนอกพื้นที่ โดยกลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลได้ทำหน้าที่สำหรับการแลกเปลี่ยนให้ความรู้และสาธิต ได้แก่วิธีการทำหมวกรีไซเคิลในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหริ่ง เน้นให้ประชาชนในชุมชนคลองหริ่งเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าคนนอกพื้นที่ ส่วนวิธีการทำเตาชิวมวลนั้นมีการออกบูธโครงการบริหารจัดการขยะ ณ พื้นที่ในอำเภอต่างๆของจังหวัดสงขลา เป็นเครือข่ายให้กับประชาชนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ สำหรับผู้ที่อยากเข้าร่วมกิจกรรม

“...โครงการการทำธนาคารขยะนั้น ทางอบต.คลองหรีงได้มีระบบการสร้างเครือข่ายในการจัดการขยะ โดยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงนำขยะรีไซเคิลมาจำหน่ายกับพ่อค้าคนกลาง ณ ศาลาโดมในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง สำหรับประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงที่สนใจเข้าร่วม โดยพ่อค้าคนกลางจะมาที่ศาลาโดมเดือนละครั้ง ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะมีประจำอยู่ในทุกหมู่บ้านของชุมชนคลองหรีง...” (สิโรจน์ เพ็ชรเทพ สัมภาษณ์วันที่ 18 มีนาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรีง ประกอบด้วย 1. เครือข่ายแนวราบ เกิดจากระดับบุคคลกับบุคคล คือ ประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ประสานงานร่วมกับทางพ่อค้าคนกลางเป็นเครือข่าย โดยประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารขยะจะต้องนำขยะรีไซเคิลมาจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากระดับองค์กรกับบุคคล คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ทำหน้าที่ประสานงานกับระดับบุคคล คือ ประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง โดยหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้มีการจัดสร้างโครงการธนาคารขยะ เพื่อที่จะส่งเสริมให้มีระบบการสร้างเครือข่ายธนาคารขยะในการจัดการขยะให้ครอบคลุมสำหรับหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ซึ่งหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารและแลกเปลี่ยนข่าวสารการบริการต่อประชาชนในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ในเรื่องธนาคารขยะ

“...ทางอบต.คลองหรีงได้มีการทำน้ำหมักชีวภาพไว้ที่หน่วยงานของเรา เนื่องจากเราต้องการเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชนในครัวเรือนของตำบลคลองหรีง เพื่อกระตุ้นการสร้างเครือข่ายในระบบการจัดการขยะให้มีการขยายไปอีกเรื่อย ๆ หากประชาชนต้องการน้ำหมักชีวภาพสามารถสั่งซื้อได้ที่หน่วยงานอบต.คลองหรีง รวมถึงได้มีโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพ หน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อมได้จัดสร้างโรงน้ำหมักชีวภาพโดยมีอบต.คลองหรีงสนับสนุนอุปกรณ์ในการทำน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรนาหม่อมและเจ้าหน้าที่อบต. คลองหรีง จะเป็นผู้ให้ความรู้และสาธิตแก่ประชาชน ในการทำน้ำหมักชีวภาพ...” (นพมาศ รักใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 21 มีนาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรีง ประกอบด้วย 1. เครือข่ายแนวราบ เกิดจากระดับองค์กรกับองค์กร คือหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อมได้จัดสร้างโรงน้ำหมักชีวภาพโดยมีองค์การ

บริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ได้มีงบประมาณอุดหนุนอุปกรณ์เข้ามาสนับสนุนโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพ คือ ถังน้ำและกากน้ำตาล และเกิดจากระดับบุคคลกับบุคคล คือ เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรนาหม่อม ประสานงานร่วมกับทางประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเป็นเครือข่าย โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรนาหม่อมและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะเป็นผู้ให้องค์ความรู้และสาธิตวิธีการทำน้ำหมักชีวภาพกับประชาชนในชุมชนคลองหรั่งที่สนใจในการทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะมูลฝอยและคริวเรือน

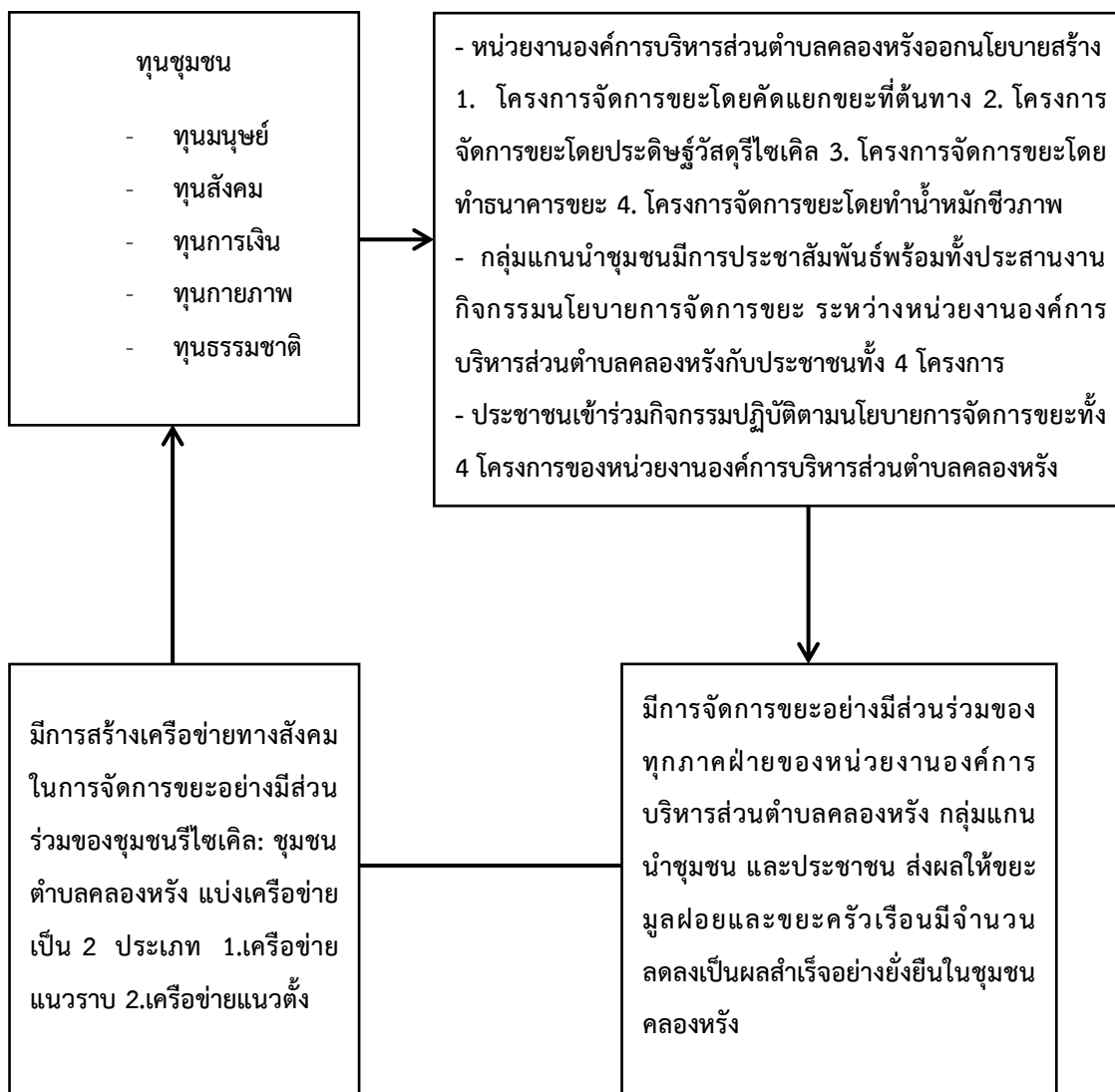
2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากระดับองค์กรกับบุคคล คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ทำหน้าที่ประสานงานกับระดับบุคคล คือ ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง โดยหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีการทำน้ำหมักชีวภาพและจำหน่ายน้ำหมักชีวภาพไว้ที่หน่วยงาน เพื่อสร้างเครือข่าย จึงอนุญาตให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้เข้ามาซื้อเพื่อไปใช้ในครัวเรือนให้เกิดประโยชน์ ซึ่งหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนในชุมชนคลองหรั่งในเรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพ

โครงสร้างสำหรับการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนไร้ขีดเคิล : ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

สรุปได้ว่า การจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งที่ประสบความสำเร็จนั้นโดยพื้นฐานแล้วมาจากปัจจัยภายในก้อนุมน คือทุนชุมชน ทุนชุมชนต้องมีสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่มีความสามัคคีทำให้เกิดความเข้มแข็งทางชุมชน ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ การร่วมกันแก้ปัญหาขยะโดยสร้างองค์ความรู้การจัดการขยะ 2) ทุนสังคม การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมการจัดการขยะ 3) ทุนกายภาพ ระบบจากการจัดการขยะที่ส่งผลต่อระบบโครงสร้างพื้นฐาน 4) ทุนธรรมชาติ ระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมาอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม 5) ทุนการเงิน ระบบการจัดการขยะซึ่งสามารถสร้างรายได้เสริมในการดำรงชีพ ส่งผลให้การจัดการขยะทั้ง 4 โครงการ 1. โครงการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง 2. โครงการจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุไร้ขีดเคิล 3. โครงการจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ 4. โครงการจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ สามารถมีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ

เกิดจากระดับบุคคล คือ ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรนาหม่อม กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุไร้ขีดเคิล กลุ่มประชาชนในชุมชนคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 องค์กร คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง หน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม โรงเรียน วัด ทำให้มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ โดยได้มีการประสานงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการรณรงค์ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง

โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่ายของหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กลุ่มแกนนำชุมชน และประชาชน ส่งผลให้ขยะมูลฝอยและขยะครัวเรือนมีจำนวนลดลงเป็นผลสำเร็จอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองหรั่ง นำไปสู่การเชื่อมโยงเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นการสร้างเครือข่ายแนวราบ และเครือข่ายแนวตั้งขึ้นมา โดยเครือข่ายแนวราบ เกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย ส่วนเครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ และอาชีพประสานกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนพร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร จึงส่งผลทำให้เกิดเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

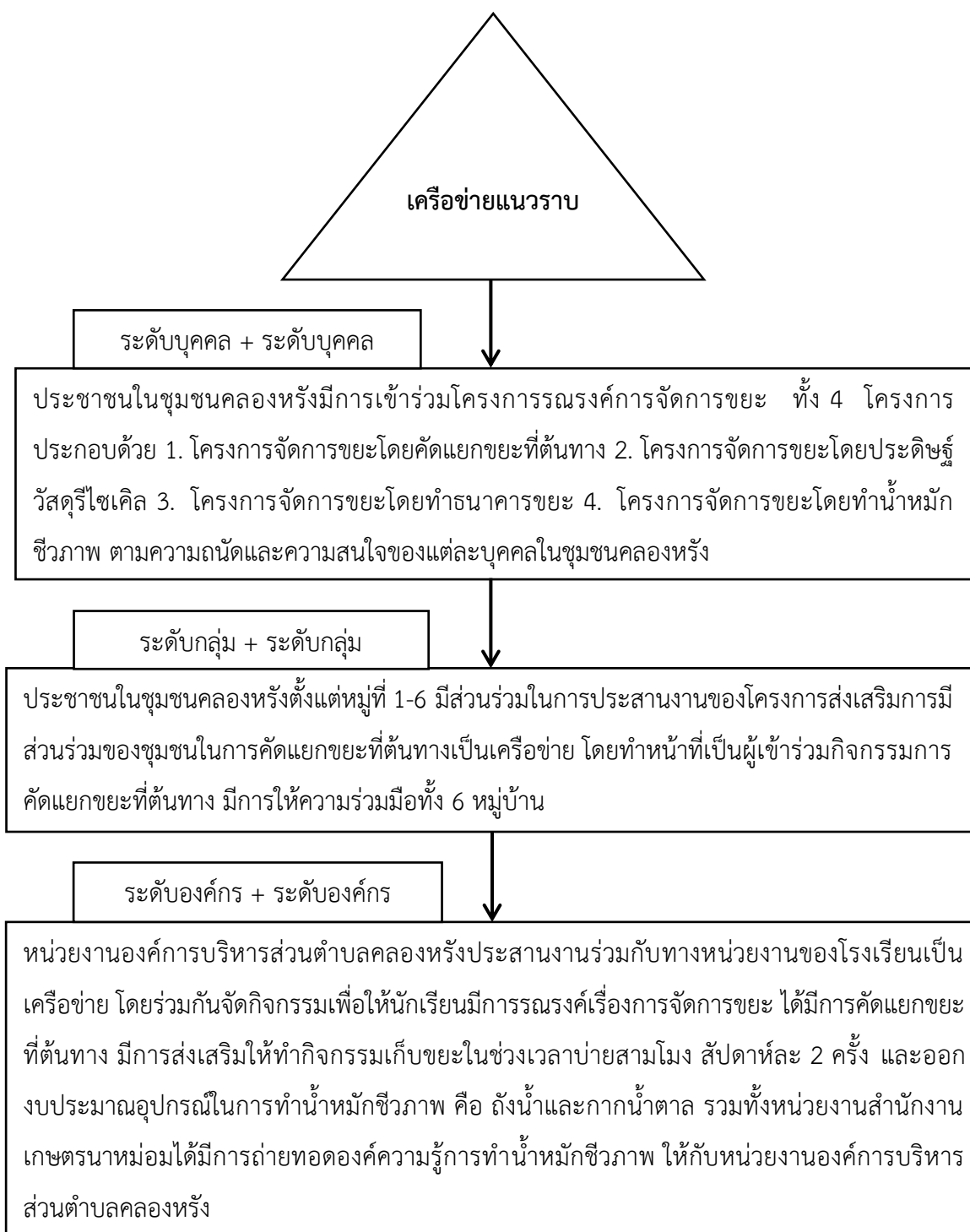
ภาพที่ 13 แสดงโครงสร้างสำหรับการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหริ่ง

ที่มา : สรุปโครงสร้างสำหรับการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหริ่งโดยผู้วิจัย ปสุตา มัทวกาญจน์

ภาพที่ 14 โมเดลการสร้างเครือข่ายแนวตั้งในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล:
ชุมชนตำบลคลองหรีง

ที่มา : สรุปีโมเดลการสร้างเครือข่ายแนวตั้งในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล:
ชุมชนตำบลคลองหรีงโดยผู้วิจัย ปสุตา มัทวกาญจน์

ภาพที่ 15 โมเดลการสร้างเครือข่ายแนวราบในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
ริเซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหริ่ง

ที่มา : สรุปรูปโมเดลการสร้างเครือข่ายแนวราบในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
ริเซเคิล : ชุมชนตำบลคลองหริ่งโดยผู้วิจัย ปสุตา มัทวากาญจน์

2.2 การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหริ่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมที่สามารถทำให้ชุมชนริเซเคิลมีการขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหริ่งมากขึ้น ซึ่งริเริ่มจากการที่รัฐออกนโยบายให้มีการบริหารจัดการขยะโดยให้เงินสนับสนุนกับหน่วยงานท้องถิ่น คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจึงพร้อมใจกันแก้ไขปัญหาขยะโดยจัดสร้างโครงการรณรงค์ขยะพร้อมทั้งคิดการรณรงค์เรื่องการจัดการขยะร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชน คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน ประชาชนในพื้นที่ได้ทำหน้าที่ในการรณรงค์เรื่องการจัดการขยะเช่นกัน โดยเป็นผู้เข้าร่วมในกิจกรรมการรณรงค์ขยะ ซึ่งหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนก็ได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมรณรงค์ขยะเหมือนกับประชาชนในชุมชนคลองหริ่ง ทั้งนี้เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเรื่องขยะในตำบลคลองหริ่งให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วย คือ หน่วยงานสำนักงานเกษตรนาม่อม ได้ทำหน้าที่ในการจัดสร้างโรงน้ำหมักชีวภาพและให้องค์ความรู้และสาธิตวิธีการในการทำน้ำหมักชีวภาพให้กับชุมชนคลองหริ่ง สถานีอนามัย โรงเรียน และวัด ได้ทำหน้าที่ให้มีการรณรงค์การคัดแยกขยะที่ต้นทางในหน่วยงานของตนเอง ศูนย์เด็กเล็กได้ทำหน้าที่ให้มีการรณรงค์การคัดแยกขยะที่ต้นทางในหน่วยงานของตนเองรวมทั้งการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหริ่ง ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1. การจัดการขยะโดยเครือข่ายการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดยหมู่ที่ 1 บ้านคลองหริ่งได้มีการคัดแยกขยะที่ดีที่สุด เพราะมีเครือข่ายการคัดแยกขยะที่เข้มแข็งโดยกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหริ่ง หมู่ที่ 1 บ้านคลองหริ่ง ได้ให้ความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการคัดแยกขยะไปยังหมู่ที่ 2 – 6 อย่างครอบคลุม เนื่องจากมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ทุกหมู่บ้านจากหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำ เพราะเป็นโครงการที่จะต้องรณรงค์

2. การจัดการขยะโดยเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โดยหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งได้เป็นต้นแบบในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลไปยังหมู่ที่ 2 – 6 แต่ยังไม่ครอบคลุมในหมู่ที่ 2-6 เนื่องจากมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้กับหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งเป็นที่ตั้งเฉพาะ ทำให้ประชาชนในหมู่ที่ 2-6 สนใจที่จะเรียนรู้การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลเป็นบางจำนวนคน

3. การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำธนาคารขยะ โดยหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งได้มีโครงการการทำธนาคารขยะ ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายไปยังหมู่ที่ 2 – 6 แต่ยังไม่ครอบคลุมในหมู่ที่ 2-6 เนื่องจากมีการจัดตั้งโครงการธนาคารขยะไว้ที่หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งเป็นที่ตั้งเฉพาะ ทำให้ประชาชนในหมู่ที่ 2-6 สนใจที่จะเรียนรู้การทำธนาคารขยะเป็นบางจำนวนคน

4. การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ โดยโรงเรียนน้ำหมักชีวภาพได้จัดตั้งขึ้น ณ หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง และหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีการคิดค้นจากการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้มีการใช้ขยะอินทรีย์มาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ นำไปสู่การพัฒนาโดยสร้างเป็นเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะมีการจัดตั้งโรงเรียนน้ำหมักชีวภาพที่มีคุณภาพสูง ทั้งยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพที่รู้จักจริงโดยหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม และยังมีหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้ามาให้ความร่วมมือโดยสนับสนุนงบประมาณอุปกรณ์คือ ถังน้ำและกากน้ำตาล ทำให้กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะสามารถเข้าใจถึงหลักการทำน้ำหมักชีวภาพอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด การเผยแพร่ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจึงครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดโดยทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพไปยังอีก 5 หมู่บ้านอย่างครอบคลุม เนื่องจากริเริ่มมาจากการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้มีการใช้ขยะอินทรีย์มาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ

“...การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนรีไซเคิลคลองหรั่ง ได้มีการขยายอย่าง ต่อเนื่อง จากเดิมที่กระจุกตัวอยู่แต่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาต่อยอดในการจัดการขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะ การทำน้ำหมักชีวภาพ ขยายไปยังหมู่อื่นๆอีก 5 หมู่ จากแต่ก่อนที่จัดการขยะอยู่ในกลุ่มเล็กๆ ตอนนี่ก็มีการขยายตัวในกลุ่มคนที่กว้างขึ้น ซึ่งผลสำเร็จมาจากร่วมด้วยช่วยกัน ในหลายหน่วยงาน กลุ่มแกนนำ และประชาชนในคลองหรั่ง...” (สันติ พรหมรักษ์ สัมภาษณ์วันที่ 23 มีนาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า ปัจจุบันชุมชนริโซเคิลมีการขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะได้ครอบคลุมและทั่วถึงกว่าในอดีต ตั้งแต่สมัยก่อนที่มีการจัดการขยะกระจุกตัวอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งเพียงเท่านั้น เนื่องมาจากการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย องค์กรการบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ได้มีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยมีการประสานงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการรณรงค์ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ โครงการที่มีการขยายเครือข่ายได้ดีที่สุด มี 2 โครงการ ได้แก่ โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทางและโครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ เนื่องจากเป็นโครงการที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีชุมชนได้ทั่วถึงภายในพื้นที่ตนเองให้เข้มแข็งก่อนแล้วจึงสามารถขยายไปยังพื้นที่อาณาเขตอื่น ๆ ในชุมชนได้ ซึ่งเกิดจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ไม่ยากเกินไปและเห็นภาพได้ชัด

2.3 ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของ ชุมชนริโซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า 1. มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน เห็นได้ชัดว่า ทางหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์กรการบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในเรื่องขยะมูลฝอยและขยะครัวเรือน จึงนำมาสู่การแก้ไขปัญหาโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพให้เป็นเครือข่ายภายในชุมชนคลองหรั่ง

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง ตัวอย่างคือ รูปแบบกิจกรรมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

โครงการธนาคารขยะ กิจกรรมประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลและกิจกรรมการทำน้ำหมักชีวภาพที่ศาลาโดม ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง โดยทางหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ต่างมีการรวมกลุ่มกันเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อให้มีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วน

3. มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงิน ประโยชน์ของการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพในชุมชนคลองหรั่งนั้นสามารถสร้างมูลค่ารายได้จากการนำขายในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งและส่งออกไปยังตำบลข้างเคียงในอำเภอนาหม่อมได้ รวมทั้งยังเป็นผลดีต่อระบบสาธารณสุขในครัวเรือนและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย จึงเป็นเหตุจูงใจที่ทำให้ทางหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยทางหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ต่างมีการร่วมรับรู้ในปัญหาขยะครัวเรือน จึงมีการร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจโดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งมีการประชุมเรื่องการจัดทำขยะในการออกแบบกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ กับกลุ่มแกนนำชุมชน ซึ่งกลุ่มแกนนำชุมชนเป็นตัวแทนของประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง และร่วมลงมือปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนได้ร่วมมือ ร่วมใจกันเพื่อให้เกิดการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะและการทำน้ำหมักชีวภาพอย่างเข้มแข็ง

5. มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ อย่างที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นแกนนำในเรื่องการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะรวมถึงการทำน้ำหมักชีวภาพ โดยความรู้

เฉพาะทางในการแก้ไขปัญหาขยะ ทั้งกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งอาจยังมีความรู้ไม่เพียงพอ จึงทำให้ต้องมีการสาธิต ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าว เมื่อสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนในพื้นที่ได้ ผลลัพธ์ที่ออกมาทำให้มีการผนึกกันเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยและขยะครัวเรือนในท้องถิ่น

6. มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย อย่างการที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจัดกิจกรรมการคัดแยกขยะที่ต้นทาง การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล การทำธนาคารขยะรวมถึงการทำน้ำหมักชีวภาพ กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งต้องมีส่วนร่วมเข้าร่วมเพื่อทำให้กิจกรรมดังกล่าวสำเร็จ

7. มีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยทางหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ได้มีการประสานงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการรณรงค์ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล และเพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็น ด้สร้างข้อสรุป ซึ่งสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ของการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล และการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาที่มาของชุมชนรีไซเคิล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากบทที่ 4 ผลการวิจัยดังนี้

1. การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรีงให้กลายเป็นชุมชนรีไซเคิล

1.1 ที่มาของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรีง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า แต่แรกเริ่มนั้นได้มีการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในชุมชนคลองหรีงจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางในหมู่ที่ 1 เกิดขึ้นได้โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง ได้ออกนโยบายกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท 1) ขยะทั่วไป 2) ขยะอินทรีย์ 3) ขยะรีไซเคิล 4) ขยะพิษ การจัดเก็บนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิล ถ้าไม่คัดแยกขยะก็ จะไม่มีการจัดเก็บขยะให้ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการคัดแยกขยะแล้วก็นำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัตถุดิบเครื่องใช้ ธนาคารขยะ และการทำน้ำหมักชีวภาพ 4 ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการขยะของชุมชนคลองหรีงประสบความสำเร็จ สำหรับหมู่ที่ 1 จะเป็นรูปธรรมที่สุดเพราะประสบผลสำเร็จในการจัดการขยะอย่างเข้มแข็งทำให้ได้รับรางวัล หมู่ที่ 1 จึงเป็นชุมชนรีไซเคิล คือ ชุมชนต้นแบบ เป็นกระบวนการคัดแยกขยะทั้งระบบของตำบลคลองหรีงขยายไปยังอีก 5 หมู่บ้าน มีนโยบายให้หน่วยงานกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนภายในชุมชนมารวมตัวกันอย่างมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำนโยบายการจัดการ

ขยะ โดยหน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลนาหม่อม สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด และศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน รวมทั้งประชาชนภายในชุมชน ชลลองหรั่งทั้ง 6 หมู่บ้าน

1.2 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนชลลองหรั่งนั้นได้ริเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ซึ่งภาครัฐได้มีนโยบายจัดให้ขยะเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตเป็นอยู่ของประชาชน ภาคท้องถิ่นจึงเป็นผู้คิดค้นการแก้ไขปัญหาขยะดังกล่าวร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชน รวมไปถึงประชาชนในชุมชน ภายใต้โครงการรณรงค์การคัดแยกขยะที่ต้นทางดังกล่าวเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลชลลองหรั่งที่จะให้ทุกหมู่บ้าน โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนก็ต้องเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติร่วมในโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางดังกล่าวเหมือนกัน ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการคัดแยกขยะริเริ่มจากโครงการโดยกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท โดยให้ประชาชนในชุมชนชลลองหรั่งได้มีการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

1) ขยะทั่วไป (ให้ครัวเรือนนำขยะทั่วไปใส่ถุงสีที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน ขนาดถุงไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไปมัดปากถุงให้เรียบร้อยและนำมาวางไว้หน้าบ้านตามวัน เวลาที่องค์การบริหารส่วนตำบลชลลองหรั่งกำหนดเพื่อที่รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลชลลองหรั่งจะเข้าไปเก็บขยะให้ตามห้วงเวลาที่กำหนด)

2) ขยะอินทรีย์ (ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ โดยการเรียนรู้วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม)

3) ขยะรีไซเคิล (เก็บรวบรวมที่ครัวเรือนจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะภายในหมู่บ้าน เดือนละ 1 ครั้ง)

4) ขยะพิษ (มีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลชลลองหรั่งจัดวางถังขยะมีพิษพร้อมติดสติ๊กเกอร์ภาพขยะมีพิษให้เห็นได้ชัดเจนวางไว้ ณ ศาลาอเนกประสงค์แต่ละหมู่บ้าน และรถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลชลลองหรั่งจะเข้าไปจัดเก็บขยะอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เพื่อนำมาพักไว้ ณ จุดพักขยะพิษข้างวัดแม่เปี้ยะและจะนำขยะพิษไปทำลาย ณ สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 12 สงขลา ปีละ 1 ครั้ง)

1.3 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า กลุ่มแกนนำในการจัดการขยะตำบลคลองหรั่งมีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลได้ริเริ่มมาจากการที่ภาคท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้เข้าร่วมโครงการไปศึกษาดูงาน การจัดการขยะของจังหวัดนครปฐม จึงเกิดความคิดเอาหลักการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของจังหวัดนครปฐมมาปรับใช้กับพื้นที่ในตำบลคลองหรั่ง โดยได้ให้กลุ่มแกนนำของชุมชนคลองหรั่งได้ไปเรียนรู้การประดิษฐ์โดยใช้ขยะทั่วไปและขยะรีไซเคิลมาทำหมวก ผู้ที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ และสาธิตการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล คือ เจ้าหน้าที่ที่ประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลของจังหวัดนครปฐมนั่นเอง ซึ่งวิทยากรจากจังหวัดนครปฐมได้เดินทางมาให้ความรู้กับกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง เมื่อกลุ่มแกนนำชุมชนในชุมชนคลองหรั่งได้มีฐานความรู้ในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลจึงสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้กับประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง ทำให้เกิดเป็นการจัดการขยะโดยเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลขึ้นมาไม่ชุมชนขึ้นมา ในส่วนของเตาชีวมวลก็จะมีการไปดูงานจากอำเภอบางกล่ำจึงได้นำแนวคิดมาประยุกต์กับชุมชนคลองหรั่งของตนเอง ซึ่งกลุ่มแกนนำชุมชนที่ได้เข้าไปศึกษาดูงานจะนำความรู้ดังกล่าวมาสาธิตวิธีการทำเตาชีวมวลในชุมชนคลองหรั่งเช่นกัน โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนได้เป็นผู้ปฏิบัติเข้าร่วมในกิจกรรมการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลดังกล่าวเหมือนกัน

1.4 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำธนาคารขยะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกต ผู้วิจัยค้นพบว่า โครงการธนาคารขยะได้ริเริ่มมาจากจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเล็งเห็นแล้วว่าประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้มีการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทางอย่างมีส่วนร่วม โดยมีการคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิลตามนโยบายแบบแผนของรัฐ ทำให้มีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งคิดค้นโครงการธนาคารขยะขึ้นมาเพื่อสานต่อนโยบายดังกล่าว ซึ่งภาคท้องถิ่น คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งทำหน้าที่จัดสร้างโครงการธนาคารขยะภายในชุมชนคลองหรั่งโดยการทำธนาคารขยะ กลุ่มแกนนำชุมชนทำหน้าที่ประสานงานในเรื่องการจัดการขยะโดยทำการประชาสัมพันธ์เรื่องการทำธนาคารขยะให้กับประชาชนในชุมชนคลองหรั่งเพื่อแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งทำหน้าที่ปฏิบัติเข้าร่วมโครงการธนาคารขยะ ซึ่งการทำธนาคารขยะนี้ไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของประชาชนเท่านั้นที่จะต้องปฏิบัติตาม โดยหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำชุมชนก็ต้องเข้าร่วมเป็นผู้ปฏิบัติร่วมในโครงการธนาคารขยะดังกล่าวเหมือนกัน จุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งมีการนำขยะรีไซเคิลไปขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีการจัดตั้งให้โครงการธนาคารขยะอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ณ ศาลาโดม พ่อค้าคนกลางจะมาที่ศาลาโดมเดือนละครั้ง ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะมีประจำอยู่

ในทุกหมู่บ้านของชุมชนคลองหรั่ง การประกอบกิจกรรมดังกล่าวจะต้องมีสมุดบัญชีฝากขยะรีไซเคิล จึงเห็นได้ชัดว่าหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มแกนนำชุมชน ประชาชน รวมทั้งพ่อค้าคนกลางต่างมีส่วนร่วมในการทำธนาคารขยะให้กลายเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชนคลองหรั่ง

1.5 การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การทำน้ำหมักชีวภาพได้ริเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง เมื่อประชาชนในทุกๆ หมู่ของชุมชนคลองหรั่งมีการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้วัตถุประสงค์อีกข้อของโครงการที่ให้ ประชาชนคัดแยกขยะอินทรีย์แล้วนำมาทำน้ำหมักชีวภาพ โดยใช้จำพวกขยะเปียกที่เป็นเศษพืชผัก ผลไม้ มาหมัก โดยโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพได้จัดตั้งขึ้น ณ หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง และหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปียะ โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีการคิดค้นจากการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้มีการใช้ขยะอินทรีย์มาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ นำไปสู่การพัฒนาโดยสร้างเป็นเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปียะได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะมีการจัดตั้งโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพที่มีคุณภาพสูง ทั้งยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพที่รู้จักจริงโดยหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม และยังมีหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้ามาให้ความร่วมมือโดยสนับสนุนงบประมาณอุปกรณ์ คือ ถังน้ำและกากน้ำตาล

2. การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

2.1 เครือข่ายชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การจัดการขยะของชุมชนคลองหรั่งที่ประสบความสำเร็จนั้นโดยพื้นฐานแล้วมาจากปัจจัยภายในเกื้อหนุน คือทุนชุมชน ทุนชุมชนจะต้องมีสภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางชุมชน ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ การร่วมกันแก้ปัญหาขยะโดยสร้างองค์ความรู้การจัดการขยะ 2) ทุนสังคม การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมการจัดการขยะ 3) ทุนกายภาพ ระบบจากการจัดการขยะที่ส่งผลต่อระบบโครงสร้างพื้นฐาน 4) ทุนธรรมชาติ ระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมาอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม 5) ทุนการเงิน ระบบการจัดการขยะซึ่งสามารถสร้างรายได้เสริมในการดำรงชีพ ส่งผลให้การจัดการขยะทั้ง 4 โครงการ 1. โครงการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง 2. โครงการจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล 3. โครงการจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ 4. โครงการจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ สามารถมีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ โดยโครงสร้างสำหรับ

การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง เกิดจากระดับบุคคล คือ ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรนาหม่อม กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล กลุ่มประชาชนในชุมชนคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 องค์กร คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง หน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม โรงเรียน วัด ซึ่งความสัมพันธ์ของหน่วยงาน แกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชนคลองหรั่งทำให้มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ โดยได้มีการประสานงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการรณรงค์ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ ส่งผลทำให้มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นการสร้างเครือข่ายแนวราบและ เครือข่ายแนวตั้งขึ้นมา โดยเครือข่ายแนวราบ เกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย ส่วนเครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ และอาชีพประสานกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร จึงส่งผลทำให้เกิดเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง อย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นมา

2.2 การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหรั่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า ปัจจุบันชุมชนรีไซเคิลมีการขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะได้ครอบคลุมและทั่วถึงกว่าในอดีต ตั้งแต่สมัยก่อนที่มีการจัดการขยะกระจุกตัวอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งเพียงเท่านั้น เนื่องมาจากการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย หน่วยงาน คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง สำนักงานเกษตรนาหม่อม สถานีอนามัย โรงเรียน วัด ศูนย์เด็กเล็ก กลุ่มแกนนำชุมชน คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ได้มีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยมีการประสานงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการรณรงค์ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ ทำให้การขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนตำบลคลองหรั่งในระดับที่มั่นคงกว่าเดิม

2.3 ปัจจัยความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของ ชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนตำบลคลองหรั่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า

1) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน

2) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

3) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน

4) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย

5) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน

6) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน

7) หน่วยงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การสร้างความเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริเชเคิล: ชุมชนคลองหรั่ง โดยมีข้อค้นพบว่า ชุมชนคลองหรั่งได้มีทุนชุมชนที่เข้มแข็งส่งผลให้มีองค์กรหน่วยงาน กลุ่มแกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง เป็นองค์ประกอบที่ทำให้การสร้างเครือข่ายในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมมีความก้าวหน้าอย่างมั่นคงมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมเริ่มจากระดับบุคคล คือ ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรนาหม่อม กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่อนามัย ผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล กลุ่มประชาชนในชุมชนคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 องค์กร คือ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง หน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม โรงเรียน วัด ทำให้มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ โดยได้มีการประสานงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในโครงการรณรงค์ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โครงการรณรงค์การจัดการขยะโดยทำธนาคารขยะ โครงการ

รณรงค์การจัดการขยะโดยทำน้ำหมักชีวภาพ ส่งผลให้ขยะมูลฝอยและขยะครัวเรือนมีจำนวนลดลงเป็นผลสำเร็จอย่างยั่งยืนในชุมชนคลองหรีง ซึ่งจะมีกิจกรรมโครงการบริหารจัดการขยะที่เป็นกิจกรรมโชว์ผลงานทั้ง 4 โครงการให้กับประชาชนทั้งในชุมชนคลองหรีงและนอกพื้นที่ มีความประสงค์เพื่อให้ประชาชนเห็นระบบการจัดการขยะของชุมชนคลองหรีงที่มีประสิทธิภาพ โดยในกิจกรรมจะประกอบไปด้วยการให้องค์ความรู้และสาธิตตัวอย่าง ระบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมนำไปสู่ให้มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นการสร้างเครือข่ายแนวราบและเครือข่ายแนวตั้งขึ้นมา โดยเครือข่ายแนวราบ เกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย คือ เกิดจากระดับกลุ่มกับกลุ่ม โดยกลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลทั้งการทำหมวกรีไซเคิลและเตาชีวมวล มีส่วนร่วมในการประสานงานของการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลเป็นเครือข่าย ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และสาธิตวิธีการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ทั้งการทำหมวกและเตาชีวมวลของชุมชนคลองหรีง ส่วนเครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ และอาชีพประสานกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร คือ เกิดจากระดับกลุ่ม โดยกลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลทั้งการทำหมวกรีไซเคิลและเตาชีวมวล ทำหน้าที่ประสานงานกับระดับบุคคล คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรีงและนอกพื้นที่ โดยกลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลได้ทำหน้าที่สำหรับการแลกเปลี่ยนให้ความรู้และสาธิตในการทำหมวกรีไซเคิลและเตาชีวมวล ทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงได้เข้ามาร่วมกิจกรรมพร้อมทั้งยังชักชวนประชาชนในนอกพื้นที่ให้มาเข้าอีกด้วย ผู้วิจัยยังได้สังเกตเห็นว่ากลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลและประชาชนทั้งในชุมชนคลองหรีงและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ได้มีการรับจ้างทำหมวกรีไซเคิลเป็นอาชีพเสริมของตนเอง

โดยผู้วิจัยยังมีข้อค้นพบ ในเรื่องการขยายเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะของชุมชนรีไซเคิล: ชุมชนคลองหรีง ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) การจัดการขยะโดยเครือข่ายการคัดแยกขยะที่ต้นทาง โดยหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงได้มีการคัดแยกขยะที่ดีที่สุด เพราะมีเครือข่ายการคัดแยกขยะที่เข้มแข็งโดยกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรีง หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีง ได้ให้ความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการคัดแยกขยะไปยังหมู่ที่ 2-6 อย่างครอบคลุม เนื่องจากมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ทุกหมู่บ้านจากหน่วยงานท้องถิ่นและกลุ่มแกนนำ เพราะเป็นโครงการที่จะต้องรณรงค์ 2) การจัดการขยะโดยเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล โดยหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีงได้เป็นต้นแบบในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลไปยังหมู่ที่ 2-6 แต่ยังไม่ครอบคลุมในหมู่ที่ 2-6 เนื่องจากมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้กับหมู่ที่ 1

บ้านคลองหรั่งเป็นที่ตั้งเฉพาะ ทำให้ประชาชนในหมู่ที่ 2-6 สนใจที่จะเรียนรู้การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลเป็นบางจำนวนคน ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นว่าควรให้กลุ่มแกนนำประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลมาถ่ายทอดองค์ความรู้การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลให้แก่ชุมชนในคลองหรั่ง อีก 5 หมู่บ้าน อย่างเป็นทางการเพื่อที่จะให้มีการขยายเครือข่ายอย่างครอบคลุมของเครือข่ายในแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากประชาชนที่ยังไม่มีองค์ความรู้การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลในพื้นที่ตนเองจะได้รับการถ่ายทอดวิถีภูมิปัญญาชาวบ้านได้อย่างสะดวกกว่า 3) การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำธนาคารขยะ โดยหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งได้มีโครงการการทำธนาคารขยะทำให้เกิดการขยายเครือข่ายไปยังหมู่ที่ 2-6 แต่ยังไม่ครอบคลุมในหมู่ที่ 2-6 เนื่องจากมีการจัดตั้งโครงการธนาคารขยะไว้ที่หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งเป็นที่ตั้งเฉพาะ ทำให้ประชาชนในหมู่ที่ 2-6 สนใจที่จะเรียนรู้การทำธนาคารขยะเป็นบางจำนวนคน ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นว่าควรให้เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งควรมีการขยายเครือข่ายการทำธนาคารขยะไปยังอีก 5 หมู่บ้าน โดยประสานงานระหว่างกลุ่มแกนนำชุมชนกับพ่อค้าคนกลางที่ประจำอยู่ในทุกหมู่ของชุมชนคลองหรั่ง จะส่งผลให้มีการขยายเครือข่ายธนาคารขยะอย่างครอบคลุมในชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งการทำธนาคารขยะจะเป็นผลดีต่ออีก 5 หมู่บ้าน เนื่องจากการทำธนาคารขยะนั้นมีการจัดการขยะรีไซเคิลส่งขายอย่างเป็นระบบ ทั้งมีความเป็นธรรมด้านราคาขายมากกว่าการขายให้พ่อค้าคนกลางต่อคน 4) การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดตั้งโรงเรียนน้ำหมักชีวภาพเพื่อทำเป็นศูนย์น้ำหมักชีวภาพอยู่ในอาณาเขต ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะ ทำให้กลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง หมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะ สามารถเข้าใจถึงหลักการทำน้ำหมักชีวภาพอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด เพราะอาณาเขตในพื้นที่การทำน้ำหมักที่ได้มีมาตรฐานการรับรองการสร้างโรงเรียนจากจากหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์จากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ซึ่งมีอาณาเขตอยู่ติดกับพื้นที่ภายใต้ครัวเรือนของประชาชน ในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะ การเผยแพร่ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจึงครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดโดยทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพไปยังอีก 5 หมู่บ้านอย่างครอบคลุม เนื่องจากริเริ่มมาจากการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้มีการใช้ขยะอินทรีย์มาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ 5) กลุ่มประชาชนที่เข้าร่วมการจัดการขยะให้มีการขยายเครือข่ายเกิดขึ้นในการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล พบว่าส่วนใหญ่่นั้นจะเป็นกลุ่มแม่บ้านที่มีเวลาว่าง ได้มาทำการรวมกลุ่มกัน โดยเฉพาะหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง จะมีการนัดกันประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลที่นำมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ ออกมาเป็น หมวก ณ บ้านของกลุ่มแม่บ้าน 6) การขยายเครือข่ายสำเร็จได้โดยมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านส่งต่อในรูปแบบบุคคล และกลุ่มกันในชุมชนคลองหรั่ง

งานวิจัยเรื่อง ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา สอดคล้องกับ งานของเจตน์สฤกษ์ สันขพันธ์ เก็ดถวา บุญปรากฏ ปัญญา เทพสิงห์ และเกษตรชัย และหิม (2560) ได้อธิบายอย่างน่าสนใจไว้ว่า ปริมาณของขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นขยะที่ใช้ในครัวเรือน ซึ่งนับวันจะทวีคูณขึ้นเป็นจำนวนมาก หากไม่มีวิธีการกำจัดที่ดี นั่นคือการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ส่วนในการจัดการโดยภาครัฐที่จะดำเนินงานต่อเนื่อง เพื่อให้ครบวงจรก็ต้องสร้างเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติถ่ายทอดไปยังผู้นำ ชุมชนซึ่งต้องลงไปปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม ดังนั้น ผู้นำของกัมปงไอเออร์ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน งบประมาณจะต้องช่วยกันในการรณรงค์ให้มีการเก็บขยะทุกครัวเรือนลงถังขยะทุกวัน เพื่อให้หน่วยงานของรัฐมาเก็บไปกำจัด ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก ชุมชนมองว่า หากไม่จัดการขยะให้เรียบร้อย จะส่งผลให้ขยะลอยไปมาอยู่บริเวณบ้านเรือน ภายในชุมชนนั่นเอง ดังนั้น ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครัวเรือน

ดังที่กรภัทร ชันไชย (2552) กล่าวถึงประเภทของเครือข่ายทางสังคมไว้อย่างน่าสนใจว่า การจำแนกประเภทเครือข่ายทางสังคมเริ่มต้นพิจารณาจากสมาชิก พื้นที่ กิจกรรม วัตถุประสงค์และโครงสร้างการดำเนินงานเป็นหลัก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1. เครือข่ายแนวราบ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลในระดับเดียวกันร่วมประสานกันเป็นเครือข่าย 2. เครือข่ายแนวตั้ง เกิดจากการนำพาผู้คนที่มีความหลากหลายทางระดับฐานะ และอาชีพประสานกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยน พร้อมทั้งกระจายข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

เหมือนที่ (Carolan, 2014, pp.4-5) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่าเครือข่ายทางสังคม หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ซึ่งเป็นกลุ่มของบุคคลหรือตัวแสดง (Actors) รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ actors และความสัมพันธ์ระหว่าง Actors การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ประกอบด้วย

1) Actor ศูนย์กลางของการวิเคราะห์เครือข่ายคือความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยของสังคมที่เรียกว่า social units หรือ Actors และผลลัพธ์ที่เกิดจากการเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์นั้น

2) Ties เชื่อมโยง Actors เข้าด้วยกัน เป็นการเชื่อมโยงแบบใด เช่น

a. การคุยกันหรือส่งข้อความถึงกัน (Behavioral Interaction)

b. การพักอาศัยอยู่ในทำเลเดียวกัน การนั่งทานข้าวด้วยกัน (Physical Connection)

c. การเรียนชั้นเดียวกัน การอยู่ในกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน (Association of Affiliation)

d. การเห็นว่าบุคคลนั้นเป็นเพื่อนหรือศัตรู (Evaluation of One Person by Another)

e. การรู้ว่าบุคคลนั้นเป็นหัวหน้าหรือลูกน้อง หรือตำแหน่งหน้าที่ใด (Formal Relations)

f. การมีทางเลือกที่สามารถเลือกได้ (Moving Between Places or Status)

3) Groups ระดับพื้นฐานของเครือข่ายสังคมคือการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือตัวแสดง ที่สร้างจุดเชื่อมโยงระหว่าง บุคคล 2 คน การเชื่อมโยงระหว่างบุคคล 2 คน ทำให้เกิด Dyad ซึ่งเป็นหน่วย พื้นฐานของการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ดังนั้น Dyad จึงเป็นกลุ่มของ Actors ในขณะที่ Triads เป็น Triads of Actors. ซึ่งการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับ Dyads, Triads หรือ Subgroups

4) Relation ข้อมูลจะถูกรวบรวมจากหลาย ๆ จุดเชื่อมโยง หรือ Ties เพื่อให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่าง Actors ดังนั้นจึงมีการวัดหลาย ๆ ความสัมพันธ์ว่าเป็นกลุ่มของ Ties ที่เชื่อมโยงกัน ระหว่าง Actors ในกลุ่ม สำหรับกลุ่มของแต่ละบุคคลอาจวัดได้หลาย ๆ ความสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การทำธนาคารขยะควรกำหนดกฎ กติกาในการรับซื้อขยะให้ชัดเจน
2. การประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลเป็นผลดีกับรายได้ของครัวเรือนและสร้างจิตสำนึกด้าน สิ่งแวดล้อม ควรให้มีการรวมกลุ่มกันประดิษฐ์โดยขยายจากกลุ่มแม่บ้านไปยังโรงเรียน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรให้ความรู้กับคนในชุมชนในเรื่องผลกระทบของขยะ เพื่อจะได้จัดการขยะอย่าง เป็นระบบ และการนำขยะมาประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล นำไปขยายผลยังหมู่บ้านใกล้เคียงให้ครอบคลุม

2. ควรขยายกลุ่มการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิลจากกลุ่มแม่บ้านไปยังกลุ่มเยาวชน ซึ่งถือเป็น การสร้างความตระหนักในการจัดการขยะให้กับเยาวชนอันเป็นพลังสำคัญชุมชนในอนาคตที่จะช่วยในการ จัดการขยะตลอดจนขยะไปทำให้เกิดมูลค่าเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางเครือข่ายของชุมชน
2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการธนาคารขยะของชุมชนคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการจัดการขยะของชุมชน

บรรณานุกรม

- กรภัทร ชันไชย. (2552). *เครือข่ายทางสังคมกับกระบวนการพัฒนาชมรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพในอำเภอเขียงกลาง จังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.
- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2553). *การจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2555). *คู่มือแนวทางและข้อกำหนดเบื้องต้น การลดและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย*. กรุงเทพฯ: บริษัท อีชี จำกัด.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). *สถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงพาณิชย์. (2552). *คู่มือธุรกิจบริการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.
- กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรีง. (2561). *โครงการเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้เลือดออก ประจำปีงบประมาณ 2561*. ค้นเมื่อ 29 กุมภาพันธ์ 2561, จาก: localfund.happy.network.Org/paper/16144
- การสร้างและบริหารเครือข่ายในยุคปัจจุบัน*. (2558). ค้นเมื่อ 15 กันยายน 2561. จาก: <http://www.Linet.org/2008/index.php?option=content&task=view&id=768&Itemid=32>
- เกษม นครเขตต์. (2558). *เอกสารวิชาการ แนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม*. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2561, จาก: http://www.thindc.org/images/column_1325143518/Social%20Network%20Theory%20Dr_kasem.pdf
- คู่มือธุรกิจบริการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล*. (2557). ค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2561, จาก: http://www.thaifranchisecenter.com/download_file/download.php?id=741
- จาริณี แจ่มจำ. (2553). *การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี*. ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และณัฐชญา พวงทอง. (2559). *การศึกษาชีวิตครอบครัวและชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จิรชาย นาบุญมี. (2552). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินศูนย์เด็กเล็กในอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่*. การค้นคว้าแบบอิสระสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- จิรนนท์ พุทธา สยัมภู ไสทา. (2560). *การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน: บ้านตีนโนนเหนือ ตำบลห้วยป่าหวาย อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี*. ค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2561, จาก: http://gseda.nida.ac.th/nida/wp-content/uploads/2017/10/5-จิรนนท์-การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน_บทความ_แก้ไข-251060.pdf
- จีรศักดิ์ เจริญพันธ์ (2551). *การจัดการสาธารณสุขในชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. มหาสารคาม: สารคามการพิมพ์-สารคามเปเปอร์.
- เจตน์สถุษฐ์ สังข์พันธ์ เกิดถวา บุญปรากร ปัญญา เทพสิงห์ และเกษตรชัย และหิม. (2560). *การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน : กรณีศึกษากัมปงไอยเออร์ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม. ในการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 วันที่ 29 เมษายน 2560*. สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชิต นิลพานิช และกุลชน ธนาพงศธร. (2553). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชุตินา ตันนาราง บุญจง ขาวสิทธิวงษ์ และกานตพันธ์ พิศาลสุขสกุล (2554). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการมูลฝอยชุมชนในเขตเทศบาลนครสมุทรปราการ*. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*. 7 (2), 45-46.
- ฐิติชัย อธิคมกุลชัย และวิโรจน์ เกษภูลักษณะ (2558). *การสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจรับซื้อขยะรีไซเคิลในจังหวัดนครปฐม*. *Veridian E-Journal, Slipakorn University*. 8 (2), 2092-2110.
- ณิชา บุรณสิงห์. (2558). *การบริหารจัดการขยะ: กรณีจังหวัดสงขลาและกรุงเทพมหานคร*. ค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2561, จาก: <https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-015.pdf>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ทรงยศ สาโรจน์. (2551). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลองบางบัวของประชาชนชุมชนบางบัวเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมณฑลนคร, กรุงเทพฯ.
- ธนพฤษชัย ชามะรัตน์. (2555). *สถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม*. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2561, จาก: <http://v-reform.org/u-knowledges>
- ธเรศ ศรีสถิตย์. (2553). *วิศวกรรมการจัดการมูลฝอยชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชชัย เคหะบาล. (2555). *เครือข่ายทางสังคมกับการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพระดับตำบล*. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2561, จาก: <http://tdc.thailis.or.th/tdc/basic.php>
- นภวิศ บัวสรวง วาณิช สวาโย ไชยา บุญชิต และวาสนา แจ้งประจักษ์. (2551). *แนวทางการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยสำหรับอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน*. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- นิรันดร์ ยี่งวด. (2560). *การพัฒนาความรู้และความตระหนักในการจัดการขยะ สำหรับนิสิตสาขาวิชาเกษตรและสิ่งแวดล้อมศึกษาผ่านการมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัย โรงเรียนและชุมชน*. *Veridian E-Journal, Slipakorn University*. 10 (1), 770-785.
- แผนบริหารจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดสงขลา ระยะ 5 ปี. (2558). *แผนบริหารจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดสงขลา ระยะ 5 ปี (2558 – 2562)*. ค้นเมื่อ 15 กันยายน 2561, จาก: <http://slbkb.psu.ac.th/jspui/bitstream/2558/1121/1/%.pdf>
- ภัทรพร พลพนาธรรม ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุกใส. (2553). *เครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม*. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2561, จาก: <http://ssruir.ssru.ac.th/bitstream/ssruir/387/1/097-53.pdf>
- แผน 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง. 2559. ค้นเมื่อ 15 กันยายน 2561, จาก: http://www.khlongrhang.go.th/content/develop_plan/?page=1
- ปัญหาขยะสงขลา. (2561) ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2561, จาก: <https://www.hatyaifocus.com>
- พงษ์สมัญ คุณวโรตม์ วารุณีย์ จารุลักขณา และอนุศิษฐ์ คงคาววงศ์ประทีป. (2557). *เครือข่ายแรงงานสวนยางชาวอีสานในอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา*. โครงการงานวิจัยศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชุมชนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ไพบูลย์ ชายเกต วิณา นันทมนตรี กวีณา จงติตินนท์ ททลย์วัลลภ ไตรย์พัชน์ มยุรี พิมพ์งาน และ เสาวลักษณ์ ขุนเอียด (2553). *คู่มือการจัดการขยะมูลฝอยและวัสดุรีไซเคิล จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปทุมธานี
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สถาบันการจัดการบรรจุภัณฑ์และรีไซเคิลเพื่อสิ่งแวดล้อม.
- ศรัณย์ ฐิตารีย์ สุรศักดิ์ โตประสี ทัชญา วรรณบรรเดซ วรินรำไพ สารกุล และนรวัฒน์ ศรีเทพ. (2559). การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชน ในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสารสนเทศ*. 15 (2), 92-102.
- พริมพรรณ จันทูมา. (2557). ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของธนาคารขยะรีไซเคิล บ้านค่านางรวาย ตำบลค่าน้ำแขบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 6 (5), 94-107.
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. (2558). *การสร้างและบริหารเครือข่ายในยุคปัจจุบัน 2557*. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2561, จาก: <http://www.ldinet.org/2008/index.php?option=task=view&id=768&i>
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1*. ค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2561, จาก: <http://www.egov.go.th/th>
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2552). *Foresight Research โดยการสังเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์, จากผลงานวิจัยสาขาสังคมท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *แนวทางการพัฒนาทุนชุมชน*. กลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาทุนชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2553). *ร้อยคำที่ควรรู้: ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ*. กรุงเทพฯ: พลัง ปัญญา.
- อรรถัย ก๊กผล. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน* (2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประชุมช่าง.
- อรรถัย ก๊กผล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อริษา สโมสร. (2557). *เครือข่ายทางสังคมของทวยใต้ดินในตำบลหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- Carolan, B.V. (2014). *Social network analysis and education: Theory, methods & applications*. London: SAGE Publications.
- Department for International Development (DFID). (1999). *Sustainable Livelihood guidancesheets*. Retrieved March 1, 2009, From: http://www.opdc.go.th/content.php? menu_id=5&content_id=708
- Dijk, J.V. (2006). *The network society*. London: SAGE Publications.
- Liyao, A. (2008). *Community participation in government project: A case study of Mini Hydro-Electric Power Project (Huay Nam Rong) in Chattrakarn District, Phitsanulok Province [In Thai]*. Unpublished term paper, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration.
- Sopchokchai, O. (2007). *Lukkan Barihan Ratchakan Bapmisuanruam [In Thai]*. Retrieved March 1, 2009, From: http://www.opdc.go.th/content.php? menu_id=5&content_id=708

บุคลากรกรม

- เขียน บุญผล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- คณาทร คงทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- จำลอง ขุนเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ณัฐภาค ชูสง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา.
- ถาวร ยกถาวร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ธन्छ ยอดประสิทธิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- นพมาศ รักใหม่ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- บำรุง พรหมเจริญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ประภาพ ศิริชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ภิญโญ พรหมสุวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- ภูวนาท รัฐเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- รุ่งทิวิาท ชนะสิทธิ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- สงบ สมศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบลคลอง
หรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สงวน อินทชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สมพร พรหมสุวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สันติ พรหมรักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สิโรจน์ เพ็ชรเทพ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สุธา สมนวน (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

อำพน ขุนเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

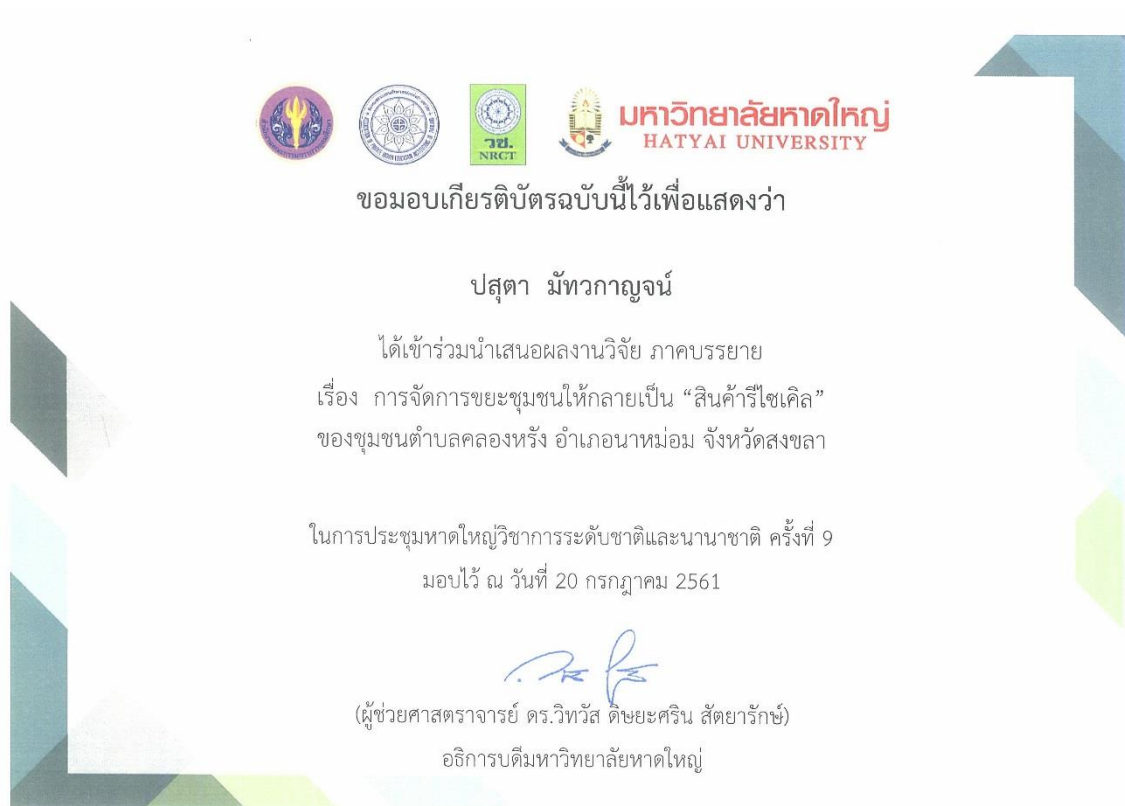
อุบล สมทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายงานประชุมบทความวิชาการ

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับให้นำเสนอบทความ

1. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9 “The 9th Hatyai National and International Conference” ระหว่างวันที่ 20-21 กรกฎาคม 2561 ณ ห้อง Blue Ocean hall อาคารคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

การจัดการขยะชุมชนให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ของชุมชนตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา¹

Community Waste Management "Recycled Products" of the community of Khlong
Luang, Namom District, Songkhla Province

¹เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ชุมชนรีไซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมี
ส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ปสุตา มัททวากุญณ์^{1*}, เกตถวา บุญปราวการ² และกานดา จันทรย์แย้ม³

Pasuta Mathawakarn^{1*}, Kettawa Boonprakarn² and Kanda Junyam³

¹ นักศึกษาปริญญาโทสาขาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹ Graduate students Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla
University, Hat Yai, Songkhla

^{2,3} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

^{2,3} Assistance Professor Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

* Corresponding author, E-mail: pasuta.matthawakarn@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการขยะจน
กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล โดยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก
การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง รวมจำนวน 5
คน ประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรีง ผู้นำชุมชน รวมจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเป็นมา
ในการจัดการขยะของชุมชนคลองหรีง ในอดีตคลองหรีงติดปัญหาโรคไข้เลือดออกลำดับต้นๆ ของจังหวัด
สงขลา ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนผู้ป่วยลดเหลือแค่จำนวน 3 ราย ที่มาของปัญหาโรคไข้เลือดออก ก็คือ
ขยะมูลฝอยในพื้นที่ตำบลคลองหรีงนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ริเริ่ม
รูปแบบโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ซึ่งเป็นการคัดแยกขยะจาก
ต้นทางของทุกหมู่ ในหมู่ที่ 1-6 ของชุมชนคลองหรีง ขั้นตอนแรกในการจัดโครงการก็คือให้ประชาชน
อบรมด้านความรู้เรื่องขยะ และกำหนดการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็น 4 ประเภท 1. ขยะ
ทั่วไป 2. ขยะอินทรีย์ 3. ขยะรีไซเคิลและ 4. ขยะพิษ 2) แนวทางการดำเนินงานในการจัดการขยะให้
กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ของชุมชนคลองหรีงการดำเนินงานริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
ของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง สามารถทำให้มีการ
พัฒนาการต่อยอดในการจัดการขยะโดยสามารถส่งเสริมพัฒนาขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลของ

หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่งในที่สุด ชุมชนต้นแบบของคลองหรั่งตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านคลองหรั่ง จุดเด่น คือ สามารถคัดแยกขยะที่ต้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดทำให้ระบบการจัดการขยะเกิดเป็นไอเดีย สินค้ารีไซเคิลขึ้นมาเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหรั่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “ขยะทุกชิ้นล้วนมีค่า เปลี่ยนเป็นเงินตรา รักษาสิ่งแวดล้อม”

คำสำคัญ : การจัดการขยะ, สินค้ารีไซเคิล, การคัดแยกขยะที่ต้นทาง, ชุมชนคลองหรั่ง

Abstract

This qualitative research aimed to investigate waste management to make products from recycled materials. Data were collected from related documents, through in-depth interviews, discussions, and participant observations and non-participant observations on five officials of Khlong Rang Tambon Administrative Organization, and ten community leaders. The study found the following: 1) Background of waste management of Khlong Rang Sub-district—In the past Khlong Rang was among areas with highest incidence of dengue hemorrhagic fever but the number of cases had decreased to only three cases in 2017. The source of dengue fever. It is rubbish in the area of Khlong Rang. This was because Khlong Rang Tambon Administrative Organization initiated a project to promote community participation in waste sorting at the point of origin of the waste in the community from Village No. 1 to Village No. 6 of Khlong Rang Sub-district. Waste was sorted into four types: 1. General waste, 2. Organic waste, 3. Recyclable waste, and 4. Hazardous waste. 2) Waste management to make “products from recycled materials”—The starting point was the project to promote community participation in waste sorting at the point of origin of the waste by Khlong Rang Tambon Administrative Organization. After that, Ban Khlong Rang Village No. 1 developed the waste sorting project to make products from recycled materials. Thus, the community became a prototype village of products from recycled materials. The outstanding point was that this village could most efficiently sort waste at the point of origin of the waste and became systematic. The waste sorting system resulted in an idea for the community to make products from recycled materials to create income and strengthen the economy for the community as it is said “Every piece of waste has a value and can be exchanged for money which is a good way of conserving the environment.”

Keywords: Waste management, recycled materials, sorting waste at the point of origin, Khlong Rang Community

บทนำ

ปัจจุบันขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญในระดับโลกที่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยที่ต้องประสบปัญหาเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีการประดิษฐ์ และพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้อำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์มากขึ้น เป็นสาเหตุให้มีจำนวนขยะเพิ่มขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งมีทั้งขยะจากภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร คราวเรือน และสารเคมีอันตราย เป็นเหตุให้เกิดขยะเศษสิ่งของเหลือใช้มีปริมาณมากขึ้น ในทศวรรษที่ผ่านมาที่เรียกว่า “ ทศวรรษแห่งการพัฒนา ” นั้น ปรากฏว่าได้เกิดปัญหาขยะรุนแรงขึ้น และปัญหาจากของเหลือทิ้ง เป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติขยะ ที่ยังไม่สามารถกำจัดได้หมด และมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่กระบวนการกำจัดขยะตกค้างยังไม่ได้รับการแก้ไข และการบริหารจัดการยังไม่ถูกหลักวิชาการเท่าที่ควร (ณิชา บุรณสิงห์, 2558)

จากข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ผ่านมา พบว่า แนวโน้มของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในทุกปี ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงอัตราการเกิดขยะมูลฝอยของประเทศก็มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2559 พบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นของประเทศไทย 27.06 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็นอัตราการเกิดขยะมูลฝอยที่ 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2559)

นโยบายการบริหารจัดการขยะในชุมชนของภาครัฐภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้กำหนดให้มีการจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะ จนถึงการจัดขั้นสุดท้าย และให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยและวัสดุที่เหลือจากกระบวนการผลิตเป็นพลังงาน โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและประชาชนเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชุมชนคลองหรั่งเพราะเป็นพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม จากอดีตที่ในพื้นที่คลองหรั่งได้ประสบปัญหาจากโรคไข้เลือดออกเพราะสาเหตุหลักมาจากขยะมูลฝอยโดยรอบพื้นที่ ต้นตอกก็เกิดจากประชาชนในพื้นที่คลองหรั่งที่ทิ้งขยะไม่เป็นระบบรวมถึงการทิ้งขยะของประชาชนจากพื้นที่อาณาเขตในตำบลที่อยู่ติดกับตำบลคลองหรั่ง ส่งผลให้ปัจจุบันทางชุมชนคลองหรั่งได้มีการพัฒนาด้านการจัดการขยะ ซึ่งทำให้ทางชุมชนคลองหรั่งได้รับรางวัลชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะระดับอำเภอเมื่อ ปี พ.ศ. 2559 รวมถึงได้รับรางวัลชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะระดับจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นแกนนำผู้สนับสนุนหลัก สามารถ

ทำให้การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมมีความสำเร็จโดยมีประชาชนเป็นตัวชี้วัด จุดเด่นคือ หลักการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ดำเนินการด้วยโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ช่วยทำให้ชุมชนคลองหรั่งมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เมื่อมีการจัดการขยะที่ต้นทาง จึงทำให้เกิดการคิดค้นผลิตสินค้ารีไซเคิลของชุมชนคลองหรั่งขึ้นมา สินค้ารีไซเคิลช่วยเป็นแรงขับเคลื่อนทางด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งการจัดการขยะที่ต้นทางให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลนั้นสามารถเป็นต้นแบบของชุมชนคลองหรั่งให้ประชาชนในชุมชนคลองหรั่งสามารถมีรายได้ทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งที่จะให้ทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 มีการคัดแยกขยะแล้วก็นำขยะที่ได้คัดแยกไว้แล้วนำมาใช้ประโยชน์ เช่น เอาไปรีไซเคิลทำเป็นวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ สินค้าตัวอย่าง คือ หมวก เสื้อกันเปื้อน ชุดเด็ก สื่อการเรียนการสอน เตาชื่อมวล ของตกแต่ง เป็นต้นดอกไม้ โดยกำหนดการคัดแยกขยะเป็น 4 ประเภท 1) ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล 2) ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ 3) ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ 4) ขยะพิษ หมายถึง ขยะมีพิษที่ต้องเก็บรวบรวมแล้วนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี แต่การจับเก็บนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยกขยะทั่วไปออกจากขยะรีไซเคิล ถ้าไม่คัดแยกขยะก็จะมีไม่มีการจัดเก็บขยะให้ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งจะใช้วิธีใช้เทคโนโลยีตรวจสอบการคัดแยกขยะของประชาชนในพื้นที่คลองหรั่ง โดยการให้พนักงานขับรถขยะถ่ายรูปส่งมารายงานในสื่อออนไลน์ของกลุ่มให้ทราบหากมีกลุ่มประชาชนที่ไม่คัดแยกขยะตามนโยบาย

จากปรากฏการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า ชุมชนคลองหรั่งมีแนวทางในการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลได้อย่างไร เพื่อให้หน่วยงานอื่น หรือชุมชนอื่นสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนรีไซเคิลให้เกิดขึ้นในการจัดการขยะได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลของชุมชนตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการขยะ

การคัดแยกขยะมูลฝอย (กรมควบคุมมลพิษ, 2551) ได้กล่าวไว้ว่า ควรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเรือนหรือเจ้าของประกอบการอาคารที่พักอาศัยอาคารสำนักงาน สถาบันการศึกษา ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานประกอบการและสถานที่อยู่อาศัยอื่นๆ ดำเนินการคัดแยกและเก็บกักขยะที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. คัดแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้หรือขยะรีไซเคิลออกจากขยะย่อยสลาย ขยะอันตรายและขยะทั่วไป
 2. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในถุงหรือถังรองรับขยะแบบแยกประเภทที่ หน่วยราชการ กำหนด
 3. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทสะดวกมีแสงสว่างเพียงพอไม่กีดขวางทางเดินอยู่ห่างจากสถานที่ประกอบอาหารที่รับประทานอาหารและแหล่งน้ำดื่ม
 4. ให้เก็บกักขยะอันตรายหรือภาชนะบรรจุสารที่ไม่ทราบแน่ชัดเป็นสัดส่วนแยกต่างหากจากขยะ อื่นๆ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของสารพิษหรือการระเบิด เพื่อแยกทิ้งตามรูปแบบแบบการเก็บรวมของ อปท. ซึ่งมี 3 แบบหลักๆ ได้แก่ 1) การเก็บจากหน้าบ้านพร้อมขยะทั่วไปโดยการเก็บขนมีช่องแยกขยะ อันตราย 2) การเก็บจากหน้าบ้านตามวันที่กำหนดโดยมีรถเก็บขยะอันตรายโดยเฉพาะ 3) การนำไปทิ้งใน ภาชนะหรือสถานที่รวบรวมขยะอันตรายของชุมชนที่จัดไว้เฉพาะ
 5. ห้ามเก็บกักขยะอันตรายไว้รวมกันโดยให้แยกเก็บเป็นประเภทๆ หากเป็นของเหลวให้ใส่ถังหรือ ภาชนะบรรจุที่มีขีดและไม่รั่วไหลและห้ามเท ของเหลวต่างชนิดปนกันเนื่องจากอาจเกิดการระเบิดหาก เป็นของแข็ง หรือกิ่งของแข็งให้เก็บใส่ถังหรือภาชนะที่แข็งแรง
 6. หลีกเลี่ยงการเก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การเพาะพันธุ์ของ พืชหรือโรคหรือที่อาจเกิดการรั่วไหลของสารพิษไว้เป็นเวลานาน
 7. หากมีการใช้น้ำทำความสะอาดวัสดุคัดแยกแล้วหรือวัสดุเหลือใช้ที่มีไขมันหรือตะกอนน้ำมัน ปนเปื้อนจะต้องระบายน้ำเสียผ่านตะแกรงและบ่อดักไขมันก่อนระบายสู่อ่างน้ำสาธารณะ
 8. ห้ามเผาหลอมสกัดหรือดำเนินการกิจกรรมอื่นใดเพื่อการคัดแยกการสกัด โลหะมีค่าหรือการ ทำลายขยะในบริเวณที่พสกาศัยหรือพื้นที่ที่ไม่มีระบบป้องกันและควบคุมของเสียที่จะเกิดขึ้น
- ก่อนที่จะนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ต้องมีการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยภายในบ้านเพื่อเป็น การสะดวกแก่ผู้เก็บขนและสามารถนำขยะบางชนิดไปขายเพื่อ เพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งง่ายต่อการนำไปกำจัดอีกด้วย

ศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชน

การจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคน ในชุมชนรวมทั้งชุมชนอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ศูนย์วัสดุรีไซเคิลนี้มีลักษณะเป็นธุรกิจของชุมชนที่บริหาร และดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์การพัฒนาเอกชน แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการของ ชุมชน หรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลโครงการโดยเฉพาะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางใน การรวบรวมและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากชุมชนและชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการรวบรวมขยะอันตรายที่เกิด จากบ้านเรือนเพื่อการกำจัดที่ถูกต้องเหมาะสม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

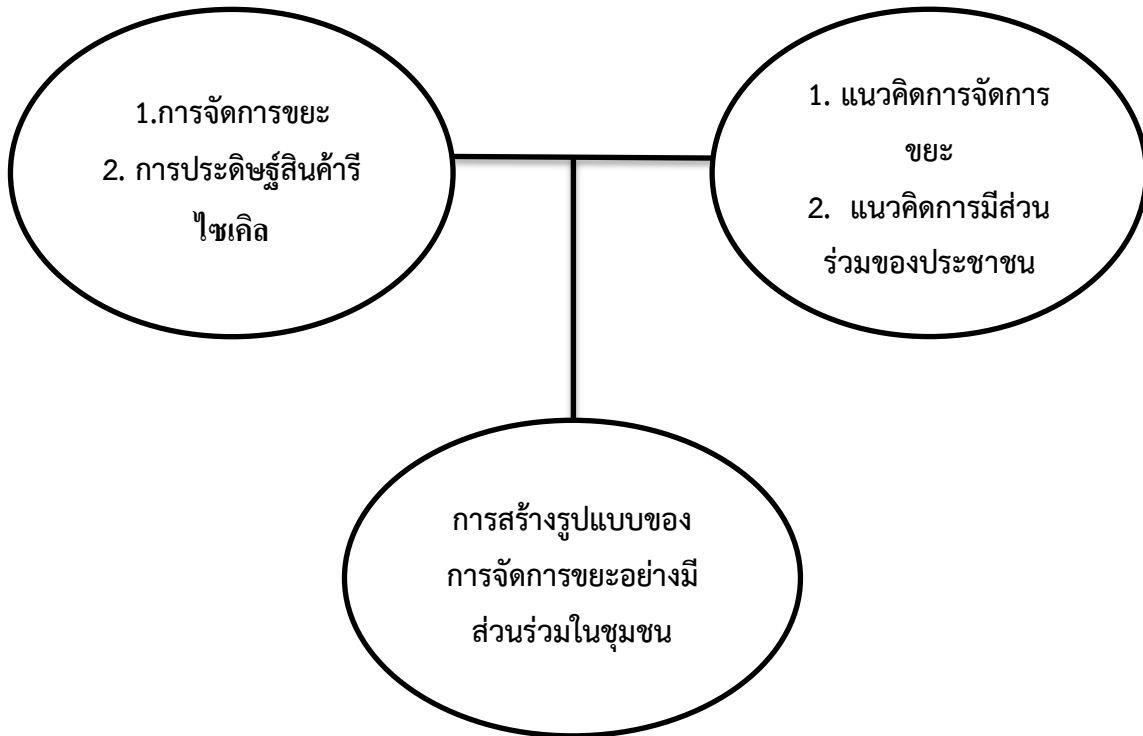
การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมแสดงออก ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล โดยมีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนคติ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ (Sopchokchai, 2007)

จิรัชยา นาบุญมี (2552) ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ การที่ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ก็จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม แม้ว่าผู้นำในการวางแผนจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นการช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาพัฒนาประสบการณ์ของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลายๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตัวเองในการดำเนินงานและจะมีความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความยั่งยืน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผล และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การนำแนวคิดการจัดการขยะของชุมชน โดยกรมควบคุมมลพิษ, 2551 และแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดย Sopchokchai, 2007 และจิรัชยา นาบุญมี (2552) มาวิเคราะห์การจัดการขยะและการประดิษฐ์วัสดุรีไซเคิล เมื่อเชื่อมโยงแนวคิดทั้ง 2 แนวคิด เข้ากับปัจจัยที่ทำให้การจัดการขยะชุมชนให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล” ประสบผลสำเร็จ จึงทำให้เกิดการวิเคราะห์การสร้งรูปแบบของการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน

วิธีดำเนินการเฝ้าระวังวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือ ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง จำนวน 5 คน ประชาชนที่เข้าร่วม จำนวน 4 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ประชาชนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมแต่รู้เห็นในการจัดการขยะ จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 1.แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นเพียงแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. แบบบันทึกการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยใช้บันทึกพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคลองหรีง สังเกตกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดการมีส่วนร่วม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง โดยสัมภาษณ์ประเด็นการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล การสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมใช้ประโยชน์ในการจัดการขยะ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการสังเกตกิจกรรมการรวมกลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยได้สังเกตภาพรวมของการจัดการขยะในการสร้างเครือข่ายของชุมชนรีไซเคิลในพื้นที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อโครงการจัดการขยะในรูปแบบต่างๆ

การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากที่สุด โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล สถานที่ ระยะเวลา คือ เมื่อสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจะสัมภาษณ์บุคคลหลายๆกลุ่มจนกว่าข้อมูลจะชนกัน หรือได้ข้อมูลที่ตรงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารนำมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็น ติความ สร้างข้อสรุป หลังจากนั้นผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แล้วมาเรียบเรียง

ผลการศึกษา

ความเป็นมาในการจัดการขยะของชุมชนคลองหรีง

สถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยในตำบลคลองหรีง เมื่อ 5-6 ปีที่แล้วได้เกิดปัญหาขึ้น คือ ขยะมูลฝอยรีไซเคิล ประกอบด้วย กระดาษ พลาสติก แก้ว โลหะ กระจกและแผ่นซีดี รวมถึงมูลฝอยทั่วไป ประกอบด้วย ขอบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปและพลาสติกห่อขนม ได้กระจายกระจายในทุกๆ หมู่ของตำบลคลองหรีง เมื่อขยะมีเต็มทั่วพื้นที่ในชุมชนก็ทำให้เกิดกลิ่นเสียที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งเมื่อเกิดฤดูฝน น้ำที่ขังไว้ตามซอกขยะหลากหลายชนิดได้เป็นพาหะให้เกิดยุงลายในพื้นที่ของคลองหรีงได้ ซึ่งขยะมากมายที่กระจายอยู่ในพื้นที่คลองหรีงก็มาจากการทิ้งขยะที่ไม่เป็นระบบของประชาชนในพื้นที่คลองหรีงและนอกพื้นที่นั่นเอง โรคไข้เลือดออกจึงได้ระบาดไปทั่วตำบลคลองหรีง โดยมีผู้ติดเชื้อในแต่ละปีตามสถิติดังนี้ ปี พ.ศ. 2555 ผู้ติดเชื้อจำนวน 45 ราย พ.ศ. 2556 ผู้ติดเชื้อจำนวน 29 ราย (กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรีง, 2561) ในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนผู้ป่วยลดเหลือแค่จำนวน 3 ราย ด้วยเหตุที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้ริเริ่มรูปแบบโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในชุมชนคลองหรีง ซึ่งเป็นการคัดแยกขยะจากต้นทางของทุกหมู่ ในหมู่ที่ 1-6 ของชุมชนคลองหรีง จุดประสงค์หลักของโครงการ เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้จัดให้มีการลงทะเบียน โดยให้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างมีความสมัครใจที่จะมาคัดแยกขยะที่ต้นทาง ขั้นตอนแรกในการจัด

โครงการก็คือให้ประชาชนอบรมด้านความรู้เรื่องขยะ และกำหนดการจัดการขยะโดยคัดแยกขยะที่ต้นทาง เป็น 4 ประเภท

1. ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล เช่น ขอบะหมี่สำเร็จรูป, เปลือกลูกอม, ถูขนม, ถูพลาสติกเศษ 2. ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารและพืชผักที่เหลือจากการรับประทานและการประกอบอาหาร สามารถนำไปหมักทำปุ๋ยได้ 3. ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ เช่น แก้ว, กระดาษ, พลาสติกโลหะ/อโลหะ และ 4. ขยะพิษ หมายถึง ขยะมีพิษที่ต้องเก็บรวบรวมแล้วนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี เช่น กระจ่างยาฆ่าแมลง, หลอดไฟ, ถ่านไฟฉาย

ระบบการจัดการขยะที่ดีที่สุดของชุมชนคลองหรีด ตั้งอยู่ใน หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรีดจัดว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนคลองหรีด เป็นชุมชนต้นแบบ เพราะมีระบบการคัดแยกขยะที่ดีที่สุด ซึ่งระบบการคัดแยกขยะในปัจจุบันส่งผลทำให้ปัญหาโรคไข้เลือดออกในชุมชนคลองหรีดลดลงอย่างเห็นได้ชัดรวมถึงยังช่วยในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนคลองหรีดอีกด้วย

“... ปัญหาขยะ แต่ก่อนยังไม่มีจัดการเก็บขยะ แต่การจัดเก็บนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องคัดแยก ถ้าไม่คัดแยกเราก็จะไม่จัดเก็บให้ คือเพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่น นโยบายของท่านนายกก็คือว่าจัดเก็บขยะที่คัดแยกเท่านั้น ขยะที่ไม่คัดแยกเราก็จะไม่เก็บ เราจะลงไปทำความเข้าใจกับครัวเรือนที่ไม่คัดแยกว่ามีนโยบายของชาติ มีนโยบายของกระทรวงจังหวัดที่ให้คัดแยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะนำมาสู่รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนคลองหรีด ...” (ภูวนาทร รัญเพ็ชร สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

แนวทางการดำเนินงานในการจัดการขยะให้กลายเป็น“สินค้ารีไซเคิล”ของชุมชนคลองหรีด

การดำเนินงานริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีด ซึ่งประชาชนทุกหมู่ 1-6 ของชุมชนคลองหรีด ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรีดได้มีการเข้าร่วมโครงการนี้เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างจิตสำนึกคุณลักษณะที่ดีให้แก่ครัวเรือนของตนเอง โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง มีการกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ขยะทั่วไป วิธีการจัดการขยะ คือ ให้ครัวเรือนนำขยะทั่วไปใส่ถุงสีที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน ขนาดถุงไม่เล็กและไม่ใหญ่จนเกินไปมัดปากถุงให้เรียบร้อยและนำมาวางไว้หน้าบ้านตามวัน เวลา ที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีดกำหนดเพื่อที่รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีดจะเข้าไปเก็บขยะให้ตามห้วงเวลาที่กำหนด ถ้าใส่ถุงสีทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีดจะไม่เก็บให้ และถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานเพราะไม่สามารถมองเห็นขยะที่ใส่ถุงสีว่าได้คัดแยกแล้วจริงๆ รถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล จะเก็บขยะทุกหมู่ในวันอาทิตย์แล้วก็เอาไปกำจัดทิ้งที่บริษัท จีติก เป็นบริษัทที่รับแต่ขยะคัดแยก

2. ขยะอินทรีย์ วิธีการจัดการขยะ คือ ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ โดยการเรียนรู้วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม

3. ขยะรีไซเคิล วิธีการจัดการขยะ คือ เก็บรวบรวมที่ครัวเรือนจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะภายในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง

4. ขยะพิษ วิธีการจัดการขยะ คือ มีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจัดวางถังขยะมีพิษพร้อมติดสติ๊กเกอร์ภาพขยะมีพิษให้เห็นได้ชัดเจนวางไว้ ณ ศาลาอเนกประสงค์แต่ละหมู่บ้านและรถเก็บขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจะเข้าไปจัดเก็บขยะอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เพื่อนำมาพักไว้ ณ จุดพักขยะพิษข้างวัดแม่เปี้ยะและจะนำขยะพิษไปทำลาย ณ สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 12 สงขลา ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งการคัดแยกขยะที่ต้นทางคือระบบการจัดการขยะของชุมชนคลองหริ่งที่มีประสิทธิภาพสามารถทำให้มีการพัฒนาการต่อยอดในการจัดการขยะโดยสามารถส่งเสริมพัฒนาขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิลของหมู่บ้านที่ 1 บ้านคลองหริ่งในที่สุด

การทำสินค้ารีไซเคิล พบว่าประชาชนในหมู่บ้านคลองหริ่งจะมีการรวมตัวกันเพื่อผลิตสินค้ารีไซเคิล เนื่องจากเกิดไอเดียจากการคัดแยกขยะรีไซเคิลที่ต้นทางว่าขยะรีไซเคิลยังมีคุณสมบัติที่สามารถนำมาผลิตเป็นสินค้ารีไซเคิลได้ และได้สังเกตเห็นในอนาคตอันใกล้ว่าเมื่อผลิตสินค้ารีไซเคิลเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนคลองหริ่ง จะก่อให้เกิดการขายแบบส่งออกไปให้กับคนนอกพื้นที่และในพื้นที่ของคลองหริ่ง ทำให้มีกำไรการค้าสินค้ารีไซเคิลได้อย่างสูง เพราะต้นทุนในการผลิตสินค้ารีไซเคิลนั้นค่อนข้างราคาถูกจุดเด่นสินค้ารีไซเคิลของชุมชนคลองหริ่งนั้น คือ สินค้ามีความสวย คงทน และแข็งแรง ตัวอย่างสินค้าที่มาจากผลผลิตวัตถุขยะรีไซเคิล ประกอบไปด้วย สินค้ารีไซเคิล 6 ประเภท ได้แก่

1. หมวก ประโยชน์ คือเป็นเครื่องประดับ ไว้ใช้สวมใส่กันแดดและกันลม ทำจากถุงผงซักฟอก
2. เตาชิมมอล ประโยชน์ คือใช้ในการหุงข้าว ต้มน้ำ ทำจากกระดิกน้ำร้อน บีบ
3. ชุดสำหรับเด็ก ชุดกันเปื้อน ประโยชน์ คือ ใช้ในการแต่งกาย ทำจาก ถูนมพลาสติก
4. สื่อการเรียนการสอนของเด็ก ประโยชน์ คือสามารถทำให้โรงเรียนในชุมชนคลองหริ่งมีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเป็นการลดต้นทุน ทำจากกระดาษลัง
5. ดอกไม้พลาสติก ประโยชน์ คือ ใช้ประดับประดาตกแต่งห้องได้ ทำจากพลาสติก
6. กระเป๋า ประโยชน์ คือ ใช้ใส่วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ทำจาก ถูกระดาษ

ชุมชนต้นแบบของคลองหริ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านคลองหริ่ง จุดเด่น คือ สามารถคัดแยกขยะที่ต้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดทำให้ระบบการจัดการขยะเกิดเป็นไอเดียสินค้ารีไซเคิลขึ้นมาเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในชุมชนคลองหริ่ง การคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นระบบการจัดการขยะที่ดี มีประสิทธิภาพของชุมชนคลองหริ่งทำให้เกิดประโยชน์การอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น โดยการคัดแยกขยะที่ต้นทางสามารถส่งเสริมการพัฒนาขยะรีไซเคิลให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล ดังคำกล่าวที่ว่า “ขยะทุกชิ้นล้วนมีค่า เปลี่ยนเป็นเงินตรา รักษาสิ่งแวดล้อม”

“... มีการคัดแยกจากต้นทางทุกหมู่ แล้วก็มีทะเบียนว่าใครลงสมัคร ไม่ได้บังคับ ให้ชาวบ้านที่ร่วมมีการสมัครใจที่จะมาคัดแยก ขั้นตอนแรกในการจัดโครงการก็คือให้ประชาชนอบรมด้านความรู้เรื่องขยะ บอกว่าขยะมีกี่ประเภท 1. มีขยะรีไซเคิล เต้าชีวมวล คือกระดิกน้ำร้อนที่ไม่ใช้แล้วหรือป๊อป ประดิษฐ์เป็นเต้าชีวมวล ไม้หุงข้าว ต้มน้ำร้อน เอาถุงกระดาษ A4 มาทำเป็นถุง เพื่อเวลาเราแจกเอกสารให้กับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง กระดาษ 2 หน้า มาทำเป็นสมุดโน้ตให้ใช้กันในสำนักงาน เป็นขยะที่เอาไปขายได้หรือว่านำกลับมาใช้ใหม่ 2. ขยะเปียก เหมือนพวกเศษอาหารเอามาทำน้ำหมักชีวภาพ ใช้รดน้ำต้นไม้ แต่ละบ้านจะมีถังทำน้ำหมักชีวภาพเอง 3. ขยะทั่วไป ให้ใส่ถุงขาวเพื่อจะได้มองเห็นขยะข้างในว่าคัดแยกไหม ถ้าใส่ถุงสีทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง จะไม่เก็บให้ และถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานเพราะไม่สามารถมองเห็นขยะที่ใส่ถุงสีว่าได้คัดแยกแล้วรียังรณรงค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง จะเก็บทุกหมู่ในวันอาทิตย์แล้วก็เอาไปทิ้งที่บริษัท จีติก เป็นบริษัทที่รับแต่ขยะคัดแยก ขยะรีไซเคิลหมู่บ้านจะจัดการเองเพราะมีชาเล้งรับซื้อ แต่ถ้าหมู่ 1 จะมีการขายขยะ จะมีทะเบียนคุมว่าครัวเรือนหลังนี้ขายขยะอะไรไปบ้าง ได้เงินเท่าไร 4. ขยะอันตราย อย่าง หลอดไฟ จะมีที่ศาลาหมู่บ้านทุกหมู่จะพาไปทิ้งที่รวบรวมขยะอันตราย ...” (ณัฐภาค ชูสง สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

ภาพประกอบที่ 1 กิจกรรมโครงการชุมชนปฏิบัติการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (รุ่นที่ 6)

ที่มา: ถ่ายภาพโดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 2 หมวก ทำจากถุงผงซักฟอก
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 3 เต้าชีวมวล ทำจากป๊อป
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 4 ชุดกันเปื้อน ทำจากถุงนม
พลาสติก

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 5 สื่อการเรียนการสอนทำจาก
กระดาษลัง

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 6 กระเป๋าทำจากถุงกระดาษ

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 7 ดอกไม้ทำจากขวดพลาสติก

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

สรุปและอภิปรายผล

1. แนวทางการดำเนินงานการสร้างรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน

ชุมชนคลองหรั่งได้มีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งคลองหรั่งเป็นแกนนำหลักในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม โดยดำเนินการสร้างรูปแบบของการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนชาวคลองหรั่งทุก 6 หมู่ ของตำบลคลองหรั่ง เพื่อเป็นการลดขยะที่ต้นทางแล้วสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างครัวเรือนกับท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องตามนโยบายของกระทรวงจังหวัดที่ให้คัดแยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะ ซึ่งดำเนินการโดยการจัดตั้งโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน แล้วก็ นักการหมู่บ้าน กับประชาชนในพื้นที่และโรงเรียนในชุมชนคลองหรั่งในการเรียนรู้ประเภทของขยะรวมถึงร่วมปฏิบัติในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ขั้นตอนของการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งและประชาชน มีดังนี้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งมีนโยบายให้มีการจัดการขยะอย่างยั่งยืน โดยแบ่งระบบการคัดแยกขยะเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1.ขยะทั่วไป (ให้ครัวเรือนนำขยะ

ทั่วไปใส่ถุงใส่ที่สามารถมองเห็นขยะข้างในถุงใสอย่างชัดเจน) 2.ขยะอินทรีย์ (ใช้ทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ โดยการเรียนรู้วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม) 3.ขยะรีไซเคิล (เก็บรวบรวมที่ครัวเรือนจะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อขยะภายในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง) 4.ขยะพิษ (มีการดำเนินงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจัดวางถังขยะมีพิษพร้อมติดสติ๊กเกอร์ภาพขยะมีพิษให้เห็นได้ชัดเจนวางไว้ ณ ศาลาอเนกประสงค์แต่ละหมู่บ้าน) สำหรับประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหริ่ง 2) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งมีบริการรถบรรทุกขยะทั่วไปให้ทุกหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่ ใช้ในการบริการประชาชนในพื้นที่ 3) ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหริ่งต้องคัดแยกขยะทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ 1.ขยะทั่วไป 2.ขยะอินทรีย์ 3.ขยะรีไซเคิล 4.ขยะพิษ ซึ่งขยะทั่วไปต้องใส่ในถุงขาว 4) เจ้าหน้าที่รถบรรทุกขยะจะตรวจสอบดูว่า หากประชาชนท่านใดไม่มีการใส่ขยะทั่วไปในถุงขาวแต่เป็นถุงสีแทนก็จะไม่มีการจัดเก็บขยะให้ แล้วยังมีการถ่ายรูปส่งทางไลน์ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งอีกด้วย พร้อมทั้งจุดที่อยู่ไว้ 5) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจะมีการตักเตือนในวันต่อมา สำหรับประชาชนในพื้นที่คลองหริ่งที่ไม่ทำตามกฎดังกล่าวซึ่งทำให้เกิดระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ เป็นสร้างจิตสำนึกพร้อมทั้งคุณลักษณะที่ดีให้กับหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่คลองหริ่ง

ดังที่ Sopchokchai (2007) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนแสดงออกตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล โดยมีการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ รวมถึง จิรชาย บุญมี (2552) ได้อธิบายต่อว่า ได้ศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ การที่ชุมชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด เมื่อชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ก็จะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรม แม้ว่าผู้นำในการวางแผนจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา ถ้าหากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจะเป็นการช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาพัฒนาประสบการณ์ของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการลงทุนและร่วมปฏิบัติงานได้ในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภท ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตัวเองในการดำเนินงานและจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินการนั้นได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความยั่งยืน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญเพราะจะทำให้ชุมชนได้ทราบถึงผลของการดำเนินกิจกรรม การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและยังเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินผล และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ

สอดคล้องกับ พริมพรรณ จันทร์มา (2557) ได้ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของธนาคารขยะรีไซเคิล บ้าน คำนางรวาย ตำบลค่าน้ำแสบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ไว้ที่น่าสนใจว่า ธนาคารขยะรีไซเคิลบ้านคำ มีมูลเหตุในการจัดตั้งธนาคารขยะเกิดจากความต้องการให้คนในชุมชนจัดการสิ่งแวดล้อม ในชุมชนกันเอง โดยการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะ เห็นขยะเป็นทรัพยากรใหม่ที่มีค่า ชุมชนรายได้เพิ่มทั้งยังเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ กำไรที่ได้จากการบริหารงานธนาคารขยะรีไซเคิลบ้านคำ นางรวายจะนำกลับคืนชุมชนในรูปแบบของสวัสดิการให้กับสมาชิกธนาคาร

2. แนวทางการจัดการขยะให้กลายเป็น “สินค้ารีไซเคิล”

ความสำเร็จของระบบการจัดการขยะในชุมชนคลองหรั่งที่มีประสิทธิภาพ นั้นมาจากนโยบายของ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง คือ โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดยเป็นโครงการที่กระตุ้นจิตสำนึกประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมตั้งแต่ครัวเรือน เพราะครัวเรือนมีส่วนในการสร้างขยะ ครัวเรือนก็ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบตั้งแต่ต้นทาง ท้องถิ่นมีหน้าที่จัดการขยะช่วงปลายทาง เมื่อทางครัวเรือนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ขยะก็สามารถลดลงแล้วค่าใช้จ่ายของท้องถิ่นก็จะลดลง ซึ่งความสำเร็จของระบบการจัดการขยะในชุมชนคลองหรั่งนั้นไม่ใช่แค่การเกิดจากกลุ่มคนในฐานะประชาชนในพื้นที่ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเท่านั้น แต่ยังเป็น การมีการรวมตัวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในสมาชิกภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประมู่บ้านอีกด้วย เมื่อเกิดความสำเร็จขั้นพื้นฐานในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมแล้วนั้น จึงทำให้เกิดแนวทางการสร้างขยะรีไซเคิลให้กลายเป็น สินค้ารีไซเคิลที่สามารถสร้างรายได้ สร้างอาชีพทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง พร้อมทั้งยังเป็นผลิตภัณฑ์ สินค้าส่งออกที่สร้างกำไรให้แก่ชุมชนคลองหรั่งอีกด้วย โดยการจัดทำสินค้ารีไซเคิลได้ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนต้นแบบให้กับอีก 5 หมู่บ้าน ของตำบลคลองหรั่ง

ดังที่กรมควบคุมมลพิษ (2551) ได้กล่าวไว้ที่น่าสนใจว่า ควรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเรือนหรือเจ้าของประกอบการอาคารที่พักอาศัยอาคารสำนักงานสถาบันการศึกษา ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานประกอบการและสถานที่อยู่อาศัยอื่นๆ ดำเนินการคัดแยกและเก็บกักขยะที่เกิดขึ้น รวมทั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชน การจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิลของชุมชนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในชุมชนรวมทั้งชุมชนอื่นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ศูนย์วัสดุรีไซเคิลนี้มีลักษณะเป็นธุรกิจของชุมชนที่บริหารและดำเนินการโดยชุมชนหรือองค์การพัฒนาเอกชน แต่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการของชุมชน หรือคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลโครงการโดยเฉพาะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากชุมชนและชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งการรวบรวมขยะอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือนเพื่อการกำจัดที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับเจตนาสถิติ สังฆพันธ์ เกิดถวา บุญปรากฏ ปัญญา เทพสิงห์และเกษตรชัย และทิม (2560) ได้อธิบายอย่างน่าสนใจไว้ว่า ปริมาณของขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นขยะที่ใช้ในครัวเรือน ซึ่งนับวันจะทวีคูณขึ้น

เป็นจำนวนมาก หากไม่มีวิธีการกำจัดที่ดีนั้นคือการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ส่วนในการจัดการโดยภาครัฐที่จะดำเนินงานต่อเนื่อง เพื่อให้ครบวงจรก็จะต้องสร้างเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติถ่ายทอดไปยังผู้นำชุมชนซึ่งต้องลงไปปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม ดังนั้นผู้นำของกัมปงไอยเออร์ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน งบประมาณ จะต้อง ช่วยกันในการรณรงค์ให้มีการเก็บขยะทุกครัวเรือนลงถังขยะทุกวัน เพื่อให้หน่วยงานของรัฐมาเก็บไปกำจัดที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากชุมชนมองว่าหากไม่จัดการขยะให้เรียบร้อยจะส่งผลให้ขยะลอยไปมาอยู่บริเวณบ้านเรือนภายในชุมชนนั่นเอง ดังนั้นทุกคนควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครัวเรือน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางเครือข่ายของชุมชน
2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการธนาคารขยะของชุมชนคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการจัดการขยะของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2551). *คู่มือแนวทางการลด คัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยสำหรับอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน*. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). *สถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ : สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรั่ง. (2561). *โครงการเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้เลือดออก ประจำปีงบประมาณ 2561*. ค้นเมื่อ 29 กุมภาพันธ์ 2561, จาก localfund.happynetwork.org/paper/16144
- จิรชาย นานบุญมี. (2552). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินศูนย์เด็กเล็กในอำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่*. การค้นคว้าแบบอิสระ ส.ม. (สาธิตานุศาสตร). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจตนัสถษฎฐ์ สังข์พันธ์, เกตถวา บุญปรากฏ, ปัญญา เทพสิงห์ และเกษตรชัย และหิม. (2560). *การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน : กรณีศึกษากัมปงไอยเออร์ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม*. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายด้านการจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2* (น.136-137). สงขลา : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณิชชา บุรณสิงห์. (2558). *การบริหารจัดการขยะ : กรณีจังหวัดสงขลาและกรุงเทพมหานคร*.

พริมพรรณ จันทูมา. (2557). ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของธนาคารชยะรีไซเคิล บ้านค่านางรววย ตำบลค่าน้ำแซบ อำเภอนาหว้า อาราม จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 6(5), 95.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (14 มิถุนายน 2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. สืบค้นจาก: <http://www.egov.go.th/thgovernment-agency/186>.

Sopchokchai, O. (14 April 2017). *Lukkan Barihan Ratchakan Bapmisuanruam*. from http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=708

บุคลากรกรม

เจียน บุญผล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ณัฏฐ์ คงทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

จำลอง ขุนเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ณัฐภัค ชูสง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561.

ถาวร ยกถาวร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

บำรุง พรหมเจริญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ประภาพ ศิริชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ภูวนาท รัฐเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561.

รุ่งทิพวาท ชนะลิตี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2561 ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สงบ สมศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ที่ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

- สงวน อินทชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- สมพร พรหมสุวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- สุธา สมนวล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- อนนท์ แก้วสวัสดิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
- อุบล สมทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ภาคผนวก ข

รายงานบทความตีพิมพ์วารสาร

การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัวเรือน

ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

Create a Bio-Fermentation Network to Reduce Household Waste

in The Area of Khlong Ho Rang District, Songkhla

(ได้รับการตอบรับจากวารสาร อยู่ระหว่างการพิจารณาจากวารสาร)

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับจากวารสารเพื่อตีพิมพ์บทความ

2. การตอบรับการได้รับบทความ เพื่อสู่ขั้นตอนการพิจารณาของกองบรรณาธิการ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เรื่อง การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัวเรือน ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอหนองหม่อม จังหวัดสงขลา

ISSN 2351-0420

**วารสาร
วิทยบริการ**

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Academic Services Journal

Prince of Songkla University

HOME	ABOUT	USER HOME	SEARCH	CURRENT	ARCHIVES
------	-------	-----------	--------	---------	----------

Home > User > Author > Active Submissions

Active Submissions

ACTIVE		ARCHIVE			
ID	MM-DD SUBMIT	SEC	AUTHORS	TITLE	STATUS
1388	09-07	RSA	มีทวกาญจน์, บุญปรการ, จันทร์แย้ม	การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัวเรือน...	IN REVIEW

1 - 1 of 1 Items

Start a New Submission
CLICK HERE to go to step one of the five-step submission process.

การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัวเรือนในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

Create a Bio-Fermentation Network to Reduce Household Waste
in the Area of Khlongrang Namon District, Songkhla

เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ชุมชนริโซเคิล : การสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ปสุตา มัทวากัญจน์ เกียรติถาวา บุญปรากฏ และกานดา จันทร์แยม

Pasuta Mathawakarn Kettawa Boonprakarn and Kanda Junyam

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง รวมจำนวน 5 คน ประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ผู้นำชุมชนรวมจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพเพื่อครัวเรือนของชุมชนคลองหรั่งนั้น มีการทำน้ำหมักชีวภาพในชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งดำเนินงานริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง พร้อมทั้งการดำเนินงานโครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ภายใต้โครงการเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกรนาหม่อม ร่วมกับสำนักงานเกษตรนาหม่อม โดยมีรัฐเป็นตัวหนุนด้านงบประมาณ ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ได้มีการเข้าร่วมโครงการนี้เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างจิตสำนึกคุณลักษณะที่ดีให้แก่ครัวเรือนของตนเอง การสร้างน้ำหมักชีวภาพเกิดจากแนวคิดที่ต้องคัดแยกขยะอินทรีย์เพื่อมาใช้ทำน้ำหมักชีวภาพ การสร้างน้ำหมักชีวภาพได้มีการขยายเครือข่ายจากหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ไปยังอีก 5 หมู่บ้านทั่วชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งทำให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยมี แกนนำหลักเป็นหน่วยงานท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง รวมถึงผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่

ประสานงานในการจัดการขยะร่วมกับประชาชนในพื้นที่ของชุมชน เพื่อทำการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพในครัวเรือนของชุมชนคลองหรั่ง เพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือให้ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรั่งได้มีกิจกรรมรวมกลุ่มกันเพื่อทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดจำนวนขยะครัวเรือนในชุมชน จึงทำให้ประชาชนในทุกๆ หมู่ ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ของตำบลคลองหรั่งมีการนำเอาไปประยุกต์ใช้ในครัวเรือน เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงของ คน กลุ่มคนและหน่วยงานท้องถิ่น ที่ร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกัน การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพจึงส่งผลทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาในชุมชนคลองหรั่งเพื่อเป็นตัวรองรับทุนชุมชน ประกอบไปด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติและทุนการเงินให้เป็นไปอย่างสมดุลและเข้มแข็ง

คำสำคัญ : การสร้างเครือข่าย, น้ำหมักชีวภาพ, ขยะครัวเรือน

Abstract

This study is a qualitative research aimed to study the construction of a bio-fermentation network in Khlong Rang Subdistrict, Na Mom District, Songkhla Province. In-depth interviews Participatory observation and no participation with the staff of Khlong Rang Subdistrict Administration Organization, totaling 5 people, people in the Khlong Rang community area, total 10 community leaders. Promoting bio-fermentation for the households of the Khlong Rang community There is a bio-fermentation in the Khlong Rang community. Which initiated the initiative from the project to promote community participation in waste sorting at the source by the Khlongrang Subdistrict Administration Organization along with the implementation of the organic fertilizer production project, Moo 2, Mae Pia House under the income-generating program, namely Na Mom Agriculture Together with the Na Mom Agricultural Office With the state supporting the budget People in the area of Klong Rang Subdistrict, from groups 1-6, have participated in this project a lot to create a good office of character for their own households. The creation of bio-fermented water comes from the idea of having to separate organic waste for bio-fermentation

The creation of bio-fermented water has expanded the network from Moo 2, Mae Pia House to the other 5 villages throughout the Khlong Rang community. Which causes grouping with the main leader being a local agency, namely the Khlong Rang Subdistrict Administrative Organization Including community leaders, who are responsible for coordinating waste management together with people in the community area To promote the bio-fermentation of households in the Khlong Rang community For the main purpose Namely, community leaders and people in the area of Klong Rang Sub-district have a group activity to make bio-fermented water to reduce the amount of household waste in the community Therefore making people in every group From group 1-6 of Klong Rang Subdistrict has applied for household use. Is a social network that has links of people, groups and local authorities That together do activities together The promotion of biological fermentation has resulted in a social network in the Khlong Rang community to support community capital, consisting of human capital, social capital, physical capital, natural capital and financial capital to be balanced and strong.

Keywords: network construction, bio-fermentation, household waste

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญและต้องร่วมมือแก้ไขกันอย่างเต็มความสามารถเพราะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทุกระดับตั้งแต่องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล เทศบาลเมืองและเทศบาลนคร ปัจจุบันมีการใช้สินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์จำพวกพลาสติก โฟม แก้ว กระดาษ โลหะ อลูมิเนียมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดมูลฝอยสูงขึ้นตามไปด้วย ผลกระทบที่จะตามมา มีทั้งความสูญเสียทางด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ดินเสื่อมสภาพ รวมถึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์พาหนะนำโรคเสียหายต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจและสิ้นเปลืองงบประมาณของรัฐที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย (กรมควบคุมมลพิษ, 2551)

ในปี 2559 จากการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อผลักดันนโยบายของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติเมื่อปี 2557 ที่ผ่านมา โดยระบุให้การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกภาคส่วนต้องเร่งดำเนินการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่เป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศ ให้ดำเนินการได้อย่างถูกต้องเพื่อลดมลพิษที่เกิดจากการตกค้างของขยะมูลฝอยในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ดำเนินการอย่างไม่ถูกต้องให้หมดไป รวมทั้งให้มีแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนในระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อให้การดำเนินการด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน กรมควบคุมมลพิษ โดยสำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย และสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 – 16 ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูลด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในปี 2559 เป็นอย่างดี จากการสำรวจพบว่าปริมาณขยะมูลฝอยมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไป พบว่าปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนในปี 2559 เพิ่มขึ้นจากปี 2558 เพียงเล็กน้อยเทียบเป็นร้อยละ 0.78 เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจที่ฟื้นฟูกว่าปีที่ผ่านรวมทั้งแนวโน้มการจัดการขยะมูลฝอยที่มีแนวโน้มดีขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา ทั้ง การเก็บขนขยะมูลฝอย การกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกต้อง และการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ ที่ร้อยละการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในแนวทางที่ดีเพิ่มมากขึ้นในปี 2559 ขยะมูลฝอยได้รับเก็บขนและรวบรวมเข้าสู่สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องเพิ่มมากขึ้น คิดเป็นปริมาณทั้งสิ้น 9.75 ล้านตัน เมื่อเทียบกับปี 2558 แล้ว (8.29 ล้านตันต่อปี) มีร้อยละการกำจัดขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกต้องเพิ่มขึ้น 13.99 (กรมควบคุมมลพิษ, 2559)

นโยบายการบริหารจัดการขยะในชุมชนของภาครัฐภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ได้กำหนดให้มีการจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะ จนถึงการจัดขั้นสุดท้าย และให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ส่งเสริมการแปรรูปขยะมูลฝอยและวัสดุที่เหลือจากกระบวนการผลิตเป็นพลังงาน โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและประชาชนเพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ชุมชนคลองหรีง ตั้งอยู่ในอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา โดยชื่อตำบลคลองหรีงมาจากในสมัยก่อนนั้น บ้านคลองหรีงจะมีคลองเป็นจำนวนมาก มีคนกลุ่มหนึ่งได้เข้ามาขุดแร่ดีบุกและได้ทำเหมืองแร่ขึ้นในบริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “บ้านกลุ่ม” (เหมืองกลุ่มหมู่บ้าน) ภูมิประเทศเป็นลำคลองธรรมชาติไหลผ่านพื้นที่ดังกล่าว เมื่อเริ่มมีการขุดครั้งแรกได้ขุดพบแร่ดีบุกเป็นจำนวนมาก และเมื่อขุดลงไปสภาพดินจะเป็นลูกรัง ต่อมาชาวบ้านได้เรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านคลองหรีง” จากเหตุการณ์ในอดีตที่ชุมชนคลองหรีงได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะมูลฝอยซึ่งทำให้เกิดสถานการณ์โรคไข้เลือดออกระบาดในพื้นที่เกิดจากสภาพแวดล้อมของขยะมูลฝอย ต้นตอก็เกิดจากประชาชนในพื้นที่คลองหรีงที่ทิ้งขยะไม่เป็นระบบรวมถึงการทิ้งขยะของประชาชนจากพื้นที่อาณาเขตในตำบลที่อยู่ติดกับตำบลคลองหรีง ส่งผลให้เกิดกลิ่นเสียตามมาและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่เห็นพาหะนำโรค ในปัจจุบันเหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการแก้ไข จึงทำให้พื้นที่ชุมชนคลองหรีงประสบผลสำเร็จในเรื่องการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมอย่างเด่นชัดที่สุดในทุกตำบลของอำเภอนาหม่อม ซึ่งผลของการสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพของตำบลคลองหรีงสามารถสร้างมูลค่ารายได้และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชนคลองหรีงได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาชุมชนคลองหรีง

ดังนั้นทางชุมชนคลองหรีงได้เล็งเห็นถึงปัญหาขยะมูลฝอยที่ต้องได้รับการแก้ไขจึงคิดเหตุที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนคลองหรีงเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง การจัดการขยะชุมชนคลองหรีงได้มีรัฐเป็นตัวหนุนด้านงบประมาณแต่หากรัฐจัดการฝ่ายเดียวโดยไม่มีท้องถิ่นเข้ามาเสริม จะทำให้การจัดการขยะในพื้นที่คลองหรีงไม่ครอบคลุม เพราะรัฐเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้น้อยกว่าท้องถิ่น ท้องถิ่นจึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจึงมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชนคิดรูปแบบโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้ชุมชนคลองหรีงมีการจัดการด้านขยะที่ดีขึ้น ริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง จากการดำเนินงานดังกล่าวได้พบว่าในปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงได้รับรางวัลบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามแผนปฏิบัติการ ประเทศไทยไร้ขยะตามแนวทางพระราชรัฐและแผนปฏิบัติการเดินหน้านาสงขลาสะอาด เมืองสวยงามน้ำใส ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยอำเภอนาหม่อม ในปี พ.ศ. 2560 และรางวัลตำบลต้นแบบการจัดการขยะระดับจังหวัดโดยกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งสถิติผู้ป่วยในชุมชนคลองหรีงที่ติดเชื้อไข้เลือดออกในแต่ละปีมีสถิติดังนี้ ปี พ.ศ. 2555 ผู้ติดเชื้อจำนวน 45 ราย พ.ศ. 2556 ผู้ติดเชื้อจำนวน 29 ราย (กองทุนสุขภาพตำบล อบต.คลองหรีง, 2561) ในปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนผู้ป่วยลดเหลือแค่จำนวน 3 ราย

จากปรากฏการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า ชุมชนคลองหรั่งมีการสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพได้อย่างไร เพื่อให้หน่วยงานอื่น หรือชุมชนอื่นสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนไร้เชื้อเพลิงให้เกิดขึ้นในการจัดการขยะได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

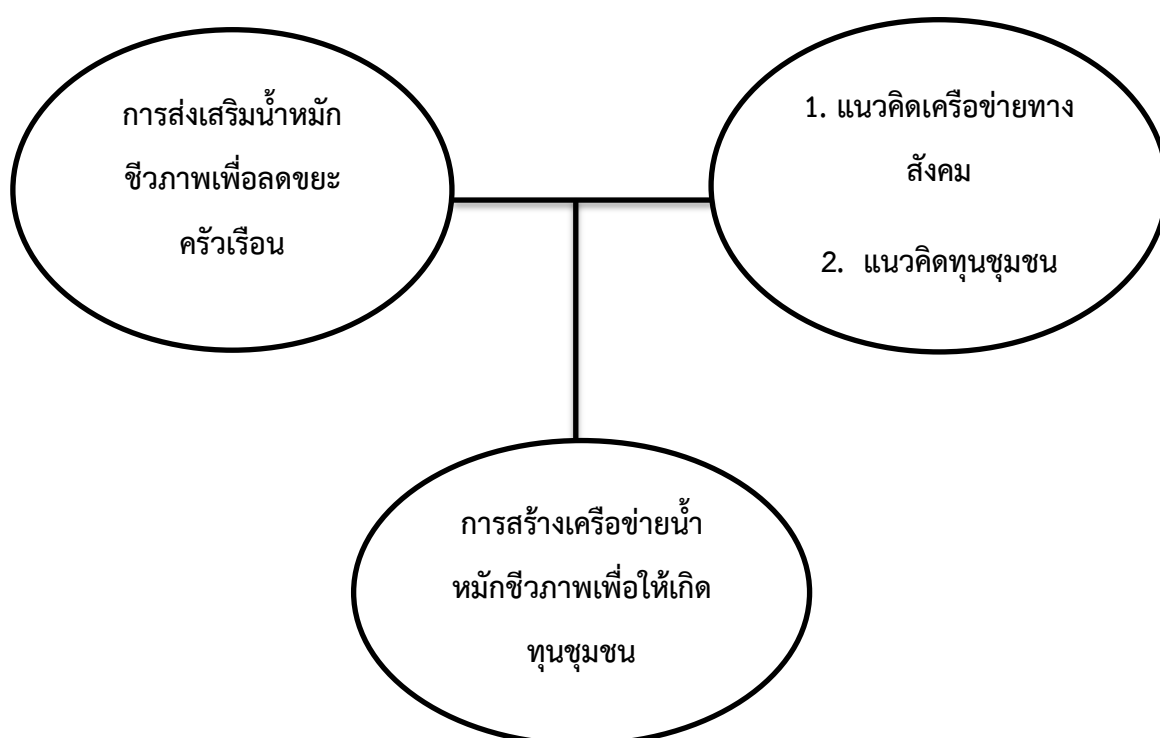
(ภัทรพล พลพนาธรรม ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุกใส, 2553) ได้กล่าวไว้ว่า เครือข่ายทางสังคมเกิดจากความสัมพันธ์หรือบทบาทหน้าที่ที่มีบุคคลหรือตัวแสดงสวมบทบาทในชีวิตประจำวัน บางครั้งก็เป็นไปตามทฤษฎีแลกเปลี่ยน กล่าวคือ บุคคลหรือตัวแสดงสวมบทบาทหน้าที่ที่ได้รับในสังคมเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังคงตั้งบนฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

แนวคิดทุนชุมชน

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใดๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมอง ภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรมประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้าง พื้นฐานต่างๆ ก่อให้เกิดการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน “ทุนชุมชน” ที่มีอยู่ในทุกชุมชนอันได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human capital) ทุนสังคม (Social capital) ทุนกายภาพ (Physical capital) ทุนธรรมชาติ (Natural capital) และทุนการเงิน (Financial capital) ให้เป็นไปอย่าง สมดุลและมีเสถียรภาพไม่พร่องในด้านใดด้านหนึ่งและไม่เจริญเติบโตจนขาดความมั่นคงหรือทำให้สังคมล่มสลายเดือดร้อน (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การนำแนวคิดเครือข่ายทางสังคม โดยภัทรพล พลพนาธรรม ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุกใส 2553 แนวคิดทุนชุมชนโดยสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2553) มาวิเคราะห์การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพ เมื่อเชื่อมโยงแนวคิดทั้ง 2 แนวคิด เข้ากับปัจจัยที่ทำให้การจัดการขยะชุมชนประสบผลสำเร็จ จึงทำให้เกิดการวิเคราะห์การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อให้เกิดทุนชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือ ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล คลองหรั่ง จำนวน 5 คน ประชาชนที่เข้าร่วม จำนวน 4 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ประชาชนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมแต่รู้เห็นในการจัดการขยะ จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 1.แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นเพียงแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. แบบบันทึกการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยใช้บันทึกพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของชุมชน สภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนคลองหรั่ง สังเกตกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดการมีส่วนร่วม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง โดยสัมภาษณ์ประเด็นการจัดการขยะให้กลายเป็นสินค้ารีไซเคิล การสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมใช้ประโยชน์ในการจัดการขยะ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการสังเกตกิจกรรมการรวมกลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยได้สังเกตภาพรวมของการจัดการขยะในการสร้างเครือข่ายของชุมชนรีไซเคิลในพื้นที่ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ซึ่งจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อโครงการจัดการขยะในรูปแบบต่างๆ

การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนและมีความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากที่สุด โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล สถานที่ ระยะเวลา คือ เมื่อสัมภาษณ์ประเด็นเดียวกันจะสัมภาษณ์บุคคลหลายๆ กลุ่มจนกว่าข้อมูลจะชนกัน หรือได้ข้อมูลที่ตรงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารนำมาจำแนกหมวดหมู่ตามประเด็น ดีความ สร้างข้อสรุป หลังจากนั้นผู้วิจัยก็จะนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แล้วมาเรียบเรียง

ผลการวิจัย

การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดขยะครัวเรือนของชุมชนคลองหรั่ง

การทำน้ำหมักชีวภาพในชุมชนคลองหรั่งนั้น มีการดำเนินงานริเริ่มมาจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งโดยมีรัฐเป็นตัวหนุนด้านงบประมาณ ประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรั่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ได้มีการเข้าร่วมโครงการนี้เป็นจำนวนมากเพื่อสร้างจิตสำนึกคุณลักษณะที่ดีให้แก่ครัวเรือนของตนเอง โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง มีการกำหนดวิธีการจัดการขยะเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ขยะทั่วไป หมายถึง เป็นขยะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าในการนำไปรีไซเคิล เช่น ซองบะหมี่สำเร็จรูป, เปลือกลูกอม, ถูขนม, ถูพลาสติกเศษ
2. ขยะอินทรีย์ หมายถึง ขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารและพืชผักที่เหลือจากการรับประทานและการประกอบอาหาร สามารถนำไปทำน้ำหมักชีวภาพได้
3. ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะที่สามารถนำไปขายได้ เช่น แก้ว, กระดาษ, พลาสติกโลหะ/อลูมิเนียมและ 4. ขยะพิษ หมายถึง ขยะมีพิษที่ต้องเก็บรวบรวมแล้วนำไปกำจัดอย่างถูกวิธี เช่น กระจก ยาสีฟัน, หลอดไฟ, ถ่านไฟฉาย โดยจะมีแกนนำ ก็คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งที่คิดค้นการทำน้ำหมักชีวภาพเข้ามาใช้ในชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการคัดแยกขยะที่ต้นทางเป็นการจัดเก็บขยะอินทรีย์ จำพวกเศษอาหารและพืชผักมาหมักกับน้ำตาลทำให้เกิดจุลินทรีย์

“...ปุ๋ยหมักขยะพวกอินทรีย์ชีวภาพที่เราไม่จัดเก็บไปไหน ทางอบต.ได้สร้างอุปกรณ์การทำน้ำหมักชีวภาพ ณ โรงเรือนปุ๋ยหมักไว้ให้ แล้วก็กักน้ำตาลให้หมู่บ้านแล้วเอาขยะเปียกไปทำน้ำหมักได้ใช้ จะมีตัวโรงเรือนอยู่หมู่ที่ 2...” (เขียน บุญผล สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีงบประมาณอุดหนุนอุปกรณ์เข้ามาสนับสนุนโรงหมักปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ และยังมีมีการแจกจ่ายกากน้ำตาลประชาชนในชุมชนคลองหรั่งได้ใช้ในขั้นตอนการทำน้ำหมักชีวภาพนั่นเอง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยค้นพบว่า การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพได้ริเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง เมื่อประชาชนในทุกๆ หมู่ของชุมชนคลองหรั่งมีการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้วัตถุประสงค์อีกข้อของโครงการที่ให้ ประชาชนคัดแยกขยะอินทรีย์ ก็คือขยะครัวเรือนนั้นเองแล้วนำมาทำน้ำหมักชีวภาพ โดยใช้จำพวกขยะเปียกที่เป็นเศษพืชผัก ผลไม้ มาหมัก โดยโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพได้จัดตั้งขึ้น ณ หมู่ที่ 1 บ้านคลองหรั่ง และหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้มีการคิดค้นจากการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้มีการใช้ขยะอินทรีย์มาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ นำไปสู่การพัฒนาโดยสร้างเป็นเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดการขยะโดยเครือข่ายการทำน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะมีการจัดตั้งโรงเรือนน้ำหมักชีวภาพที่มีคุณภาพสูง ทั้งยังมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำน้ำหมักชีวภาพที่รู้จักจริงโดยหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อม และยังมีหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้ามาให้ความร่วมมือโดยสนับสนุนงบประมาณอุปกรณ์ คือ ถังน้ำและกากน้ำตาล

การสร้างน้ำหมักชีวภาพได้มีการขยายเครือข่ายจากหมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ ไปยังอีก 5 หมู่บ้านทั่วชุมชนคลองหรั่ง ซึ่งทำให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยมี แกนนำหลักเป็นหน่วยงานท้องถิ่น คือ สำนักงานเกษตรนาหม่อม องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง รวมถึงผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานในการจัดการขยะร่วมกับประชาชนในพื้นที่ของชุมชน เพื่อทำการส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพในครัวเรือนของแต่ละหมู่ ซึ่งทางหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อมได้ริเริ่มการสร้างโรงน้ำหมักชีวภาพไว้ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปี้ยะ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเข้ามาสนับสนุนอุปกรณ์อย่าง ถังน้ำและกากน้ำตาลในการสร้างน้ำหมักชีวภาพ แต่เริ่มแรกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งได้เรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจากสำนักงานเกษตรนาหม่อม จึงทำให้มีการทำน้ำหมักชีวภาพและจำหน่ายน้ำหมักชีวภาพไว้ที่หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ส่วนกลุ่มแกนนำชุมชนและประชาชนในคลองหรั่งเป็นผู้เรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งและสำนักงานเกษตรนาหม่อม เพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือให้ ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองหรั่งได้มีกิจกรรมรวมกลุ่มกันเพื่อทำน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดจำนวนขยะครัวเรือนในชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งและหน่วยงานสำนักงานเกษตรนาหม่อมจะเป็นผู้ให้ความรู้ในและสาธิตการทำน้ำหมักชีวภาพให้แก่ทุกคนในชุมชน โดยความรู้ดังกล่าวได้มาจากการเรียนรู้จากสำนักงานเกษตรนาหม่อม ซึ่งส่วนผสมในการน้ำหมักชีวภาพ มีดังนี้ 1. กากน้ำตาล 1 ส่วน

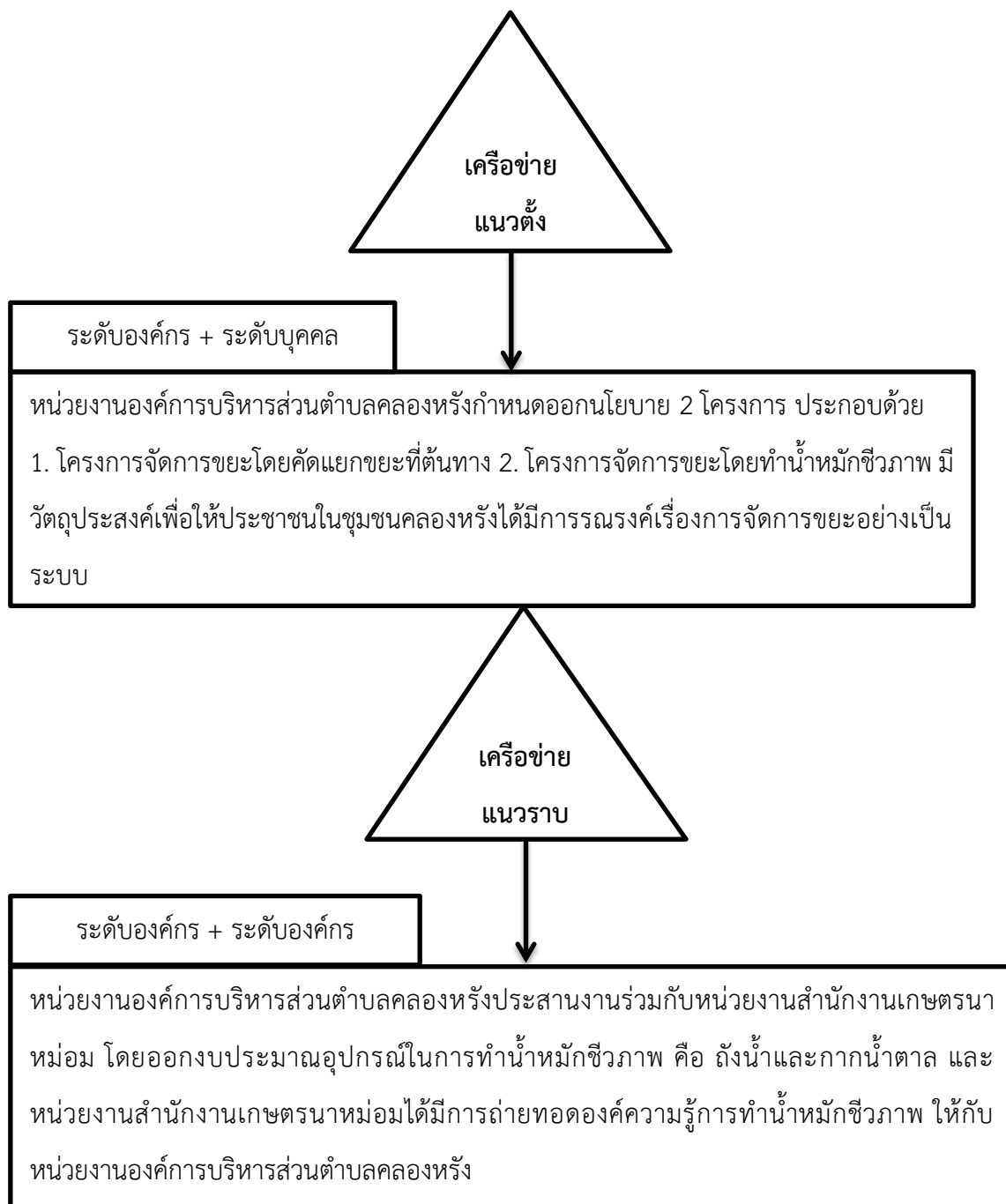
2. ขยะอินทรีย์โดยสับเป็นชิ้นเล็ก 3 ส่วน 3. น้ำเปล่าอัตรา 10 ส่วน หรือ 200 ลิตร วิธีทำ : นำส่วนผสมทั้งหมดมาคลุกเคล้ากัน แล้วบรรจุลงในถังหมักพลาสติก หรือขวดปิดฝาเก็บไว้ในที่ร่ม นานประมาณ 3 เดือน แล้วจึงสามารถนำไปใส่เป็นปุ๋ยให้พืชผักผลไม้ได้

“... ขยะอินทรีย์ชีวภาพจะมีโรงหมักขยะ ที่เหลือจะเป็นพวกห่อพลาสติก ซึ่งพอคัดแยกแล้วมันจะเหลือน้อยมาก ๆ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีงจะจัดเก็บอาทิตย์ละ 1 วัน คือวันอาทิตย์ เมื่อคัดแยกต่อครัวเรือนแล้วจะเหลือขยะประมาณไม่ถึง 10 กิโลกรัม จะมีการนำร่องให้มาสมัครเข้าร่วมโครงการเพราะว่าเราต้องเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ ก่อน มีประมาณ 300-400 ครัวเรือนที่เข้าร่วม มันก็จะขยายขึ้นๆจนเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ...” (คณาทร คงทอง, 2561, กุมภาพันธ์ 9, สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น เห็นได้ชัดว่า การรณรงค์โดยนำขยะอินทรีย์มาทำน้ำหมักชีวภาพในโรงหมักนั้น ทำให้ขยะครัวเรือนมีจำนวนลดลง ซึ่งพอได้มีการคัดแยกขยะแล้วส่งผลให้จำนวนขยะในชุมชนคลองหรีงเหลือขยะไม่ถึง 10 กิโลกรัม มีการจัดเก็บขยะอาทิตย์ละ 1 วัน คือวันอาทิตย์ ผลสำเร็จจึงเริ่มจากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง ที่มีการเริ่มต้นอย่างขยายเครือข่ายจากเล็กๆ จนใกล้เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์

เมื่อเกิดการเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพในชุมชนคลองหรีงที่เกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมจากทุกฝ่ายที่ให้ความร่วมมือ จึงทำให้ประชาชนในทุกๆ หมู่ ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 ของตำบลคลองหรีงมีการนำเอาไปประยุกต์ใช้ในครัวเรือน เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีการเชื่อมโยงของ คนกลุ่มคนและหน่วยงานท้องถิ่น ที่ร่วมกันทำกิจกรรมด้วยกัน จากกลุ่มคนขนาดเล็กให้ครอบคลุมขยายอย่างกว้างขึ้นไปยังทุกๆ หมู่ ทั้งยังเป็นการต่อยอดโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทางให้สำเร็จ จากนโยบายคัดแยกขยะอินทรีย์แล้วนำมาสร้างเป็นน้ำหมักชีวภาพ ตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 การส่งเสริมน้ำหมักชีวภาพจึงส่งผลทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาในชุมชนคลองหรีงเพื่อเป็นตัวรองรับทุนชุมชน ประกอบไปด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติและทุนการเงินให้เป็นไปได้ไปอย่างสมดุลและเข้มแข็ง

การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง

ภาพที่ 1 โมเดลการสร้างเครือข่ายแนวตั้งและเครือข่ายแนวราบในการทำน้ำหมักชีวภาพ

ที่มา : สรุปโมเดลการสร้างเครือข่ายแนวตั้งเครือข่ายแนวราบในการทำน้ำหมักชีวภาพโดย

ผู้วิจัย ปสุตา มัทวกาญจน์

ภาพประกอบที่ 1 กิจกรรมโครงการชุมชนปฏิบัติการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (รุ่นที่ 6)
ที่มา: ถ่ายภาพโดยเจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนตำบลคลองหรีง วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 2 โรงเรือนน้ำหมักชีวภาพ ณ หมู่ที่ 2 บ้านแม่เปิยะ
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 9 พฤศจิกายน 2561

ภาพประกอบที่ 3 ผลงานการทำน้ำหมักชีวภาพในโครงการบริหารจัดการขยะขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลคลองหรีง

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

ที่มา: ถ่ายภาพโดยโดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง วันที่ 5 มกราคม 2561

ภาพประกอบที่ 4 พืชผักที่ใช้น้ำหมักชีวภาพเป็นปุ๋ยสำหรับบำรุงในโครงการบริหารจัดการขยะของ
องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรีง

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 5 มกราคม 2561

สรุปและอภิปรายผล

แนวทางการสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อให้เกิดทุนชุมชน

1. มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน เห็นได้ชัดว่าเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง มีความมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในเรื่องขยะครัวเรือน จึงนำมาสู่การแก้ไขปัญหาโดยใช้ การสร้างน้ำหมักชีวภาพให้เป็นเครือข่ายภายในชุมชนคลองหรั่ง

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง ตัวอย่างคือ รูปแบบกิจกรรมโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง และกิจกรรมการทำน้ำหมักชีวภาพที่ศาลาโดม ในหมู่ที่ 2 บ้านแม่เป็ยะ ที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ต่างมีการรวมกลุ่มกันเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อให้มีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วน

3. มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ตัวเงิน ประโยชน์เครือข่ายน้ำหมักชีวภาพในชุมชนคลองหรั่งนั้นสามารถสร้างรายได้จากการขายในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งและส่งออกไปยังตำบลข้างเคียงในอำเภอนาหม่อมได้ รวมทั้งยังเป็นผลดีต่อระบบสาธารณสุขในครัวเรือนและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย จึงเป็นเหตุจูงใจที่ทำให้เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ทั้งเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่ง ต่างมีการร่วมรับรู้ในปัญหาขยะครัวเรือน จึงมีการร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำการคัดแยกขยะที่ต้นทางและการทำน้ำหมักชีวภาพอย่างเข้มแข็ง

5. มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ อย่างที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหรั่งเป็นแกนนำในเรื่องการคัดแยกขยะที่ต้นทางรวมถึงการทำน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งความรู้เฉพาะทางในการแก้ไขปัญหาขยะ ทั้งผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหรั่งอาจจะยังมีความรู้ไม่เพียงพอ จึงทำให้ต้องมีการสาธิต

ถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าว เมื่อสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนในพื้นที่ได้ ผลลัพธ์ที่ออกมา ทำให้มีการผนึกกันเป็นเครือข่ายในการแก้ปัญหาขยะครัวเรือนในท้องถิ่น

6. มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย อย่างไรก็ตามที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่งจัดกิจกรรมการทำน้ำหมักชีวภาพ ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ชุมชนคลองหริ่งต้องมีส่วนร่วมเข้ามาร่วมเพื่อทำให้กิจกรรมดังกล่าวสำเร็จ

การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพส่งผลทำให้มีการรองรับตัว “ทุนชุมชน” ส่งผลให้ทุนชุมชนเกิดขึ้นในชุมชนคลองหริ่งอย่างเข้มแข็งและครอบคลุม ประกอบไปด้วย 1) ทุนมนุษย์ การที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่คลองหริ่งได้ร่วมกันแก้ปัญหาขยะครัวเรือน ส่งผลทำให้การเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายของสมาชิกกลุ่มเพื่อสร้างน้ำหมักชีวภาพนั้นสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แตกแขนงเป็นภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดสู่รุ่นต่อรุ่น 2) ทุนสังคม การที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่คลองหริ่งตั้งแต่หมู่ที่ 1-6 เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมการคัดแยกขยะที่ต้นทาง และการทำน้ำหมักชีวภาพ 3) ทุนกายภาพ เครือข่ายน้ำหมักชีวภาพส่งผลให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานอย่างที่อยู่อาศัย การประปาและสุขาภิบาล เกิดผลดีขึ้น เนื่องจากประโยชน์จากน้ำหมักชีวภาพนั้นสามารถแก้ไขโดยบำบัดน้ำเสียได้ 4) ทุนธรรมชาติ เครือข่ายน้ำหมักชีวภาพส่งผลให้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอุดมสมบูรณ์มากขึ้นโดยใช้ประโยชน์จากการทำน้ำหมักชีวภาพมาอนุรักษ์พื้นที่ป่า และ 5) ทุนการเงิน กล่าวได้ว่าเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพส่งผลให้กลุ่มคนในพื้นที่ชุมชนคลองหริ่ง ไม่ว่าจะหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองหริ่ง ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่คลองหริ่งสามารถสร้างรายได้เสริมในการดำรงชีพโดยการทำน้ำหมักชีวภาพ การสร้างเครือข่ายน้ำหมักชีวภาพเพื่อให้เกิดทุนชุมชนในชุมชนคลองหริ่งนั้นมีประสิทธิภาพสูงและสามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆได้ ในเรื่องการสร้างแนวทางการเรียนรู้ที่จะพัฒนาแก้ไขปัญหามลพิษในครัวเรือน

ดังที่ (ภัทรพล พลพนาธรรม ปารีชาติ รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุกใส, 2553) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจถึงแนวคิดเครือข่ายทางสังคมว่าไว้ เครือข่ายทางสังคมเกิดจากความสัมพันธ์หรือบทบาทหน้าที่ที่มีบุคคลหรือตัวแสดงสวมบทบาทในชีวิตประจำวัน บางครั้งก็เป็นไปตามทฤษฎีแลกเปลี่ยน กล่าวคือ บุคคลหรือตัวแสดงสวมบทบาทหน้าที่ที่ได้รับในสังคมเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังคงตั้งบนฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

โดย (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553) ได้อธิบายอย่าง น่าสนใจไว้ว่าทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมอง ภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรมประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้าง พื้นฐาน ต่างๆ ก่อให้เกิดการผลิตเพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน “ทุนชุมชน” ที่มีอยู่ในทุกชุมชน อันได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human capital) ทุนสังคม (Social capital) ทุนกายภาพ (Physical capital) ทุน ธรรมชาติ (Natural capital) และทุนการเงิน (Financial capital) ให้เป็นไปอย่าง สมดุลและมี เสถียรภาพไม่พร่องในด้านใดด้านหนึ่งและไม่เจริญ เต็มโตจนขาดความมั่นคงหรือทำให้สังคมล่มสลาย เดือดร้อน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรนนท์ พุทธา และ สยมภู ไสทา (2560) ได้ศึกษาการพัฒนา เครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน: บ้านตีนโนนเหนือ ตำบลห้วยป่าหวาย อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งได้อธิบายว่า ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านตีน โนนเหนือ คือ การคัดแยกขยะ มูลฝอยในครัวเรือน ดังนั้นจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายบริหาร จัดการขยะมูลฝอยชุมชนขึ้น โดยมีการจัด กิจกรรมพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน และการแปรรูป ขยะมูลฝอยชุมชน จากนั้นกลุ่มเครือข่ายได้จัด กิจกรรมส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือน ซึ่งเป็น กิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน รู้จักการคัดแยกขยะมูลฝอยที่ถูกต้องและส่งเสริมการคัดแยกขยะ มูลฝอยในครัวเรือน หลังจากดำเนิน กิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย พบว่า ครัวเรือนในชุมชนมีการคัดแยกขยะมูล ฝอยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการจัดการธนาคารขยะของชุมชนคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัด สงขลา เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาการจัดการขยะของชุมชน
2. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนคลอง หรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางเครือข่ายของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2551). *คู่มือแนวทางการลด คัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยสำหรับ
อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน*. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์
การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). *สถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559*.
กรุงเทพฯ : สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กองทุนสุขภาพตำบลคลองหริ่ง. (2561, มกราคม 19). *โครงการเฝ้าระวังและป้องกันโรค
ไข้เลือดออก ประจำปีงบประมาณ 2561*. สืบค้นจาก
[localfund.happynetwork.org/paper
/16144](http://localfund.happynetwork.org/paper/16144)
- จิรนนท์ พุทธา, และ สยมภู ไสทา. (2560, กันยายน). *การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูล
ฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน: บ้านดินโนนเหนือ ตำบลห้วยป่าหวาย อำเภอพระพุทธบาท จังหวัด
สระบุรี*. 1. 22 กุมภาพันธ์ 2561, จาก: [http://gseda.nida.ac.th/nida/wp-
content/uploads/2017/10/5-จิรนนท์-การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูล
ฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน_บทความ_แก้ไข-251060.pdf](http://gseda.nida.ac.th/nida/wp-content/uploads/2017/10/5-จิรนนท์-การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน_บทความ_แก้ไข-251060.pdf)
- ภัทรภร พลพนาธรรม ปาริชาติ รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุกใส. (2553). *เครือข่ายทางสังคม
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคน จังหวัดสมุทรสงคราม*. 22
กุมภาพันธ์ 2561, จาก: [http://ssuir.ssrui.ac.th/bitstr
eam/ssuir/387/7/097-
53.pdf](http://ssuir.ssrui.ac.th/bitstream/ssuir/387/7/097-53.pdf).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1*. ค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2561, จาก: <http://www.egov.go.th>
- สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *แนวทางการพัฒนาทุน
ชุมชน*. กลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาทุนชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย.

บุคลากรกรม

เขียน บุญผล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

คณาทร คงทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

จำลอง ขุนเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ณัฐภัค ชูสง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ถาวร ยกถาวร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

บำรุง พรหมเจริญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ประภาพ ศิริชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

ภูวนาท รัญเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561.
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

รุ่งทิวิาท் ชนะสิทธิ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สงบ สมสรี่ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สงวน อินทชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สมพร พรหมสุวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

สุธา สมนวล (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2561 ตำบล
คลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

อนนท์ แก้วสวัสดิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

อุบล สมทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปสุตา มัทวกาญจน์ (ผู้สัมภาษณ์). เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561
ตำบลคลองหรีง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา

